

İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler-3

**Mehmet Zekâ Bey, Fadıl Niyazi Korkut,
Osman Örek, Nevzat Karagil**

Necdet Osam (Editör)

İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler – 3

Mehmet Zekâ Bey
Fadıl Niyazi Korkut
Osman Örek
Nevzat Karagil

Necdet Osam
Editör

Bu kitapta yer alan yazılardaki düşünce, görüŖ, tez ya da varsayımlar, yazarlarına aittir. Yazılar, kaynak gösterilerek alıntılanabilir.

Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınvevi
Gazimağusa - Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, 2006.

ISBN: 975-8401-40-8

Sunuş

Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'nin belirli aralıklarla düzenlediği ve üçüncüsü 6 Kasım 2003'de gerçekleştirilen **İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler Sempozyumu'nda**, Kıbrıs Türk toplumunun hukuk, özgürlük ve çağdaş normlarla buluşma mücadelesinde emek veren **Mehmet Zekâ Bey, Fadıl Niyazi Korkut, Osman Örek ve Nevzat Karagil**'in yaşamları, idealleri ve milli dava için vermiş oldukları zorlu mücadeleleri çeşitli yönlerden irdelenerek, geleceğe ışık tutabilmek umuduyla elinizdeki kitapta ölümsüzleştirilmiştir.

Kitapta yer alan toplam 11 makale çalışmasının sayısal dağılımına bakıldığında, Mehmet Zekâ Bey ile ilgili 4, Fadıl Niyazi Korkut ile ilgili 3, Nevzat Karagil ile ilgili 2 ve Osman Örek'le ilgili 2 makale çalışmasının yer aldığı görülür.

Tufan Erhürman "Hakim Zekâ Bey'in Kıbrıs Türk Toplumunun Modernleşmesine Katkıları" başlıklı çalışmada, Zekâ Bey'in Milli Kongre dönemindeki modernleşme çalışmaları, Kavanin Meclisi'ne aday olması irdelenirken, 1931-1948 yılları arasında özellikle *Söz* gazetesinde yayınlanan ve Kıbrıs Türk toplumunun modernleşmesinde izlenmesi gereken yollar vurgulanmakta, kadın konusu, mahkemelerin çağdaşlaşması, yöneticilerin demokratik yollarla iş başına getirilmesi ve eğitim reformuna dikkat çekilmektedir.

Taner Erginel, "Hakim Zekâ Bey'in Başarılı Yaşam Öyküsü" başlıklı bildirisinin ilk bölümünde, Zekâ Bey'in yaşamını alt başlıklar halinde özetlemekte; bildirisinin ikinci bölümünde Zekâ Bey'in avukatlık yıllarında adını duyurduğu iki davayı anlatmakta; bildirisinin son bölümünde ise Zekâ Bey'in Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde verdiği iki önemli kararı irdelemektedir.

Orhan Zihni Bilgehan, "Kıbrıs'ın Hukuk Tarihine Damgasını Vuran Hakim Mehmet Zekia (nam-ı diğer Zekâ Bey)" başlıklı çalışmada, önce Zekâ Bey'in müstesna kişiliği hakkında bilgiler vermekte, daha sonra ise Zekâ Bey'in 1957 yılında basına hazırladığı *The Cyprus Law Reports. Digest of Cases by M. Zekia (Kıbrıs İctihatlari)* adlı kitaptan seçtiği dokuz davayı özetleyerek, Zekâ Bey'in yargılama konusundaki üstün yeteneğini ortaya koymaktadır.

Aziz Altay ise “Tanıdığım Zekâ Bey” başlıklı bildirisinde, Zekâ Bey’in gerek özel yaşamına, gerekse meslek yaşamına ilişkin anılarını dile getirmekte, Zekâ Bey’in Türk İşleri Komisyonu’nda ortaya koyduğu başarılı çalışmalarına değinmektedir.

Niyazi Korkut’un “Babam Fadıl Niyazi Korkut” başlıklı makalesinde, Fadıl Niyazi Korkut’un yaşamındaki önemli olaylara değinilmekte, ayrıca özel yaşamına ilişkin ayrıntılar verilmektedir.

Harid Fedai’nin “Kıbrıs Türklerinin Göç Sorunu, *Birlik* Gazetesi ve Fadıl Niyazi Bey” başlıklı çalışmasında, özellikle Fadıl Niyazi Bey’in *Birlik* Gazetesi’nde yayınlanan yazılarına göndermelerde bulunularak göç nedenlerinin sosyal içerikli boyutlarının derinlemesine irdelendiği görülmektedir.

Ali Nesim, “Avukat Fadıl Niyazi Korkut: Sahibi ve Müdürü Olduğu *Yankı* Gazetesi” adlı çalışmasında, Fadıl Niyazi Korkut’un sanatçı kişiliğini yazmış olduğu çeşitli oyunlara değinerek ortaya koyduktan sonra, Korkut’un KATAK’ın sekreteri olarak Kıbrıs Türk toplumunun sorunlarına çare bulmak için verdiği çabalara değinmekte ve *Yankı* Gazetesi’nde yayınlanmış olduğu gazete yazılarından örnekler sunmaktadır.

Necat Konuk, “Osman Örek ile İlgili Ortak Anılar” başlıklı çalışmasında, Örek’in çocukluğundan başlayarak yıllar içerisinde kendisi ile olan işbirliğini, parti çalışmalarını, Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin ilanına bağlı olarak Örek’in 1975 Anayasa Komisyonu’nda yapmış olduğu nitelikli çalışmalar yanında, 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin ilam ile meydana gelen gelişmeleri bir anı söyleminde ortaya koymaktadır.

İlker Nevzat, “Osman Örek ile İlgili Anılar” başlıklı çalışmasında, Osman Örek’in tahsil hayatını, avukatlık mesleğine girişini, Kıbrıs Türk Ticaret Odası’m kuruluşunu, Dr. Fazıl Küçük ile çalışmasını, 1960 yılında yapılan seçimlerde Lefkoşa milletvekili olarak Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ilk Savunma Bakanı olmasını, 1974 sonrası devlet nezdinde almış olduğu önemli görevleri öncelleyerek, Örek’in elde etmiş olduğu başarıları anlatmaktadır.

Hakkı Atun ise “Nevzat Karagil, Kıbrıs ve Dış Türkler” başlıklı bildirisinde, Nevzat Karagil’in çocukluğundan başlayan yaşam öyküsünü, ideallerini ve Kıbrıs Türkü’nün yanı sıra Batı Trakya ve Bulgar

Türklerinin bağımsızlığı için vermiş olduğu büyük savaşını ince ayrıntılarla ortaya koymaktadır.

Asım Çelebi, “Tanıdığım Nevzat Karagil” adlı bildirisinde, özellikle Nevzat Karagil ile olan yakın dostluğu yanında, Karagil’in Türklük dünyası için yapmış olduğu özverili mücadele ve ideallerini tarihsel süreç bağlamında irdelemektedir.

Kitabın son bölümünde, **Mehmet Zekâ Bey, Fadıl Niyazi Korkut, Osman Örek** ve **Nevzat Karagil**’in yaşamlarından kesitleri gösterir fotoğraflara yer verdik. Geçmiş zamandan bize bakan bu dört değerli insanımızı bu şekilde hayalimizde daha iyi canlandıracağımıza inanıyorum.

Son söz olarak, bu kitabın ortaya çıkmasında büyük emeği geçen DAÜ-KAM çalışanı Ayşen Dağlı’ya ve sekreter Nihal Sakarya’ya özverili çalışmalarından dolayı içten teşekkürlerimi sunarım.

Niceliksel olarak küçük, ama niteliksel olarak anlamlı olan bu kitap, geçmişle günümüz arasındaki ince çizginin iyi algılanması yanında, hukuk, bağımsızlık ve kimlik gibi değerlerin kolayca elde edilmediğini gelecek nesillere açıkça gösterecektir.

Bu kitapta yer alan ‘iz bırakmışlar’a ve diğerlerine Tanrı’dan rahmet dileriz.

Doç. Dr. Necdet OSAM
Editör

İçindekiler

Sunuş

Doç. Dr. Necdet OSAM i

İçindekiler v

Açılış Konuşmaları

Prof. Dr. Ülker VANCI OSAM vii

Prof. Dr. Turgut TURHAN ix

Bildiriler

Hakim Zekâ Bey'in Kıbrıs Türk Toplumunun Modernleşmesine Katkıları

Tufan ERHÜRMAN 1

Hâkim Zekâ Bey'in Başarılı Yaşam Öyküsü

Taner ERGİNEL 17

Kıbrıs'ın Hukuk Tarihine Damgasını Vuran Hakim Mehmet Zekia (nam-ı diğer Zekâ Bey)

Orhan Zihni BİLGEHAN 31

Tanıdığım Zekâ Bey

Aziz ALTAY 49

Babam Fadıl Niyazi Korkut

Niyazi KORKUT 55

Kıbrıs Türkleri'nin Göç Sorunu, Birlik Gazetesi ve Fadıl Niyazi Bey

Harid FEDAI 57

Avukat Fadıl Niyazi Korkut: Sahibi ve Müdürü Olduğu Yankı Gazetesi

Ali NESİM 75

Osman Örek İle Ortak Anılar

Necat KONUK 91

<i>Osman Örek İle İlgili Anılar</i>	
İlker NEVZAT	95
<i>Nevzat Karagil, Kıbrıs ve Dış Türkler</i>	
Hakkı ATUN	101
<i>Tanıdığım Nevzat Karagil</i>	
Asım ÇELEBİ	115
Fotoğraflar	119

Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Başkanı Prof. Dr. Ülker Vancı Osam'ın Açılış Konuşması

Sayın Yüksek Mahkeme Başkanı, Sayın Rektör, Değerli Konuklar,

Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'nin iki yılda bir gerçekleştirdiği Üçüncü İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler Sempozyumu'nu açarken hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. İki gün boyunca sürecek bu etkinliğimize hepiniz hoş geldiniz.

İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler Sempozyumu'nun ilki 1999 yılında gerçekleştirilmiş olup, düşünce ve eserleri ile Türk fikir hayatını derinden etkilemiş olan dünyaca ünlü bilim adamı sosyolog Niyazi Berkes hakkında idi. 2001 yılında yapılan ikinci sempozyumun teması ise, Kıbrıs Türk toplumunda sağlık alanında iz bırakmış üç tıp adamı idi: Dr. Hafız Cemal Lokmanhekim, Mehmet Aziz Bey ve Dr. Alpay Kelami. Her iki sempozyumda sunulan bildirilerin kitaplaştırılarak araştırmacıların ve ilgilenenlerin kullanımına sunulduğunu memnuniyetle belirtmek isterim.

Bu yılki sempozyumumuzun konusu ise hukuk alanında yapmış oldukları çalışmalarla Kıbrıs Türk toplumunda unutulmayacak izler bırakmış olan dört değerli Kıbrıslı Türk... Doğum tarihlerine göre sıralandırsak, **Nevzat Karagil, Mehmet Zekâ Bey, Fadıl Niyazi Korkut ve Osman Örek.**

Bu isimler, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'nin Danışma Kurulu toplantısına katılan üyelerimizce belirlendi. İsim belirleme sürecinde izlenen ölçütü kısaca ammsatmak isterim: Kişilerin kendi alanlarında (bu sempozyum için 'hukuk' alanında) öncelikle uluslararası ve ulusal boyutta hizmet yapmış olmaları, bu hizmetleriyle tanınmış, bilinmiş olmaları... İsimler, önceki İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler Sempozyumlarında olduğu gibi, şu anda bedenen aramızda olmayan, ama yapmış oldukları hizmetlerle hâlâ yaşayan isimler arasından seçildi. Önerilen bu isimler daha sonra Merkez'imizin Yönetim Kurulu tarafından da onaylandı. Böylece bu sempozyumun çerçevesi belirlenmişti.

Bir sonraki adım, Sempozyum'un Düzenleme Kurulu'nu ve Bilim Kurulu'nu oluşturmaktı. Bu amaçla Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi olarak öncelikle Kuzey Kıbrıs'taki hukuk kurumlarıyla iletişime geçtik. Yaptığımız görüşmeler sonunda, Yüksek Mahkeme Başkanımız Sayın Taner Erginel'in yam sıra, Barolar Birliği ile Genç Hukukçular Derneği de sempozyumun organizasyonunda

bizimle birlikte çalışma önerimizi kabul ettiler. Burada kendilerine ayrı ayrı iten teşekkürlerimi sunarım.

Elbette bugünkü toplantıyı gerçekleştirme çabalarımızda sempozyumun ana isimleri **Nevzat Karagil**, **Mehmet Zekâ Bey**, **Fadıl Niyazi Korkut** ve **Osman rek**'in değerli aile yeleri de katkılarını bizlerden esirgemediler. Birkaç kere Merkez'imizde düzenlediğimiz 'sempozyuma hazırlık' toplantılarına bizzat katılarak gerek görüş ve önerileriyle, gerekse sağladıkları kaynaklarla ve fotoğraflarla bizlere yardımcı oldular. Onlara da bu katkı ve işbirliklerinden dolayı çok teşekkür ediyorum.

Bu sempozyumun en önemli amacı, hukuk alanında Kıbrıs Trk'ne uluslararası ve ulusal boyutta büyük hizmetler sunmuş olan bu dört değerli şahsiyeti bugünkü gençlere, özellikle genç hukukçulara anlatmak ve tanıtmaktır. Yakın tarihimizi bile anımsamakta güçlük çeken zayıf hafızamızı, bu tür toplantılarla canlandırmak, taze tutmak en çok gençlerimiz için gereklidir. İçinde bulunduğumuz günlerin ve yarınımızın doğru tanımlanması, ancak geçmişin iyi irdelenmesiyle mümkün olabilir.

Sözlerime son verirken, bu sempozyumun gerçekleşmesine katkı koyan herkese yeniden teşekkür eder, sempozyumumuzun başarılı ve verimli geçmesi dileğiyle hepinize saygılar sunarım.

DAÜ Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Turgut Turhan'ın Açılış Konuşması

Yüksek Mahkeme'nin Sayın Başkanı, Sayın Rektörüm ve Rektör Yardımcıları, "İz bırakmış hukukçularımızın" saygıdeğer aile temsilcileri ve değerli konuklar,

Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'nin düzenlediği "İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler 3. Sempozyumu"na hoşgeldiniz der, hepinize saygılar sunarım. Malûmlarınız olduğu üzere, Merkezimizce belirli aralıklar dahilinde yapılmakta olan "İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler" sempozyumlarının 3'üncüsü, hukuk alanında iz bırakmış olan dört Kıbrıslı Türk'ün, ilk isime göre alfabetik sırayla "Fadıl Niyazi Korkut, Mehmet Zekâ, Nevzat Karagil ve Osman Örek'in" izlerinin ele alınarak irdelenmesine ayrılmıştır. Bu vesileyle, bir hukukçu ve DAÜ Hukuk Fakültesi Dekanı olarak, bu toplantıyı "hukuk insanlarına hasreden" Merkez Yönetim Kurulu üyelerine ve Merkez Başkanı'na özellikle teşekkürlerimi sunarım.

Malûmlarınız, "hak," "hukuk" ve "adalet" kavramları günlük dilde hemen herkes tarafından onlarca defa kullanılan, tekrarlanan kavramlardır. Bu kavramlar, yazılı ve görsel basın da dahil olmak üzere o kadar sık kullanılmaktadır ki, dışarıdan bakıldığında, insanda, sanki bütün hukukçular tarafından ortak kabul görmüş bir "hukuk" kavramının var olduğu izlenimi doğmaktadır. En azından hukukçu olmayanlar bunu böyle sanmaktadırlar! Oysa durum böyle değildir. Doğru olan şudur ki her hukukçunun mesleğine esas aldığı, kendine göre değişen bir hukuk tanımı vardır. Diğer bir ifadeyle, hukukun tanımı ve işlevi, örneğin bu salonda bulunan her bir hukukçuya göre değişmektedir. Değişmeyen ise belki de hukukçularla hukukçu olmayanların hukukun işlevine ilk bakışta atfettikleri değerdir. Hukukçu olmayanlar ister kanun, ister tüzük, ister yönetmelikte yani kısaca "mevzuatta" yer alan bir norm'a sıkı sıkıya bağlı kalmakla "hukukun işlevini yerine getirdiğine" inamrken; hukukçu olanlar, hukukun işlevinin, bir norm'a sıkı sıkıya bağlı kalmaktan çok daha öte, çok daha derin bir anlamı olduğunun farkındadırlar.

Bir açılış konuşması olduğu için kısa sürmesi gereken bu konuşmamda, hukukun tanımı ve işlevi hakkındaki kendi görüşlerimi dile getirerek sizlerin değerli vakitlerinizi alacak değilim. Benim söylemek istediğim şudur ki, anlamı, kapsamı ve işlevi her bir hukukçuya göre değişmesine rağmen, hukukun gelişmesi ve çağdaşlaşması, her bir hukukçu tarafından kabul edilen daha objektif bir çizgide gerçekleşmiştir. Kabaca, ana hatlarıyla açıklayacak olursak, toplum içinde ahlâktan sonra oluştuğu

kabul edilen hukuk önce “rasyonelleşmiş ve sistemleşmiştir.”. Rasyonelleşen ve sistemleşen hukuk daha sonra “toplumsallaşmıştır.” Rasyonelleşme, sistemleşme ve toplumsallaşmayı, hukukun “bilimselleşmesi” evresi izlemiştir. Günümüzde ise, hukuka damgasını vuran gelişme, hukukun giderek bir yandan “milletlerarasılaşıma,” diğer yandan da “milletlerüstü” bir nitelik kazanmasıdır.

Belirtmek gerekir ki, ana hatlarıyla ortaya koyduğumuz hukukun bu “gelişme ve çağdaşılaşma” çizgisi her ülkede farklı özellikler göstermiştir. Ülkelerin sahip oldukları farklı tarihi, ekonomik ve sosyal koşulların farklı oluşu, bu gelişmeyi bazı ülkelerde hızlandırırken, bazı ülkelerde de yavaşlatmıştır. Bu anlamda aynı coğrafyada yer aldığı halde bazı ülkelerin hukuku gelişmiş ve çağdaşlaşmışken, bazı ülkelerin hukuku ise henüz bu aşamaya gelmemiştir. Ancak unutmamak gerekir ki bir ülkenin hukukunun, daha doğrusu hukuk anlayışının “gelişmesi ve çağdaşılaşması” da değişken bir kavramdır. Ekonomik ve teknolojik yönden dünyanın en gelişmiş ülkesi olduğu halde, özellikle Irak savaşıdan sonra, ABD’nin hukuk anlayışının ne kadar çağdaş olarak kabul edilebileceğini de sormadan geçemeyeceğim.

Değerli konuklar, KKTC hukukuna bu bakış açısıyla bakıldığında, KKTC hukukunun, hukukun gelişme ve çağdaşılaşma çizginin neresinde olduğunu söyleyebilmek benim için oldukça güçtür. Kuşkusuz ki bu güçlüğü doğuran temel neden de, ülkenin önce hepimizin bildiği tarihi koşulları ve ondan sonra da bu koşullara bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik ve sosyolojik tablodur. Ancak şurası bir gerçektir ki KKTC hukukunun çağdaş gelişim çizgisindeki yeri nerede olursa olsun, biraz sonra hayatlarını ve çalışmalarını ele alacağımız dört iz bırakan hukuk insanı, bu ülkenin hukuk sisteminin gelişmesine ve bugünkü modern Kıbrıs Türk toplumunun şekillenmesine çok önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu katkıların bilimsel açıdan değerlendirilmesi ise, ancak yapılan bu tür toplantılar sayesinde ortaya çıkabilecektir.

Değerli konuklar, Kıbrıs Türk toplumu, yaşanan bunca sıcak çatışma ve toplumu çevreleyen bunca belirsizlik, güvensizlik ve baskıya rağmen, 400 yılı aşkın bir süredir, bu ada üzerinde sanattan tıp’a, edebiyattan mühendisliğe, spordan hukuka kadar, insanlığı ilgilendiren her alanda “iz bırakan” çalışmalar yapmaya devam etmektedir. Günümüzde de mahkemeler çalışmakta, davalar açılmakta, avukatlarımız savunmalarını yapmakta, hakimlerimiz kararlarını vermekte, hukuk fakültelerinde eğitim devam etmekte, hukukçularımız yüksek lisans ve doktora çalışmaları yapmaktadırlar. Bu anlamda, şu dakikalarda açılışını yapmakta olduğumuz “İz Bırakmış Kıbrıslı Hukukçular” sempozyum, bu alanda yapılan ilk, fakat son toplantı olmayacaktır. Bundan belki 30, belki

50, belki 100 yıl sonra çok daha fazla “iz bırakmış Kıbrıslı hukukçu”nun tartışılacağı yönündeki inancım tamdır.

Bu duygu ve düşüncelerle rahmetli Fadıl Niyazi Korkut, Mehmet Zekâ, Nevzat Karagil ve Osman Örek beyefendileri saygıyla anar, beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz için hepinize teşekkür eder, saygılar sunarım.

Mehmet Zekâ Bey
(1903–1984)

Bladanisyo (Balalan) köyünde dünyaya geldi. İlkokul ve ortaokul öğrenimini Galatya'da (Mehmetçik), lise öğrenimini Lefkoşa'da yaptı. İngiliz Okulu'ndan mezun olan Mehmet Zekâ, İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra Londra'da Middle Temple Inn of Court'tan Barrister-at-Law ünvanını aldı. 1930'lu yıllarda siyasetle uğraşmaya başlayan Mehmet Zekâ, Kavanin (Yasama) Meclisi'ne üye seçildi. Kaza Mahkemesi Hakimliği'ne tayin olan ve 1952'de Yüksek Mahkeme Hakimliğine terfi eden Mehmet Zekâ, 1961 yılında Strazburg'da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine üye seçildi. Mehmet Zekâ, 1964 yılından itibaren Başhakim olarak hizmet vermiş; 1984'e kadar İnsan Hakları Mahkemesi Yargıçlığına devam etmiştir.

Hakim Zekâ Bey'in Kıbrıs Türk Toplumunun Modernleşmesine Katkıları

Tufan ERHÜRMAN*

Giriş

Hakim Zekâ Bey'in Kıbrıs Türk toplumunun modernleşmesine yönelik yapmış olduğu katkıları belirleyebilmek için, öncelikle Zekâ Bey'in toplumda, kamusal yaşamda yerini almaya başladığı dönemin tarihsel koşullarını ammsamak gerekir.

Kıbrıs adasının 1878 yılında Osmanlılar tarafından İngiltere'ye kiraya verilmesine karşın, ada Türkleri Lozan Antlaşması'nın imzalandığı 1924 yılına kadar adanın yeniden Osmanlılara devredileceği umuduyla yaşamışlardır. Lozan Antlaşması'nın imzalanmasıyla, 1925 yılında ada bir Taç Kolonisi haline gelip, İngiltere'nin ada üzerindeki egemenliği hukuken netlik kazandıktan sonra, Kıbrıs Türk toplumu için yeni bir dönem başlar. Bu dönemde toplumun karşısında bulunan iki seçenektan biri, Lozan Antlaşması'nın 21. maddesindeki seçme hakkından yararlanarak Türk vatandaşlığında kalmak ve Türkiye'ye göç etmek, diğeri ise İngiliz egemenliği altında adada var olmanın koşullarını yaratmaktır. Nitekim, bu iki seçenektan birincisini seçenler Lozan'dan sonra hızla Türkiye'ye göç etmeye başlarlar¹. Kimileri aradıkları bulup oraya yerleşirler, kimileri ise hayal kırıklığı yaşayarak geri dönerler². Ancak geride kalanların durumu da pek iç açıcı değildir. Yıllarca cihanşümül Osmanlı İmparatorluğu'nun adadaki uzantısı olarak yaşayan ve adadaki yönetici zümre içerisinde yer alan toplum, artık söz konusu yönetici konumundan uzaklaşmış, sayısal olarak azınlığa düşmüştür. Diğeri bir anlatımla, adadaki Türkler bir başka cihanşümül imparatorluğun sömürgesi haline geldiğinden, merkez olarak kabul ettiği ve gelişim yönünü bu noktadan belirlediği İstanbul'la bağlantısını yitirmiştir. Hiç kuşkusuz bu durum adadaki Türkler için çok zor bir durum teşkil etmekteydi.

Bu arada adadaki gelişmeler, uzun bir süredir modernleşme hareketinin sancılarını çekmekte olan Osmanlı İmparatorluğu topraklarında da bu modernleşme hareketinin Türkiye Cumhuriyeti ulus-devleti öncülüğünde yeni bir dinamizm kazandığı bir devreye rastlamaktadır. Oysa bu devre, Kıbrıs Türk toplumunun diğeri ülkelerdeki ulus-devlet oluşumu, modernleşme ya da anti-sömürgeci mücadele deneyimlerini gündemine alabileceği bir devre değildir. Yıllarca Osmanlı İmparatorluğu'nun çevresindeki bir uzantı olarak yaşayan topluluk, adanın el değiştirmesiyle

---

* Yrd. Doç. Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

merkezden kopmak zorunda kalmış; göçü tercih edip hayal kırıklığına uğrayanlarla, göçmeyi tercih etmeyenler, bu topluluğu bir toplum haline getirmenin yollarını aramaya başlamışlardır. Doğal olarak, bu çaba Kıbrıs Türklerinin bütün enerjisini alıp götürmekteydi.

Nitekim, 1878'den Lozan Antlaşması'na ve oradan da 1930'ların başlarına uzanan yıllarda, toplum ada üzerinde var olabilmenin savaşını vermekle yetinmiş; bu çabamın ötesine geçip modernleşmeyi, anti-sömürgeci bir mücadeleye girişmeyi ya da kendi ulus-devletini kurmayı herhangi bir biçimde gündemine alamamıştır. Buna karşın, özellikle 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından, toplum yenilmişlik psikolojisini biraz olsun üzerinden atar gibi olmuş; bu gelişme yeni bir devingenliği de beraberinde getirmiştir. Bu devingenlik, söz konusu dönemde özellikle Türkiye'de ve İngiltere'de yüksek tahsil yaptıktan sonra geri dönüp mesleklerini Kıbrıs'ta icra etmeye başlayan yeni aydınların katkılarıyla daha da ivme kazanmıştır. Böylece Kıbrıs Türkleri bir yandan ada üzerinde bir toplum olarak tutunma çabalarını artırmanın yanı sıra, modernleşmeyi de gündemlerine almışlardır.

Zekâ Bey işte bu dönemde, Kıbrıs Türk toplumunun yeni oluşmaya başlayan kamu yaşamında son derece parlak genç bir hukukçu olarak yerini almış, Kıbrıs Türk toplumunun modernleşmesine öncülük etmiş önemli simalardan biridir.

Bu çalışmada, Zekâ Bey'in Kıbrıs Türk toplumunun modernleşmesine yaptığı katkılar, 1931 Milli Kongre dönemi, 1931-1948 arası dönem ve 1948 Türk İşleri Komisyonu dönemi olmak üzere üç başlık altında ele alınacaktır.

I. 1931 Milli Kongre Dönemi

1. Milli Kongre ve Zekâ Bey

1 Mayıs 1931 tarihinde, Necati Özkan'ın çağrısı üzerine³, Özkan'ın evinde toplanan Milli Kongre, Evkafçıların uzun süren ve 1930 seçimleri sonucu Kavanin Meclisi'nde sona eren iktidarının artık düşünsel düzeyde de sona erme sürecine girdiğinin habercisidir. 1930 seçimlerini kazanan ve Kongre'nin de öncülüğünü yapan "Halkçılar," yepyeni bir toplum projesiyle ortaya çıkarlar ve toplumun artık iyice netleşmeye başlayan modernleşme arzusunu örgütlü bir yapı çerçevesinde açıkça ortaya koyarlar. Birçok başka toplumda olduğu gibi, Kıbrıs Türk toplumunda da modernleşmenin öncülüğünü milliyetçi bir akım üstlenir ve en önemli tarihsel girişimini Milli Kongre'yle gerçekleştirir. Bu girişim, yukarıda açıklanmaya çalışılan dönemselliklerin ciddi etkisiyle, bir ulus-devletin kurulmasını hedefleyen milliyetçi bir hareket görünümüne hiçbir

zaman bürünmez. Temel amaç, İngiliz Sömürge Yönetimi altında yaşamakta olan iki büyük cemaatten biri olan Kıbrıs Türk cemaatinin, milli kimliğe sahip, modern bir toplum seviyesine yükseltilmesidir. İşte, 1931 tarihli Milli Kongre'de alınan kararlara bu noktadan bakmak gerekir.

Zekâ Bey, Milli Kongre'ye katılanlar arasındaki en önemli tarihsel simalardan biridir. Daha bir yıl önce, pek de beklenmedik bir biçimde, Evkafçıların güçlü isimlerinden Mahmut Celaleddin Bey'e karşı aday olduğu seçimde, Celaleddin Bey'in seçimden çekilmesi sonucunda, Mağusa-İskele bölgesi mebusu olarak Kavanin Meclisi'ne giren Zekâ Bey, Kongre'nin sonunda da Heyet-i Merkeziye üyeleri⁴ arasında yer alır. Ancak, Zekâ Bey'in tarihsel önemi, Kavanin Meclisi'ne ya da Heyet-i Merkeziye'ye seçilmekten çok, bu önemli aşamalarda oluşturulmakta olan yeni toplum projesine koyduğu fikri katkıda ve bu katkının yıllar içerisinde dirençle sürdürülmesinde yatar. Nitekim, daha 1931 yılında Milli Kongre'de alınan üç önemli kararın hukuksal bir zemine oturtulması, Zekâ Bey'in sabırlı ve dirençli çabaları sonucunda, tam 18 yıl sonra, Zekâ Bey'in öncülüğündeki Türk İşleri Komisyonu'nun hazırladığı rapor aracılığıyla gerçekleşir. Aslında Milli Kongre'de alınan kararlar, 1949 tarihli raporda hukuki yansımaları bulacak olan, Kıbrıs Türklerinin uzun modernleşme yürüyüşünün başlangıç noktasını işaretler.

Milli Kongre'yle Türk İşleri Komisyonu arasındaki ilişkiyi açık bir biçimde görüp anlayabilmek için, Kongre'de alınan kararlardan⁵ özellikle üçüne daha yakından bakmak gerekir. Bu kararlardan ilk ikisi, Kıbrıslı Türklerin kendilerini yönetenleri seçimle belirleme arzusunun ifadesidir. Bu dönemde İngiliz sömürge idaresi altında yaşamakta olan Kıbrıs Türklerinin kendilerini yönetecek kişilerin tamamını doğrudan doğruya seçimle belirlemeleri mümkün değildir. Ülkenin kayıtsız şartsız hakimi sömürge idaresi valisidir. Buna karşın, ülkenin sınırlı yetkili yasama organı olan Kavanin Meclisi'nde, İngiliz ve Rum üyeler yanında, üç Türk üye yer almakta ve bu üç üye, sayısal anlamda çoğunlukta olan Rum üyelerin tahakkümünden korunmak amacıyla, çoğunlukla İngiliz üyelerle birlikte hareket etmek zorunda kalmaktadır⁶. Bu arada, toplumun sahip olduğu tek ciddi mal varlığı Evkaf mallarıdır. Bunların yönetimi Evkaf İdaresi'nin elindedir. Bir de, toplumun dini liderliğini yapacak olan müftülük makamı vardır ki, bu makam da o dönemde toplumun kamusal yaşamında var olan üç ciddi iktidar odağından biri olarak görünmektedir⁷. İşte Kıbrıslı Türkler, Milli Kongre'de aldıkları kararlar aracılığıyla, Kavanin Meclisi üyeliği dışında kalan diğer iki iktidar odağında görev yapacak olan kişileri de seçimle belirleme hakkını talep ederler. Bu talep, dönemin koşulları itibarıyla hiçbir biçimde ayrı bir devlete sahip olması mümkün görünmeyen toplumun, kendi toplumsal iradesini kendi

yöneticilerinin tamamının seçimine yansıtılmak konusundaki istekliliğini gösterir. Toplum bu talebiyle, tüm modern toplumların sahip oldukları bir yetkinin kendisine de tanınması gereğini açık bir biçimde dile getirmiş olur.

Üçüncü karar da, yine modern devletlerin sahip olduğu kurumsal bir yapının Türk toplumu için de geçerli kılınması yönündeki bir talebi dile getirmekteydi. Buna göre, Şer'i mahkeme hakimleri Evkaf'ın nüfuzu altında olmaktan kurtarılmalı ve bağımsız karar alabilmeleri için ücretlerinin Evkaf'ın bütçesinden değil, genel bütçeden ödenmesi sağlanmalıydı. Bu noktada Evkaf'ın iktidarının kısılanması yönündeki hamlelerin, tarihsel olarak, o sırada bütün dünyada hızını artırmış olan modernleşme akımının gerekleriyle örtüşmekte olduğuna da dikkat çekilmelidir. Tüm modern devlet yapıları için geçerli olan, yargının, yasamadan ve özellikle yürütmeden bağımsızlaştırılması ve yasama organı üyeleri yanında yürütme organı üyelerinin de seçimle belirlenmesi ilkeleri, İngiliz sömürge idaresi altında yaşamakta olan ve içinde bulunduğu özel koşullar nedeniyle anti-sömürgeci bir mücadele yürütme gücünü kendinde bulamayan Kıbrıs Türk halkı tarafından gündeme getirilmekte olan taleplerdi.

2. Milli Kongre'ye Gösterilen Tepkiler

Milli Kongre'ye gösterilen tepkiler de, Kongre'nin niteliğini ve Kıbrıs Türk toplumunda yaratmakta olduğu değişimi daha iyi anlayabilmek açısından bize ışık tutmaktadır. Sömürge idaresi, 15 Mayıs 1931 tarihli Söz Gazetesi'nde yer alan açıklamasında⁸ Kongre'yi ve aldığı kararları tanımadığını açıkça ortaya koyar. Evkafçıların kontrolündeki Hakikat Gazetesi'nin tepkisi ise, sömürge idaresininkinden bile daha sert olur. Hakikat Gazetesi'nde konuyla ilgili olarak yayınlanan yazıda, Kongre şöyle değerlendirilir: "Görülüyor ki mesele, yalnız latife gibi telakki edilmekten pek uzaktır. Bu gibi hareketler, bu memlekette hükümetten başka istinadgâhı olmayan İslam ekalliyetini vahim akibetlere sürüklemek istidadını gösteriyor." Hakikat Gazetesi, Kıbrıs Türk kimliği yerine, o güne kadar sömürge idaresinin de tercih ettiği İslam kimliğini öne çıkarmayı tercih ederek, Kıbrıs'taki İslam toplumunun sayısal olarak azınlıkta bulunduğunu, o nedenle ada üzerinde var olmaya devam edebilmesi için yegane dayanağının sömürge idaresi olabileceğini vurgular. Kıbrıslı Türklerin önde gelenlerinin, 1878-1930 yılları arasında ada üzerinde varlıklarını sürdürebilmek için seçtikleri yol da esasen budur. Bu kişiler, ada üzerindeki sömürge idaresinin sadık hizmetkarları olarak, çoğunlukta olan Rum toplumu karşısında kendilerine korunaklı bir alan yaratmışlar ve uzun yıllar bu pozisyondan ciddi biçimde

nemalanmışlardır. Böyle bir pozisyon, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş içinde bulunduğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sancıları çektiği dönemde, toplumun önde gelenlerine, toplumun varlığını korumak için yegane çözüm gibi görünmüş ve bu anlayış İngiliz efendilerin büyük hoşgörüsü ve iltifatlarıyla karşılanmıştır. Oysa adada artık yepyeni bir nesil, bir anlamda yeni bir entelijansiya vardır. Bu yeni aydınlar, Kıbrıs Türk toplumunun, dünyadaki cereyanlara koşut bir biçimde yeni bir ulusal kimlik oluşturmasının ve bu kimlik aracılığıyla dünyadaki diğer modern toplumlar arasındaki yerini almasının zamanının gelmiş olduğu kanaatinde idirler. Kaldı ki kuruluş aşamasındaki sancılı dönemi yavaş yavaş geride bırakmakta olan Türkiye Cumhuriyeti, artık 1800'lerin sonundaki Osmanlı İmparatorluğuna oranla çok daha fazla güven vermekte ve Kıbrıs Türk toplumunun sırtını yeniden dayayabileceği bir güç haline gelmektedir. Dolayısıyla, aslında Milli Kongre'yi düzenleyen genç modernleşmecilerle Evkafçılar arasındaki çatışma, temelde, toplumun varlığını sürdürebilmesi için farklı çözüm yolları⁹, farklı hamiler ve bunlara bağlı olarak farklı kimlikler belirleyen iki kesim arasındaki iktidar kavgasının bir yansımasıdır. Bu çatışmanın temelinde, toplumun yegane ciddi mal varlığı olan Evkaf mallarının idare biçimine ilişkin görüş ayrılıklarının yatıyor olması ise hiçbir biçimde şaşırtıcı değildir.

II. 1931-1948 Arası Dönem

Milli Kongre girişimi, en ciddi darbeyi Rumların 1931 isyanından yer. Bu isyanın ardından, sömürge idaresi adadaki siyasi faaliyetlere ciddi kısıtlamalar getirmeye ve bu kısıtlamaları yalnızca Rum toplumuna değil, Türk toplumuna da yansıtmaya başlar. Bu dönemde her türlü siyasi faaliyet yasaklanır, Kavanin Meclisi'nin faaliyetleri durdurulur ve Kavanin'in yerine, bir öncekine oranla daha da yetkisiz bir organ olan Meşveret Meclisi kurulur. Meşveret Meclisi'ndeki tek Türk üye Zekâ Bey'dir.¹⁰

1931-1948 yılları arasındaki dönem, Kıbrıs Türk modernleşmesinin fikri öncülerinden Zekâ Bey için adeta bir kuluçka dönemi işlevi görür. Toplumun siyasi yönden modernleştirilmesine yönelik olarak önceden oluşturulmaya başlamış olan fikirler, kültürel alanda ve günlük yaşamda modernleşmeye ilişkin fikirlerle de desteklenerek geliştirilir ve gazetelerde yayımlanan yazılarla Kıbrıs Türk kamuoyuyla paylaşılır. Zekâ Bey'in, bu dönemde, özellikle 1933 yılında Söz Gazetesi'nde ard arda yayınladığı dört yazı, Kıbrıs Türk toplumunun modernleşme hareketine bağlı olarak geldiği noktadan sonra izlenecek yolu net bir biçimde

görebilmesi bakımından büyük önem taşır. Aydın hukukçunun, söz konusu yazılarında, önce toplumun hukukunu modernleştirmek, ardından da, modernleşen hukuk aracılığıyla toplumu modernleştirmeye girişmek gerektiğini fikirsel bağlamda ortaya koyması son derece dikkat çekicidir. Bu fikirsel uğraş, 1931 yılında Milli Kongre'yle hayata geçirilmeye başlayan yeni toplum projesinin 1948 yılına kadarki bölümünü aydınlatan temel ilkeleri kavramsal yaklaşımlarla tek tek ortaya koyar.

Bu yazılardan birincisi, 9 Mart 1933 tarihli Söz Gazetesi'nde yer alan ve kadınlarla erkeklerin miras hisseleri arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması gerektiğini anlatan yazıdır.¹¹ Zekâ Bey, bu yazıda, kadınlarla erkeklerin miras hisseleri arasında eşitsizliğin “muasır ve medeni hiçbir devletin” miras kanununda olmadığını vurgulamakta ve böyle bir düzenlemenin modernleşmek konusundaki iradesini açıkça ortaya koymuş olan Kıbrıs Türk toplumu için de gerekli olduğuna işaret etmektedir. Zekâ Bey, modernleşmeyi yalnızca siyasi hayatla ilgili bir proje olarak algılamadığını; 1931 yılında Milli Kongre'yle başlayan hareketin, sadece toplum içerisindeki iktidar odaklarının paylaşılmasına dayalı bir girişim olmadığını; ve yeni hareketin hedefinin, başta siyasi yaşam olmak üzere, toplum yaşamının her alanında modernleşme olduğunu bu yazıyla gösterir. Zekâ Bey'in yazısında ortaya koyduğu, “muasır ve medeni” devletlerde olduğu gibi modernleşmeye bütüncül bir biçimde bakan bir gözün geliştirdiği yaklaşımdır.

Zekâ Bey'in, 1933 yılında yazdığı bu yazıyla dile getirdiği görüşler ve ortaya koyduğu talepler, 1945 yılında yürürlüğe giren Vasiyet ve Veraset Kanunu'nda yerini bulur. Bu, Zekâ Bey'in ileri görüşlü olmasının ötesinde, ortaya koyduğu düşünceleri takip eden, sabırlı ve dirençli bir hukukçunun kendi toplumunu hukuk aracılığıyla modernleştirme girişiminde kat ettiği yola da işaret eder.

Konuyla ilgili ikinci yazı, 16 Mart 1933 tarihli Söz Gazetesi'nde yayımlanmıştır¹². Zekâ Bey, bu yazısında öncelikle kimlik meselesi üzerinde durmakta ve dünya müslümanlarıyla Kıbrıs Türkleri arasındaki tek benzerliğin aynı dine inanmaları olduğunu vurgulamaktadır. Burada amaç, öncelikle, sömürge idaresi altında yaşayan “İslam cemaati” kimliğini reddetmek ve bunun yerine, modern toplumlarda olduğu gibi, ulus esasına dayanan yeni bir kimliği, “Kıbrıslı Türk” kimliğini öne çıkarmaktır.¹³ Aneak, hukukçu vasfı her zaman ön planda olan Zekâ Bey, aynı yazısında kimlik tasarımı Kıbrıslı Türklerin tabi olacakları hukuk sisteminin belirlenmesinde kullanacak bir araç olarak görür. Bu noktadan hareketle Zekâ Bey, büyük ölçüde Avrupa ülkelerinden yapılan iktibaslarla modernleştirilen yeni Türk Hukuku'nun, Kıbrıs Türk toplumunun hukukunun oluşturulmasında esas alınması gerektiğini vurgular. Madem ki karşımızda herhangi bir İslam cemaati değil, İslam

dinine inanan Kıbrıs Türk Cemaati vardır; onun hukukunun da diğer islam ülkelerindeki şer'i hukuk değil, diğer Türklerin yaşamakta olduğu Türkiye'de yürürlükte olan, Avrupa ülkelerinden iktibas edilmiş modern hukuk olması son derece doğaldır. Bu yolla, Zekâ Bey, toplumun modernleştirilmesinde araç olarak kullanılacak hukukun kaynağının nerede aranması gerektiğine de işaret etmiş olur.

Zekâ Bey, aynı yazıda, belli bir yaştan önce evlenmeyi ve evlenenin rızası alınmadan vekaletle evlendirme kurumunu da eleştirir. Burada bütün amaç, özellikle Aile Hukuku alanındaki düzenlemeleri tartışmaya açarak, kadın hakları konusundaki eksiklikleri gündeme getirmek ve ilgiyi kadının toplum yaşamındaki konumunun güçlendirilmesi için yapılması gereken değişikliklerde yoğunlaştırmaktır. Zekâ Bey, bu dönemdeki yazılarında, özellikle kadın haklarına verdiği önemi vurgulamakta, gerçek anlamda modern bir toplumun kadınla erkeğin konumunu eşitlemeden gerçekleştirilemeyeceğini çok net bir biçimde kavramış olduğunu en açık şekilde ortaya koymaktadır. 1933 yılında yazılmış olan bu yazılarda sergilenen yaklaşım, devleti olmayan, sömürge idaresi altında yaşayan ve yok olma tehlikesinden yeni yeni kurtulmaya başlayan bir toplumun öncü aydınlarının, söz konusu dönemde hüküm sürmekte olan yenilikçi yaklaşımlara ne kadar koşut anlayışlara sahip olduğunu göstermesi bakımından son derece dikkat çekicidir.

Zekâ Bey'in konuyla ilgili üçüncü yazısı, 23 Mart 1933 tarihli Söz Gazetesi'nde yayınlanır¹⁴. Zekâ Bey, bu yazısında, şer'i mahkemelerin bir an önce kaldırılması gerektiğini belirttikten sonra, "asri" bir hukuk sisteminden söz edebilmemiz için, aleniyet (açıklık) ve öngörülebilirlik ilkelerinin önemini altını çizer. Zekâ Bey, bu konudaki görüşlerini "Bir cemaatin ahval-i şahsiyesini tanzim eden kanunlar sarih, muayyen ve şüpheden azade olmalı ve bir kimse, bir muamele veya münasebete girmezden evvel, ona terettip edecek hükmün ne olduğunu görebilmeli veya öğrenebilmelidir. Asri kanunların hedefi budur" diyerek dile getirir. Zekâ Bey bu noktadan hareketle, modern hukuk sistemlerinde uygulanacak mevzuatın dağınık olmamasının, öngörülebilirlik ve açıklık ilkelerinin yaşama geçirilmesinin önemini vurgularken, Kıbrıs'ta şer'i mahkemelerin kaldırılmaması durumunda, bu ilkelerin hayata geçmesinin mümkün olamayacağını dile getirmektedir.

Konuyla ilgili son yazı, 30 Mart 1933 tarihli Söz Gazetesi'nde yayınlanır¹⁵. Bu yazı adeta Türk İşleri Komisyonu'nun kuruluşunu 15 yıl önceden müjdeliyor gibidir. Zekâ Bey, Türk İşleri Komisyonu'na ilişkin ilk işareti "Tesirli ve şumullü tedbirler ve kararlar ancak bütün adanın temsil edildiği bir heyet veya kongre tarafından alınabilir. Hükümet maksadımızın samimiyetine ve öyle bir teşekkülün lüzumuna kani ise, cemaatimizin toplanmasına ve dertleşerek kararlar ittihaz etmesine fırsat

vermelidir” tümcesiyle vermektedir. Nitekim, bundan tam 15 yıl sonra, Zekâ Bey’in başkanlığında oluşturulan Türk İşleri Komisyonu, 30 Mart 1933 tarihinde yayınlanan yazıdaki öngörülerini yapmıştır. Komisyon, köy köy gezerek, kahvehanelerde halkın görüşlerini dinleyerek ve halka yeni kanun tasarılarını anlatarak, bugünkü kanun koyuculara örnek teşkil edecek biçimde, aylarca süren titiz bir çalışma sonucunda raporunu hazırlamıştır.

III. Türk İşleri Komisyonu Dönemi

Milli Kongre’nin düzenlendiği 1931 yılından 1940’lı yılların başlarına kadar olan dönem¹⁶ bir yandan sömürge idaresinin Rumların 1931 isyanının ardından aldığı sıkı tedbirler ve siyasal yaşama getirdiği kısıtlamalar, diğer yandan da II. Dünya Savaşı’nın tüm dünyada yarattığı buhran nedeniyle oldukça durağan geçer. Zekâ Bey bu dönemi, daha çok gazete yazıları aracılığıyla, Kıbrıs Türk modernleşme hareketinin temel ilke ve talepleri konusunda kamuoyunda fikri bir birikim yaratma çabalarıyla geçirir. Bu dönem bir anlamda, Kıbrıslı Türklerin taleplerini hukuki metinlere dökebilecekleri döneme yönelik kuluçka devresi olarak nitelendirilebilir. 1948’den sonra yapılmaya başlanan tüm mevzuat değişikliklerinin fikri temelleri bu dönemde atılır. Siyasi yaşamın, siyasi yasakların yoğun olarak yaşandığı 1931-1942 yılları arasındaki döneme göre normalleşmenin hissedildiği 1942-1948 yılları arasındaki dönemde Kıbrıslı Türkler, hız kazanan örgütsel çabaları aracılığıyla, toplumun modernleşmesine ilişkin taleplerini yoğun bir biçimde gündeme getirmeye başlarlar. Nitekim, 29.12.1946 tarihinde, KATAK, Kıbrıs Millî Halk Partisi, Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği ve Kıbrıs Türk İşçiler Birliği’nin katılımıyla, KATAK binasında yapılan toplantıda alınan kararlara bakıldığında¹⁷, iki yıl sonra Zekâ Bey’in başkanlığında oluşturulan Türk İşleri Komisyonu’nun hazırlayacağı raporun siyasi temellerinin bu toplantıda atılmış olduğu açık bir biçimde görülebilir.

Kıbrıslı Türklerin tarihinde bir başka önemli sima olan ve uzunca bir dönem toplum liderliğini elinde bulunduran Evkaf Murahhası Sir Münir, 1948 yılında emekliye ayrılır.¹⁸ Sir Münir’in emekliye ayrılması, Kıbrıs Türk toplumunun tarihinde bir devrin kapanmış olduğunun fiziksel işaretidir. Artık Kıbrıslı Türkler, yeni önderleri öncülüğünde¹⁹, o güne kadar yaptıkları hazırlıkları yaşama geçirebilecek ve toplumsal yapılarını modernleştirecek hamleleri yapabilecek siyasal ortama sahiptirler. Nitekim Sömürge Valisi, Sir Münir’in görevden ayrılmasının hemen ardından, 11 Haziran 1948 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanan emirnamesiyle, Türk İşleri Komisyonu’nu kurar.²⁰ Komisyonun başkanı

Zekâ Bey'dir. Komisyon, kurulur kurulmaz çalışmalarına çok hızlı bir biçimde başlar ve çalışmaları esnasında halkın katılımını sağlamak için çok büyük çaba harcar. Ada çapında herkese açık toplantılar düzenlenir. Toplantılar öncesinde tüm köylere, tartışılacak konulara ilişkin broşürler ve davetiyeler gönderilir.²¹ Daha önce de vurgulandığı gibi, halkın kanun yapma sürecine katılımını sağlamayı hedefleyen bu çabalar, günümüzdeki kanun yapma süreçlerine bile örnek oluşturacak niteliktedir.²² Zekâ Bey, komisyonun demokratik yöntemlerle çalışmasına çok özel bir önem verdiği için, ilk toplantıda, Valinin açılış konuşmasından sonra yaptığı cevabi konuşmada, bu konunun önemini özellikle vurgular. Sömürge yönetimi altında olmalarına karşın, Kıbrıs Türk toplumunun modernleşmesi için demokratik yöntemlerle çalışan önderlerine dikkat çekmesi açısından bu konuşmanın ilgili kısımlarını buraya almakta yarar vardır:

*"Ne ben ne de komisyon azası temsili bir salahiyeti haiz bulunuyoruz iddiası ile ortaya çıkmış değiliz. Ve fakat Türk cemaatinin hakiki arzuları ve dileklerini halkın bizzat kendisinden veya bu maksad için münasib zaman geldiğinde halkın seçeceği mümessillerinden öğrenmek en başta gelen vazifelerimizden biridir. Cemaatin arzusuna aykırı bir iş yapmak ve cemaate damşmadan ve reylerini almadan bir karar almak niyetinde değiliz. Komisyon bir odaya kapanarak cemaatin hayati meseleleri için hükümete rapor hazırlamak niyetinde değildir. Eğer iptidaen seçime dayanan bir komisyon yapılmış ise, müzakere mevzuu olan cemaat meselelerinde anahatlar üzerinde alınacak kararları cemaatin huzuruna koymak ve reyini almak azim ve kararındayız. Bu nasıl ve ne vakit olacaktır? Komisyon işinde anahatlar üzerinde kararları tespit edecek bir dereceye vardığında bütün ada Türklerinin müsait ve münasip bir şekilde istimzaç çaresini arayacak ve bulacaktır. Bundan başka her Türk, cemaat işlerimiz için fikirlerini ya doğrudan doğruya veya komisyona yazılı olarak göndermek suretiyle veya Türk matbuatında neşrederek bildirebilir. Bu gibi yazıların ehemmiyetle tetkiki için tertibat alınacaktır. Komisyon müzakerelerini aksine lüzum görmedikçe açık yapacaktır. Vakti müsait olan herkesin ve bilhassa matbuat mümessil ve muharrirlerinin müzakereleri takip etmesi rica olunur."*²³

Türk İşleri Komisyonu'nun yoğun bir çalışma temposu sonucunda hazırladığı raporun Kıbrıs Türk toplumunun modernleşmesine yaptığı katkılar dört ana başlık altında toplanabilir:

1. Kadının Aile İçindeki, Toplumdaki ve Siyasal Yaşamdaki Yerinin Güçlendirilmesi

Zekâ Bey'in 1933 tarihli yazı dizisinde bu konuya gösterdiği ve yukarıda da değinilen hassasiyet Türk İşleri Komisyonu raporuna aynen yansımıştır. Rapora göre, dört kadınla evlenme hakkı derhal kaldırılmalı, Kıbrıs Türk Medeni Hukuku tek-eşlilik esasına dayanan bir temele oturtulmalıdır.²⁴ Evlenme yaşı konusunda bir alt sınır getirilmiştir; erkekler 18, kadınlar ise 16 yaşından önce evlenememelidir. Bu yaş sınırı, hakim kararıyla, erkeklerde 17'ye, kadınlarda 15'e indirilebilir.²⁵ Ayrıca, ülkemizde bugün hâlâ uygulanmakta olan evlenme tarihinden en az on beş gün önce ilan koşulu da Türk İşleri Komisyonu raporunda vurgulanan noktalardan biri olarak göze çarpmaktadır. Söz konusu düzenlemenin nedeni, bu dönemde aşırı derecede artış gösteren ve Kıbrıs Türk toplumunun kanayan bir yarası olan "Araplara kız verme" eğilimiyle ilintili olduğu bilinmektedir. Bu düzenleme aracılığıyla, kendi ülkelerinde evli olan Arap vatandaşlarının Kıbrıs'tan kız almak istemeleri durumunda, başka bir evliliklerinin olup olmadığının ortaya çıkarılabileceği bir süre yaratılmaya çalışılmıştır.²⁶ Ayrıca, evliliğin mahkeme önünde kaydı koşulunun getirilmesi, kadının rızasına dayanmayan veya rızası hilafına olan evliliklere izin verilmesini engellemeye yönelik bir öneridir.²⁷ Bunlara ek olarak, başlık parasının kaldırılması ve kadının "mal" gibi alınıp satılmasının engellenmesi talep edilmiştir.²⁸ Boşanma Hukuku alanında da öneriler geliştirilmiş, "boş ol" demenin boşanma için yeterli olamayacağı, kanunda belirtilen koşullardan birinin gerçekleşmesi durumunda, ancak hakim kararıyla boşanmanın mümkün olabileceği bir düzenleme gündeme getirilmiştir.²⁹ Ayrıca, boşanma durumunda mağdur eşe tazminat ödenmesi esasının kabul edilmesiyle, kadınların boşanmanın ardından ekonomik çöküntüye girmelerinin engellenmesi hedeflenmiştir.³⁰ Son olarak, kız öğrencilerin de ortaokula gidebilmesinin önü açılmış³¹ ve sömürge idaresinden, kadınlara da seçme hakkı verilmesi talep edilmiştir.³²

Türk İşleri Komisyonu raporunda, kadınların aile içindeki, toplumdaki ve siyasal yaşamdaki konumlarının güçlendirilmesi amacıyla yer alan bu düzenleme önerileri, söz konusu dönemde, Kıbrıs Türk kadının yaşamında bir devrim niteliğindedir. Gerek 1933 yılındaki yazı dizisine, gerek Türk İşleri Komisyonu Başkanı sıfatıyla yapmış olduğu çalışmalara bakıldığı zaman, Zekâ Bey'in, bu süreçte son derece belirleyici bir rol oynadığı tartışmasız bir gerçektir.

2. Mahkemelerin Modernleşmesi ve Bağımsızlığı

Türk İşleri Komisyonu'nun bu alandaki en önemli katkısı, şer'i mahkemelerin kaldırılması ve yerine Türk Aile Mahkemelerinin kurulmasıdır.³³ Bundan böyle mahkemeler Evkaf'a bağlı olmayacak ve yargıçların maaşları Evkaf tarafından değil, genel bütçeden ödenecektir.³⁴ Zekâ Bey bu öneriler aracılığıyla, 1933 yılındaki yazılarında dile getirdiği konuları, açık ve öngörülebilir bir mevzuat çerçevesinde faaliyet gösteren bağımsız mahkemelere ilişkin özlemini yaşama geçirmeyi hedeflemektedir. Şer'i mahkemelerin kaldırılmasıyla, artık ne olduğu, neyi düzenlediği önceden öngörülebilir, açık ve belirli yasalara göre yargılama yapıp kararlar verebilecek olan aile mahkemeleri hayata geçecektir. Diğer bir anlatımla, modern bağımsız mahkemelerin kurulması, modernleşme hareketinin en önemli sonuçlarından birini temsil etmektedir.

3. Yöneticilerin Seçimle Belirlenmesi

Sömürge yönetimi altında yaşamakta olan Kıbrıslı Türklerin gerçek anlamda demokratik bir yönetimi yaşama geçirmeleri kuşkusuz mümkün değildi. Buna karşın, sınırlı yetkiye sahip bir yasama organı niteliğindeki Kavanin Meclisi'nde yurttaşlar tarafından seçilmiş üç Türk üye görev yapıyordu. Aynı şekilde belediye başkanları da göreve seçimle geliyorlardı. Bu noktadan hareketle Kıbrıslı Türkler, uzun bir süredir, toplum içerisindeki en önemli diğer iki iktidar odağı olan Müftünün ve Evkaf yönetiminin de seçimle iş başına gelmesini talep ediyorlardı. Söz konusu talepler, 1931 tarihli Milli Kongre'den beri gündemde bulunmaktaydı.

1927'de Kıbrıs Türk toplumunun önde gelen siyasi simalarından Müftü Ziyai Efendi'nin³⁵ görevden ayrılmasıyla boşalan müftülük makamı, bu tarihten sonra sürekli olarak gündemde kalan bir konu haline gelir. Vali önce Ziyai Efendi'nin yerine, Hürremzade Hakkı Efendi'yi müftü olarak atar. Ancak bu durum uzun sürmez ve 1928 yılında müftülük kaldırılır. Onun yerine, Evkaf Murahhaslığına bağlı bir fetva eminliği kurularak, bu makama yine Hürremzade Hakkı Efendi atanır.³⁶ Ancak, fetva eminliği de halk nezdinde kabul görmez. Bunun üzerine, ilk kez Milli Kongre'de dile getirilen, müftünün seçimle iş başına getirilmesi isteği, Türk İşleri Komisyonu raporunda bir kez daha gündeme getirilir.³⁷ Buna paralel olarak, Evkaf yönetiminin de Kıbrıs Türk cemaatine bırakılması gerekliliğine gönderme yapılır.³⁸

Bunların yanında, raporda, eğitim konusunda yetkili olan idare heyetlerinin de seçimle iş başına gelmesi yönünde talepler dile getirilir. 1920 tarihli düzenlemede bu heyetlerde seçimle iş başına gelenler

çoğunlukta, 1931 isyanı sonrasındaki gelişmeler sonucunda, 1935 tarihli düzenlemede, atamayla göreve gelenlerin sayısı artırılmış ve bu heyetler daha da antidemokratik bir yapıya büründürülmüştü.³⁹ İşte, Türk İşleri Komisyonu, bu anti-demokratik uygulamadan vazgeçilerek, heyet üyelerinin tamamının seçimle belirleneceği demokratik bir yapıya geçilmesini önermekteydi.

Görüldüğü gibi, Türk İşleri Komisyonu'nun raporunu hazırlayanlar, sömürge idaresi altında yaşamakta olmalarına karşın, ülkeyi ve toplumu yönetenlerin olabildiğince demokratik yöntemlerle seçilmeleri gereğini sürekli olarak gündemde tutmuşlar ve halkın iradesinin kendini yönetenleri belirlemek konusundaki tek etken olması yönündeki yenilikçi eğilimi açık bir biçimde desteklemişlerdir.

4. Eğitim Reformu

Bütün dünyada modernleşmenin en önemli unsurlarından biri de eğitim reformudur. İlköğretimin zorunlu hale getirilmesi, ilk ve orta öğrenimden erkek öğrenciler gibi kız öğrencilerin de yararlanması ve tedrisatın tek çeşit yapılması, modernleşme yolundaki tüm ulus-devletlerde vazgeçilmez düzenlemeler olarak gündeme gelmiştir. İşte Kıbrıs Türk toplumunun modernleştirilmesini hedefleyen Zekâ Bey öncülüğündeki Türk İşleri Komisyonu da, raporunda, bu yöndeki eğilimlere büyük önem vermiş, kız öğrencilerin de ortaokula gidebilmesini olanaklı hale getirmekle yetinmeyip, ortaokul tedrisatının merkezdeki tedrisat ile aynı olmasını ve tek bir tedrisatın uygulanmasını önermiştir. Bunun yanında, gerekli görülen yerlerde ilköğretimin zorunlu hale getirilmesi de raporda yer alan en önemli noktalardan biridir.⁴⁰

Sonuç

1931 tarihli Milli Kongre, 1931-1948 arasındaki fikri hazırlık dönemi ve 1948 tarihli Türk İşleri Komisyonu raporu Kıbrıs Türk toplumunun modernleşme sürecinde, önemli kilometre taşları olarak göze çarpmaktadır. Zekâ Bey, her üç dönemde de, bir hukukçu ve Kıbrıs Türk siyasal hayatındaki önemli bir siyasi sima olarak çok ciddi bir rol oynamıştır. Zekâ Bey, 1930 tarihinde yapılan seçimlerde Kavanin Meclisi üyesi olarak seçilmiş, 1931 tarihli Milli Kongre sonucunda seçilen Heyet-i Merkeziye üyeleri arasında yer almış, 1931 tarihinden sonra, özellikle Söz Gazetesi'nde yazdığı yazılarla, modernleşmenin fikri temellerinin atılmasına ciddi katkılarda bulunmuştur. Bunlara ek olarak Zekâ Bey 1948 yılında kurulan Türk İşleri Komisyonu'nun başına geçerek, Kıbrıs

Türk toplumunun hukukunun modernleştirilmesinde en önemli katkıyı koymuştur.

O dönemin modernleşme hamlesinin öncülerinin bu konudaki inanılmaz çabalarını hangi koşullar altında gerçekleştirmiş olduklarını bir kez daha hatırlamakta yarar vardır. Ülke, sömürge idaresi tarafından yönetilmektedir. Ortada bir ulus-devlet olmadığı gibi, böyle bir yapının yakın zamanda kurulması da mümkün görünmemektedir. İlaveten, uzun bir süre ülkedeki egemen unsur olarak yaşadktan sonra, sayısal ve siyasal anlamda azınlığa düşmüş olan bir cemaat söz konusudur. Bu zor koşullarda, Zekâ Bey'in başım çektiği Kıbrıslı Türk aydınlar, İngiliz Sömürge İdaresinin engellemelerine karşın, önce hukuku, sonra da hukuk aracılığıyla toplumu modernleştirme konusunda adeta olanaksız gerçekleştirmeyi başarmışlardır.

Foucault, modern Batı toplumuna özgü evrensel değerlerin belirli bir tarihsel simadan doğduğunu; bu simanın "hukukçu" olduğunu ve onun ilk örneği olarak Fransa'da Voltaire'in gösterilebileceğini yazar.⁴¹ Bu durumda, Kıbrıs Türk toplumunun, kendi Voltaire'ini yaratamadığı için hayıflanmasına gerek olmadığı düşüncesindeyim. Fransa için Voltaire ne ifade ediyorsa, Voltaire'inkinden çok daha güç şartlarda Kıbrıs Türk toplumunun modernleşmesi için, sabırla ve dirençle çalışan Zekâ Bey de, kuşkusuz ki Kıbrıs Türk toplumu için onu ifade etmektedir.

Notlar

¹ Ahmet C. Gazioğlu, *Enosis Çemberinde Türkler*, Lefkoşa, CYREP Yayınları, 2000, s. 193.

² Bu dönemde Kıbrıs'tan Türkiye'ye göç edenlerin sayısı ile ilgili olarak kesin bir rakam verilememektedir. Farklı kaynaklarda konuyla ilgili olarak verilen rakamlar, 5,000 ile 20,000 arasında değişmektedir. Bu farklı rakamları veren kaynakların bir dökümü için bkz. Nazım Beratlı, *Kıbrıslı Türklerin Tarihi 3. Kitap*, Lefkoşa, Galerî Kültür Yayınları, 1999, s. 84.

Bu arada, dönemin Türkiye Cumhuriyeti konsolosu Asaf Bey'in de göçü teşvik ettiği ileri sürülmektedir. Bkz. Hüseyin Mehmet Ateşin, *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası*, İstanbul, Marifet Yayınları, 1996, s. 169. Aynı görüş için bkz. Ahmet An, *Kıbrıs Türk Liderliğinin Oluşması*, Lefkoşa, Galerî Kültür Yayınları, 1997, s. 77.

³ Türkiye'de aradığını bulamayıp Kıbrıs'a dönmek zorunda kalanların hazin hikayeleri için bkz. Haşmet M. Gürkan, *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta*, Lefkoşa, CYREP Yayınları, 1986, s. 98-100.

⁴ Lefkoşa-Girne milletvekili Mısırlı zade Mehmet Necati Özkan tarafından gönderilen çağrının tam metni, 23 Nisan 1931 tarihli Söz Gazetesi'nde ve 25 Nisan 1931 tarihli Masum Millet Gazetesi'nde yer almıştır. Söz Gazetesi'nde

yayınlanan metin için bkz. Sabahattin İsmail-Ergin Birinci, *Kıbrıs Türkünün Varoluş Savaşımında İki Uhusal Kongre – Meclis-i Milli (1918) – Milli Kongre (1931)*, Lefkoşa, 1987, s. 108-109. Masum Millet Gazetesi'nde yayımlanan metin için bkz. Harid Fedai, *Kıbrıs'ta Masum Millet Olayı*, İstanbul, KKTC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986, s. 78-79.

⁵ Zekâ Bey, Mahmut Celaleddin Bey'in seçimden çekilmesine ilişkin olayları anılarında anlatmaktadır. Zekâ Bey'in bu konudaki anıları için bkz. Harid Fedai, *Başhakim Zekâ Bey*, Lefkoşa, 2002, s. 20-21.

⁶ Heyet-i Merkeziye üyeleri şunlardır: Baf Kasabası'ndan Ahmet Sait Efendi, Kavanin Azası Mısırlızade Necati Bey, Kavanin Azası Zekâ Bey, Avukat Bahaeddin Bey, Avukat Fadıl Korkut, Avukat Con Rifat, Doktor Pertev Bey, Doktor Şevki Bey, Avukat Ahmet Raşit Bey. Bu bilgi için bkz. İsmail-Birinci, age., s. 110.

⁷ Milli Kongre'de alınan kararlar için bkz. İsmail-Birinci, age., s. 120-123.

⁸ Kavanin Meclisinin 48 yıllık ömründe (1883-1931), bir-iki istisnai durum dışında, Türk üyeler her zaman İngiliz üyelerle birlikte oy kullanmışlardır. Bkz. Haşmet Muzaffer Gürkan, *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar*, Lefkoşa, Galeri Kültür Yayınları, 1996, s. 111.

⁹ Milli Kongre'de, müftünün seçimle belirlenmesi kararıyla yetinilmemiş ve Hoca Sait Efendi, Kongre tarafından, müftü olarak seçilmişti. Hoca Sait Efendi, bir yıl önceki seçimde, Baf-Limasol Bölgesinde, Halkçıların adayı olarak, Evkafçıların adayı, eski halkçı Eyyub Necmeddin'e karşı seçimi kaybeden kişiydi. Bkz. Ateşin, age., s. 188.

¹⁰ Sömürge Müsteşarı H. Henniker Heaton'ın, 16 Mayıs 1931 tarihli Hakikat Gazetesi'nde yer alan açıklaması şöyleydi: "... Hakikat halde, mevki-i mezkur hakkında cemaatin o gibi bir hakk-ı intihaba malikiyeti hükümetce hiçbir zaman tanınmış değildir ... binaenaleyh Asaletli Vali Hazretleri Müftü intihabı denilen mezkur intihabın, kanuna, an'aneye ve masebeka külliyyen mugayir olması hasebiyle Hükümet tarafından hiçbir surette tanınmayacağına ammeye bildirilmesini arzu ediyorlar". Bkz. Mustafa Haşim Altan, *Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi (1571-1974) Cilt: 2*, Kıbrıs, 1986, s. 729-730.

¹¹ Evkafçılarla Halkçılar arasındaki ayrımı "hainler" ile "vatanseverler" arasındaki bir ayrım gibi görmek ya da göstermek belki en kolay görünen yoldur. Buna karşın, daha sağlıklı bir değerlendirme, her iki grubun, zor durumdaki toplumun varlığının sürdürülebilmesi amacıyla seçtikleri yolların farklılığına vurgu yapmak olabilir. Bu açıdan bakıldığında, yukarıda belirtilmiş olduğu gibi, önceki dönemde İngilizlerin sadık tebaası rolünü oynamak suretiyle, toplumun, çok zor bir dönemde, öyle ya da böyle ayakta kalmasını sağlayabilmiş olduğunu düşünen Evkafçıların, yeni dönemde, oluşan yeni durumu ve değişen dengeleri sağlıklı bir biçimde değerlendiremeyip, İngilizlerin hamiliği eksenindeki politikayı sürdürmeyi kendilerine tarz-ı siyaset olarak seçmiş olmalarının nedeni daha iyi anlaşılabilir. Ateşin'in, Evkafçıların toplumun selametini sağlamak için tercih ettikleri yolu, "İngilizlerin hamiliğini kazanarak, İngiliz kültürü yörüngesinde kalmak suretiyle sulh ve istikrar aramak" şeklinde açıkladığı değerlendirmesi için bkz. Ateşin, age., s. 185.

¹² Fedai, *Başhakim Zekâ Bey*, s. 21.

¹³ Bu yazı için bkz. Fedai, *Başhakim Zekâ Bey*, s. 97-100.

¹⁴ Bu yazı için bkz. Fedai, *Başhakim Zekâ Bey*, s. 101-105.

¹⁵ Zekâ Bey'in bu tarihlerde yazdığı yazılarda net bir biçimde ortaya koymaya başladığı kimliğe ilişkin bu tercih, İngiliz Sömürge İdaresinin resmi diline ancak 1949 yılında yansiyabilmiş, bu tarihte İngiliz Vali Vekili Mr. Turnbull'un bütün dairelere gönderdiği bir talimatla, "Kıbrıs müslümanları" tabiri yerine, o günden sonra, "Kıbrıs Türkleri" tabirinin kullanılması emredilmiştir. Bkz. Hüseyin Mehmet Ateşin, *Kıbrıslı "Müslüman"ların "Türk"leşme ve "Laik"leşme Serüveni* (1925-1975), İstanbul, Marifet Yayınları, 1999, s. 41. Bu talimatın Zekâ Bey'in başkanlığındaki Türk İşleri Komisyonu'nun çalışmalarından ne kadar etkilenmiş olduğu, talimatın Komisyon'un çalışmalarının tamamlandığı yıla rastlamasından ve yine Komisyon'un raporunda yer alan taleplerden hareketle, aynı yıl içerisinde "İslam Lisesi" isminin "Türk Lisesi" ne çevrilmesinden anlaşılabilir.

¹⁶ Bu yazı için bkz. Fedai, *Başhakim Zekâ Bey*, s. 106-110.

¹⁷ Bu yazı için bkz. Fedai, *Başhakim Zekâ Bey* s. 111-116.

¹⁸ 1942 yılından itibaren, savaşı İngilizlerle müttefiklerin kazanacağını anlaşılmasıyla birlikte, baskı rejiminde yumuşamalar başlamıştır. Bkz. Ahmet C. Gazioğlu, *Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi (1878-1960)*, Lefkoşa, 1997, s. 84. Gürkan, 1931 isyanının ardından gündeme gelen yasaklama ve kısıtlamaların 1941 yılına kadar devam ettiğini yazmaktadır. Bkz. Gürkan, *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar*, s. 121.

¹⁹ Bu kararlar için bkz. Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Türk Basınında İz Bırakanlar*, Lefkoşa, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1988, s. 140-143.

²⁰ Sir Münir, 4 Kasım 1948 tarihinde resmen emekliye ayrılmıştır. Bkz. Altan, age., s. 943. Buna karşın, Sir Münir'in görevden fiilen çekilmesi daha önceki bir döneme rastlamaktadır. Nitekim, 10 Nisan 1948 tarihli Hürsöz Gazetesi'nde, Sir Münir'in görevden çekilmesini müteakip Evkaf Muralıhaslığı görevine, vekaleten, söz konusu dairenin Başkâtibi Kemal Bey'in atandığı duyurulmaktadır. Bkz. Altan, age., s. 930.

²¹ Berath'ya göre, Türk İşleri Komisyonu, Sir'den sonra Kıbrıslı Türkleri temsil etmek üzere kurulan bir organdır. Bkz. Berathlı, age., s. 173.

²² "Türk İşleri Komisyonu, resmi Kıbrıs Gazetesi'nin 11 Haziran 1948 tarihli sayısında çıkan 426 numaralı ilanla Ekselans Vali tarafından teşkil edilmiştir". Bkz. Türk İşleri Komisyonu'nun Ara Raporu 1949, Lefkoşa, Kıbrıs Hükümet Basımevi, 1950, s. 3. (Bu rapor, bundan sonraki dipnotlarda, yalnızca "Ara Rapor" olarak anılacaktır).

²³ Komisyon çalışmaları sırasında kasabalarda yapılan genel toplantılarla ilgili bilgi için bkz. *Ara Rapor*, s. 5.

²⁴ Bu dönemde, 27 Haziran 1948 tarihli "Kurun" Gazetesi'nde yayınlanan "Halk Meseleleri ve Halk İradesi" başlıklı yazıda, Türk İşleri Komisyonu'nun iki üyesinin karşı görüşlerine rağmen, Zekâ Bey'in, Komisyon'un çalışmalarını halkın iradesine dayandırmak konusundaki kararlılığı övülmektedir. Yazının ilgili kısmı şöyledir: "Bazı müfritlerin kanaatine göre halk efkârı halk meselelerinde yanılabilir. Binaenaleyh onlara alınacak kararları bir emrivaki şeklinde kabul ettirmek, cemaatin menfaatine daha uygundur.

Asrımızda bundan daha yanlış bir zihniyet olamaz. Halk kendi dertlerini çok iyi bilmektedir. Halk, ne istediğini müdriktir ve tarihin hiçbir devrinde halkın akliselimi yanlış değildir. Binaenaleyh verilecek herhangi bir kararda halkın reyine müracaat edilmesi halk iradesinin hakim olması en başta gelen bir ihtiyaçtır...

Komitenin ikinci toplantısında, halk iradesinin herşeyden üstün olduğu noktasında ısrarla duran Zekâ Bey ve diğer azalarımız tam demokrat zihniyetli şahsiyetler olduklarını açıkça belirtmişlerdir ...". Bu alıntı için bkz. İsmail, *Kıbrıs Türk Basınında İz Bırakanlar*, s. 183-184.

²⁵ Altan, age., s. 937.

²⁶ *Ara Rapor*, s. 10.

²⁷ *Ara Rapor*, s. 8.

²⁸ *Ara Rapor*, s. 9.

²⁹ *Ara Rapor*, s. 9-10.

³⁰ *Ara Rapor*, s. 10.

³¹ *Ara Rapor*, s. 11.

³² *Ara Rapor*, s. 10.

³³ *Ara Rapor*, s. 43.

³⁴ *Ara Rapor*, s. 46.

³⁵ *Ara Rapor*, s. 15.

³⁶ *Ara Rapor*, s. 14-15.

³⁷ Kavanin Meclisi'nde Lefkoşa-Girne bölgesi meb'usu olan ve kurucuları arasında yer aldığı Türk Bankası'nda yöneticilik de yapan Ziyai Efendi, 1926 yılına kadar müftülük görevini de sürdürmüştür. Bkz. İsmail, *Kıbrıs Türk Basınında İz Bırakanlar*, s. 74-75.

³⁸ *Ara Rapor*, s. 24.

³⁹ *Ara Rapor*, s. 26.

Türk İşleri Komisyonu raporunda yinelenen müftünün seçimle belirlenmesi talebi, 30 Aralık 1953 tarihinde hayata geçti. Mehmed Dana Efendi, Kıbrıslı Türklerin iradesiyle belirlenen ilk ve son müftü oldu. Bkz. Harid Fedai, "Taç Kolonisi Kıbrıs'ta Evkaf Dairesi'nin Yönetilmesine İlişkin Kral Fermanı", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, Kış 1997, s. 86.

⁴⁰ Michel Foucault, "Hakikat ve İktidar", çev. Işık Ergüden-Osmân Akınhay-Ferda Keskin, *Entelektüelin Siyasi İşlevi*, İstanbul, Ayırtmı Yayınları, 2000, s. 79.

Hâkim Zekâ Bey'in Başarılı Yaşam Öyküsü

Taner ERGİNEL*

Hâkim Zekâ Bey Kıbrıs Türk halkının yetiştirdiği en önemli hukukçulardan biridir. Zekâ Bey'in yaşamı, zeki, dürüst, çalışkan, halkını seven ve halkına yardımcı olmaya çahşan bir köy çocuğunun başarı öyküsüdür. Zekâ Beyi tanıyabilmek için yaşamını ayrı bölümlerde ele alarak incelemek uygun olabilir.

1. Köy yaşamı
2. Öğrencilik yaşamı
3. Avukatlık yaşamı
4. Kıbrıs Mahkemelerinde yargıçlık yaşamı
5. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde yargıçlık yaşamı
6. Kıbrıs Türk halkının sosyal sorunlarını çözme çabaları

Bu bölümlerin her biri ayrı bir araştırma konusudur. Çünkü her bölümle ilgili söylenecek çok şey vardır. Burada oldukça özet bir tamtim yapmak ve yaşamının çeşitli bölümlerinde dikkatimi en fazla çeken özelliklerine kısaca değinmek istiyorum. Daha sonra avukatlık yıllarında başarı kazandığı iki dava ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde verdiği iki kararı özetlemeye çalışacağım.

A. Zekâ Bey'in Yaşamı

1. Köy yaşamı

Zekâ Bey, küçük Balalan köyünde dünyaya gelmiş ve ölümüne kadar köyüne bağlı kalmıştır. Bu özelliği ile köyde doğup şehire inen, başarı gösterdikten sonra köyü unutan kişilerden ayrılmaktadır. Zekâ Bey tatil günlerinin hemen tümünü köyünde geçirirdi. Bu günlerde kendisini arayanlar genellikle köy kahvesinde köylülerle sohbet ederken, tarlalarda ekinleri kontrol ederken veya tatil evinin bahçesinde sebzeleri sularken bulurlardı. Zekâ Bey'in herkese yardım etmeye çalıştığını bilenler ondan yardım istemek için köye kadar gelirdi. O, ziyaretçilerini doğal ortamda karşılar ve istisnasız her başvurana elinden geldiği ölçüde yardım ederdi. Yardım yapma olasılığı yoksa, yasal tavsiyede bulunur veya yol gösterirdi.

---

* Yüksek Mahkeme Eski Başkanı, KKTC

2. Öğrencilik yaşamı

Zekâ Bey öğrencilik yıllarında çalışkan ve başarılı bir öğrenci idi. İlkokul, ortaokul (Rüştiye), Lise (İdadi) ve İngiliz Okulunu birincilikle, İstanbul Hukuk Fakültesini ise pek iyi derece ile bitirdi. Zeki ve çalışkan olduğu için öğretmenini ona Zekâ ismini verdi ve böylece Mehmet olan ismi Mehmet Zekâ oldu. İngiltere'deki hukuk tahsilini ise rekor denecek derecede kısa bir sürede tamamladı. Konsantrasyon yeteneğinin fazla olduğunu anlatmak için ders çalışırken aynı odada kavga eden arkadaşlarının nasıl kavga ettiğini ammsamadığı, konuşmalarını duymadığı, yani çevresinde olan olayları farketmeyecek kadar derslerine yoğunlaştığı anlatılır.

3. Avukatlık yaşamı

Zekâ Bey tahsilini tamamlayarak Kıbrıs'a dönünce Mağusa'da avukatlığa başladı.

Hukuk bilgisi zekâsı ve dürüstlüğü nedeniyle kısa sürede tanınmış bir avukat oldu. Avukatlık başarısını diğer birçok avukat gibi yargılama tekniklerinden yararlanarak kazanmış değildir. Aşağıda vereceğim iki örnekte görüleceği gibi başarısını daha çok çalışkanlığına ve derin hukuk bilgisine borçlu olmuştur.

4. Kıbrıs Mahkemelerinde yargıçlığı

Zekâ Bey 1942 yılında yargıçlığa atanmış ve esas başarısını bu dönemde göstermiştir. Verdiği adil kararlar nedeniyle büyük ün ve saygınlık kazanmıştır. İngiliz döneminde İngiliz yargıçların bulunduğu ortamda, Cumhuriyet döneminde Türklerden çok daha varlıklı Rum toplumunun yetiştirdiği birçok Rum hukukçunun bulunduğu ortamda, Türk bir yargıcın yükselmesi kolay değildi. Bugün olduğu gibi o tarihlerde de bu meslek dalında şiddetli rekabet vardı. Karşılaştığı rekabete ve güçlülere karşı Zekâ Beyin ilerlemesi devam etti ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Yüksek Mahkeme Başkanı oldu. Daha önemlisi Kıbrıs Cumhuriyeti Avrupa Konseyi üyesi olup Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Kıbrıs adına bir yargıcın atanması söz konusu olunca Hükümet biri Türk, diğer ikisi Rum üç aday gösterdi. Zekâ Bey Rumların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki kulisini kırarak AİHM yargıcı olmayı başarabildi. Yapılan seçimin yarattığı şaşkınlığı gidermek için Zekâ Bey Rum adaylara şaka olarak şöyle dedi " Siz seçici komisyona kendinizi tamtan uzun yazılar yazdınız. Halbuki komisyonun uzun yazıları okumaya vakti yoktu. Bu nedenle sadece benim kısa özgeçmişimi okuyarak kararlarını verdiler." Bugün böyle bir tercihin yapılması, yani AİHM'de bir Türk

yargıcın Rum yargıçlardan fazla oy alarak seçim kazanması tasavvur dahi edilemez.

Zekâ Bey Osmanlı döneminden kalan yasaları yorumlamada bir otorite olarak kabul ediliyordu. Özellikle taşınmaz mallarla ilgili Mecelle'den kalma maddeleri en iyi okuyup yorumlayan hukukçu olarak anılmaktadır. Zekâ Bey bilgiyi kendine saklayan bir kişi değildi. Bilgisinden tüm hukukçuları yararlandırmak isterdi. Bu nedenle 1957 yılında Kıbrıs'ta uygulanan içtihatları özetleyen "Digest of Cases" isimli kitabı yazdı. Bu kitap yıllarca Kıbrıs'ta her hukukçunun başvurduğu bir kaynak oldu ve yargıçlarla avukatlar tarafından el kitabı olarak kullanıldı.

Zekâ Bey'in Kıbrıs Mahkemelerinde verdiği kararlarda dikkati çeken özellik kısa olmaları, ayrıntı ile ilgilenmeyip sorunun özünü çözmeleridir. Kararları her zaman dengeli ve adil olmuştur. İki tarafın hak ve iddialarını objektif bir şekilde ortaya koymaya özen gösterirdi. Daha sonra adil olan ilkeyi saptar ve sorunun özünü çözerek sonuca ulaşırdı.

Zekâ Bey'in kararları diğer yargıçlar tarafından benimsenerek izlenmiş ve böylece pratikte uygulanan hukuka dönüşmüştür. Bu nedenle Zekâ Bey sadece önündeki davalarda adaleti gerçekleştirmekle kalmamış, genelde ülke yargısının daha adil olmasına katkıda bulunmuştur.

5. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde yargıçlığı

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Zekâ Bey önemli ve iz bırakan kararlar vermeye devam etti. Bu kararları incelediğimiz zaman Zekâ Bey'in meslektaşlarından daha ileri görüşlü, daha insancıl bir yargıç olduğunu görürüz. Örneğin Wemhof davasında Zekâ Bey uzun süre mahkum olmadan tutuklu kalan bir samğın yerine kendini koyarak düşünebilmiş ve bunun ne kadar büyük haksızlık olacağını çarpıcı bir şekilde anlatmıştır.

Zekâ Bey'in İnsan Hakları Mahkemesinde verdiği kararlarda dikkati çeken diğer bir özellik nezaketidir. Mahkeme kararları genellikle davayı kaybedeni rahatsız eden onur kırıcı cümleler içerir. Zekâ Bey'in kararlarında ise böyle bir üslup görmek mümkün değildir. Aksine davayı kaybeden tarafın onurunu koruyarak, onu daha iyi bir konuma getirme arzusu vardır. Aşağıda özetini verdiğim Sunday Times davasında bu özellik açıkça görülmektedir.

6. Kıbrıs Türk halkının sosyal sorunlarını çözme çabaları

Zekâ Bey yargıç olmadan önce milletvekili (Kavanin Meclisi üyesi), daha sonra Genel Komite üyesi ve Kıbrıs Türk Federe Devleti Kurucu Meclis üyesi oldu. Yargıçlığının yanı sıra toplum sorunları ile ilgilendi ve her

konuda toplumuna yararlı işler yapmaya çalıştı. Sosyal alanda yaptığı en önemli görev 1948 yılında kurulan Türk İşleri Komisyonu başkanlığı oldu. Bu Komisyon, Kıbrıs Türk halkının sorunlarına çözüm aramak ve İngiliz Yönetimine tavsiyelerde bulunmak amacıyla kurulmuştu. Üzerinde durulan konular a) Evkaf, b) Müftülük, c) Aile Kanunu, d) Maarif, d) Şeriye Mahkemeleri idi.

Komisyon bu sorunlarla ilgili rapor hazırladı ve çözümlerinde fiilen görev aldı. Komisyonun en dikkati çeken özelliği demokratik çalışma şekli idi. Benzer komisyonların genelde yaptığı gibi üyeler kendi kafalarındaki bilgilerden veya saplantılardan hareket ederek hatalarla dolu bir rapor hazırlamış değillerdir. Türk İşleri Komisyonu her Türk köyünü ziyaret ederek, her Türk kahvesinde oturup halkla sohbet ederek ve halkın görüşlerini alarak raporunu hazırlamıştır. Geniş bir çalışmanın ürünü olan rapor halktan büyük destek görmüş ve yapılan tavsiyelerin hayata geçirilmesi Kıbrıs Türk halkının gelişmesine katkı sağlamıştır.

Komisyonun görevlerinden biri de yeni Kıbrıs Türk Aile Kanununu hazırlamaktı. Türkiye’de yürürlükte olan Türk Aile Kanunu örnek alınarak yeni yasa hazırlandı ve 1951 yılında yürürlüğe girdi. Bu yasa 1926 Türk Medeni Kanununun bir bölümü olan Türk Aile Kanununun İngilizce’ye tercümesidir. Tercüme Zekâ Bey’in denetiminde yapılmıştır. Tercüme yapılırken yasanın hiç kullanılmayan bazı maddeleri dışta bırakılmıştır.

Yasa kaleme almak veya tercüme etmek en zor işlerden birisidir. Bu zor işi de Zekâ Bey ve yardımcılarının en mükemmel şekilde başardığını görürüz. Kıbrıs Türk Aile Yasası incelendiği zaman kusursuz bir tercüme ve adaptasyon olduğu görülür. Yapılan işin kalitesini anlayabilmek için Türkiye’de benzer işlemin yapıldığı 1926 yılına gitmek gerekir. Maalesef Zekâ Bey’in çalışması için söyleyebileceğimiz sözleri Türkiye’de İsviçre Medeni Kanununu Fransızca’dan Türkçe’ye tercüme edenler için söylemek mümkün değildir. Çünkü hem tercüme hataları yapılmıştır, hem de bilinçli olarak yapılan değişiklikler sorunları gidermek şöyle dursun, mevcut olmayan sorunları yaratmıştır. Bu hatalardan biri Türkiye’de yıllarca tartışma konusu oldu ve bize de yansıyor yasanın ayıbı olarak algılandı. Bu nedenle üzerinde kısaca durmak istiyorum.

Eugen Huber isimli ünlü bir hukukçunun kaleme aldığı ve bir hukuk başyapıtı olarak kabul edilen İsviçre Medeni Kanunu boşanma halinde aile mal varlığının adil bir şekilde paylaşılmasını ve eşlerin büyük tartışmalara girip birbirlerine zarar vermeden mal anlaşmazlığını en kısa sürede sona erdirmelerini sağlamayı amaçlıyordu. Bu nedenle farklı mal rejimleri belirleyerek eşlere evlenmeden önce bu rejimlerden birini seçme olanağı tanımıştır. Önemli olan herhangi bir seçimin yapılmaması halinde uygulanacak olan rejimdir. İsviçre Medeni Kanunu herhangi bir seçim

yapılmamışsa mal birliği rejiminin uygulanmasını, yani boşanma halinde evlilik birliğindeki malların karı koca arasında eşit oranda paylaşılmasını kabul etmiştir. Eşlerin evlenirken boşanmayı düşünmeleri ve mal ve para konularında anlaşma yapmaları ender gerçekleşen bir olay olduğu için İsviçre'de evlilik birliğinde kazanılan mallar eşit bölüşülüyordu. Seçim yapmak ve diğer rejimleri uygulamak daha çok iş insanlarının ve profesyonel kişilerin başvuracakları bir olanak olarak yasada yer alıyordu. 1926 yılında İsviçre Medeni Kanunu Fransızca'dan Türkçe'ye çevrilirken küçük gibi görünen bir değişiklik yapıldı ve yasal mal rejimi ile seçimlik mal rejimi yer değiştirdi. Yani Türkiye'de eşlerin seçim yapmama halinde mal birliği değil, mal ayrılığı rejiminin uygulanması kabul edildi. Bu değişiklik İsviçre'deki uygulamadan tamamen farklı ve zıt bir sonucun doğmasına neden oldu. Türkiye'de eşler, diğer ülkelerde olduğu gibi evlenirken boşanmayı ve mal rejimi seçmeyi düşünmediklerinden mal ayrılığı rejimi pratikte uygulanan rejim oldu. Bu nedenle ailenin kazandığı mallar kocamın isminde birikti ve çalışmayan bir çok ev hammı boşanma halinde mağdur oldu. Türkiye'de bu sorun Yeni Türk Aile Yasası yapıncaya kadar devam etti.

1926 Türk Aile Kanununda yer alan sorunun aynen bize de yansması büyük eleştirilere neden oldu.1998 Kıbrıs Türk Aile Yasası bu sorunu gidermeye çalıştı. Maalesef bu yasa da sorunun sadece bir yönünü çözecek düzenleme içermektedir. Sadece adil paylaşımı sağlamayı düşünmüş, fakat boşanan eşlerin kolaylıkla ve süratle paylaşmalarını sağlamayı düşünmemiştir. Bu nedenle Kıbrıs'ta uygulanan yeni Aile Yasası, boşanan eşlerin sonu gelmez kavgalara girmesine ve aile mal varlığını yitirmelerine neden olmaktadır.

Son olarak Zekâ Bey'in Cumhurbaşkanı Yardımcısı olmaya aday olması konusuna da değinmek istiyorum. 1960 Anayasası'na göre bu mevki Kıbrıs Türk halkının Cumhurbaşkanı olması anlamına geliyordu. 1968 seçimlerinde Zekâ Bey'in Cumhurbaşkanı Yardımcılığına aday olması söz konusu oldu. Çevresinden gelen büyük ısrar nedeniyle Zekâ Bey önce aday olmayı kabul etti, fakat daha sonra adaylıktan geri çekildi. Zekâ Bey halkçı kişiliği ve adil yargıç olması nedenleriyle Kıbrıs'ta her iki halk tarafından da sevilirdi. İki halk arasındaki anlaşmazlıkların uzlaşma ile çözülmesini arzu edenler Zekâ Bey'in aday olmasına büyük önem verdiler ve adaylığım geri çekmesini büyük bir kayıp olarak nitelendiler. Ne var ki bu görüşlere katılmak kolay değildir. Çünkü kendisi ile yaptığım sohbetlerde Kıbrıs Türk halkının haklarını koruyarak uzlaşma sağlamayı arzu ettiğini anlıyordum. O tarihlerde bugün olduğu gibi Kıbrıs'ta yaşayan iki halkın siyasal hedefleri oldukça farklı ve hatta zıt idi. Bu zıt hedefleri bağdaştıracak bir formül bulmak kolay değildi. Siyaset, yargıdan çok farklı bir alan olduğu için Zekâ Bey'in yargıda

gösterdiği başarıyı siyasette gösterememe olasılığı büyüktü. Belki de bu nedenle adaylıkta ısrarlı olmayarak geri çekilmeyi tercih etti. Siyasete atılsa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yargıçlığından çekilmek zorunda kalacak ve orada verdiği değerli kararları veremeyecekti. Bu nedenlerle siyasete atılmama kararının isabetli olduğu söylenebilir. Böylece yaşamı sürekli bir başarı öyküsü olarak kalmıştır.

B. Zekâ Bey'in Avukat Olarak Başarı Kazandığı İki Davanın Özeti

1. Balalanlı Raif Davası

Balalan'da Raif isimli çobanla Celal isimli çobanın arası açıktı. Raif, karısının Celal ile ilişkisi olduğundan şüphelenmekteydi. İki çoban kahvede karşı karşıya gelerek kavga etmeye başladılar. Celal elindeki çoban değneğiyle Raif'e vurmaya başladı. Raif de bıçağını çekerek Celal'i öldürdü. Mağusa Ağır Ceza Mahkemesi Raif'i kasten adam öldürmekten suçlu bularak ona idam cezası verdi. Raif, Zekâ Bey'i avukat olarak tuttu İstinafa başvurdu. O günlerin hukuk uygulamasına göre Raif'in idamdan kurtulması hemen hemen olanaksızdı. Gerçi Celal'in Raif'e değnekle vurduğu mahkemede kanıtlanmıştı ve bu bir tahrik olarak kabul ediliyordu. Ancak Raif olaydan hemen sonra doktor tarafından muayene edilmişti ve sırtında herhangi bir iz görülmemişti. Bir gün sonra yapılan muayenesinde ise çok hafif izler görülmişti. Celal'in davranışı bir haksız tahrik olmakla birlikte, öldürme kastını ortadan kaldıracak ölçüde önemli bir tahrik değildi. Bu nedenle istinafta başarı şansı son derece azdı. Bu zor davada adli tıp kitaplarını inceleyen Zekâ Bey ilginç bir bilgiye rastladı. Buna göre bir kişi darp edildiğinde eğer önce iz yoksa, fakat daha sonra izler ortaya çıkarsa bu durum darbın ağır olduğunu gösterir. Zekâ Bey'in bulduğu adli tıp bilgisi karşısında İstinaf Mahkemesi Celal'in Raife vurduğu darbelerin hafif değil ağır olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Bu durum Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararının hatalı olduğunu gösteriyordu. Bu nedenle Yargıtay mahkumiyet kararını bozdu ve Raif'i daha hafif bir suçtan mahkum ederek ona hapis cezası verdi.

Raif'le birlikte aynı Ağır Ceza Mahkemesi tarafından idama mahkum edilen ve Raif'le birlikte hapisanede kalan bir Rum genci vardı. Zekâ Bey'in verdiği güven nedeniyle Rum genci babasına 'bana o Türk'ü avukat olarak tut' diye ısrar etti. Ancak o tarihte bugün olduğu gibi Rumların milli duyguları çok fazla idi. Babası Rum gencine 'sana Türk'ü avukat olarak tutmaktansa idam olduğunu görmeyi tercih ederim' dedi.

Rum gencin avukatları İstinaf Mahkemesini etkileyecek bir argüman bulamadılar ve onu idamdan kurtaramadılar.

2. Pergamalı Niyazi Davası

Pergama'lı Niyazi ile iki arkadaşı geceleyin bir Rum çobanın davasını çalmaya gittiler. Niyazi'nin arkadaşlarından biri av tüfeğini yanına almıştı. Koyunlar çalınırken Rum uyanarak onlara saldırdı. Kavgada silah kullanıldı ve Rum öldü. Niyazi ve arkadaşları koyunları alarak oradan uzaklaştılar. Birkaç gün sonra yakalanan suçlular polise farklı ifadeler verdiler. Silahın sahibi olan kişi 'kavga başlayınca Niyazi silahı elimden aldı ve ateş ederek Rum'u öldürdü' diye ifade verdi. Üçüncü kişi de bu iddiayı destekledi ve Rum'u Niyazi'nin vurduğunu söyledi. Bunun üzerine Başsavcı Niyazi'nin aleyhine adam öldürme davası getirdi. Diğer iki kişiyi ise tanık olarak Mahkeme'ye celbetti. Müşterek bir suç işlendiğinde davayı kamtlayacak yeterli delil yoksa, en ağır suçlu aleyhine dava getirmek ve diğer suçluları tamk olarak dinletmek İngiliz hukuk sisteminde kabul edilen bir yöntemdir. Bu yola başvurmadiği takdirde savcılık ağır suçluyu da mahkum edememe riski ile karşı karşıyadır.

İlk bakışta Niyazi'nin kurtuluş ümidi yoktu. Bu nedenle genç bir avukat olan Zekâ Bey davayı almak istemedi. Niyazi'nin yakınlarının ısrarı üzerine davayı kabul etmek zorunda kaldı. Zekâ Bey savunmasında silahı Niyazi'nin kullanmadığını, silahın sahibi olan kişinin kullandığını, üçüncü kişinin de arkadaşım desteklemek için yalan söylediğini iddia etti. Ancak bu etkili olacak bir argüman değildi. Çünkü bir suç işlendiğinde o suçun ortakları da asli fail ile aynı suçu işlemiş kabul edilirler ve aynı cezaya çarptırılırlar. Bu ilkeye dayanan başsavcı, Zekâ Bey'in genç bir avukat olarak hukuku iyi bilmediğini, boş yere uğraştığını, iddiaları doğru olsa bile Niyazi'ye yine idam cezası verileceğini, çünkü suç ortağının da asli fail kadar sorumlu olduğunu iddia etti.

Bu zor durumdan kurtulmak için Zekâ Bey silahın sahibine 'silahı Rum'u öldürme niyetiyle mi yanımıza aldınız?' diye bir sordu. Aldığı yanıt 'Hayır, amacımız öldürmek değil korkutmaktır' şeklinde oldu. O zaman Zekâ Bey geçmiş bir İngiliz içtihadım ortaya çıkardı. Bu içtihata göre bir suç işlendiğinde suç ortakları asli fail ile aynı suçu işlemiş gibi sorumlu olurlar. Ancak aralarında daha önce belli bir şekilde davranma konusunda anlaşma olmuşsa bu anlaşmaya aykırı işlenen suçtan suç ortakları sorumlu değildir. Başsavcı ve Mahkeme heyeti, Zekâ Bey'in bulduğu içtihadı bilmiyorlardı. İchtihadın ortaya çıkması davadaki dengeleri değiştirdi. Çünkü savcılığın tanığı silahı yanlarına öldürme amacıyla almadıklarını söylemişti. Başsavcı iki suç ortağının şahadeti ile

Niyazi'nin adam öldürdüğünü kanıtlama olanağına da sahip değildi. Çünkü suç ortakları kendilerini korumak için yalan söylemeye eğilimli kişilerdir. Bu nedenle şahadetleri teyide muhtaçtır. Başsavcı bir ilkeye dayanarak Niyazi'yi çok kolay mahkum edebileceğini düşünüyordu. O ilke ortadan kalkınca başka bir ilkeyi karşısında engel olarak buldu ve söyleyecek sözü kalmadı. Savunulamayacak kadar kesin olan bir dava Zekâ Bey'in Mahkeme'ye sunduğu içtihat ile kanıtlanamayacak hale gelmişti. Davayı değerlendiren yargıçlar sanığa 'avukatının gösterdiği içtihatlar ışığında beraat edersin' dediler.

C. Zekâ Bey'in Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Verdiği İki Kararın Özeti

1. Wemhoff Davası

Bir Batı Alman vatandaşı olan Karl Heinz Wemhoff, 9 Kasım 1961'de hile, dolandırıcılık ve benzer suçları işlediği nedeniyle tutuklandı. Duruşmanın tamamlandığı 7 Nisan 1965'e kadar üç yıl beş ay tutuklu kaldı. Kefaletle serbest kalmak için yaptığı müracaatlar, kaçabileceği veya delilleri ortadan kaldırabileceği gerekçeleri ile reddedildi.

Yargılama sonunda altı yıl altı ay hapse mahkûm oldu ve tutukluluk süresinin cezadan sayılmasına karar verildi. Ancak daha sonra verilen karar, İnsan Hakları Mahkemesi'ndeki tartışma konusu açısından önemli değildi. Wemhoff Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine açtığı davada mahkûm olmadan önce üç yıl beş ay tutuklu kalmasının insan haklarına aykırı olduğunu iddia etti.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin tutukluluğa ilişkin 5(3) maddesi şöyledir:

“Article 5: The right to liberty and security of the person. Everyone arrested or detained in accordance with the provision of paragraph 1(c) of this Article shall be brought promptly before a judge or other officer authorised by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release pending trial. Release may be conditioned by guarantees to appear for trial.”

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin tutukluluğa ilişkin olarak benimsediği ölçü 'makûl olma' ölçüsüdür. Bu nedenle Mahkemede Wemhoff'un mahkûm olmadan önce tutuklu kaldığı üç yıl beş ay sürenin makûl olup olmadığı tartışıldı.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Avrupa Konseyi üyeleri, mahkûmiyet öncesi makûl olmayan koşullarda ve makûl olmayan süre bir

kişiyi tutuklamamayı kabul etmişlerdir. Bu nedenle bir kişinin makûl olmayan süre tutuklu kalması halinde taraf devletler aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde dava açma ve tazminat talep etme hakkı vardır.

Acaba 'makûl olma' veya 'reasonableness'in tamamı nedir? Şüphe yok ki konuyu aydınlatacak ve makûl olmanın anlamını belirleyecek olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nden başkası değildir. Bu konuda Mahkeme'nin işinin hiç de kolay olmadığı açıktır. Çünkü üye devletlerin her birinin ceza yasaları ve ceza usulleri farklıdır. Üye devletlerin tümünde müşterek uygulanacak bir ölçü bulmak kolay değildir. En büyük sorun ise üye devletlerden bir bölümünün uyguladığı Kontinental Yargılama sistemi ile diğer bölümünün uyguladığı Anglo Sakson Yargılama sistemi arasında önemli farklılıklar olmasıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin değişik ceza usul ve sistemleri arasında standart bir "makûl olma" ölçüsü bulmaya çalışması gerekiyordu.

1962 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa Konseyine üye olması üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yargıçlığına Mehmet Zekâ seçildi. Wemhoff v. Federal Almanya davasını dinleyen yedi yargıçtan birisi de Mehmet Zekâ idi. Bu davada Mehmet Zekâ dışında diğer altı yargıç sanığın mahkûmiyet öncesi, yani soruşturma ve duruşma devam ederken üç yıl beş ay tutuklu kalmasının makûl olduğuna karar verdiler. Mehmet Zekâ verdiği azınlık kararında konuyu değişik boyutları ile irdeledi ve bir sanığın bu kadar uzun süre tutuklu kalmasının makûl olmadığı, bir kimsenin mahkûm olmadan altı aydan fazla tutuklu kalmaması gerektiği görüşünü savundu.

Davanın dinlenip karara bağlandığı tarihten sonra dünyada ve Avrupa'da insan haklarına ve özgürlüğüne verilen önem artmıştır. Bu nedenle yeni kararlarda Mehmet Zekâ'nın kararla yapılan göndermeler artmakta ve her geçen gün daha çok hukukçu çoğunluk kararını veren yargıçların değil Mehmet Zekâ'nın görüşlerini paylaşmaktadır.

Mehmet Zekâ kararının bir bölümünde şöyle dedi:

"If a man, presumably innocent, is kept in custody for years, this is bound to ruin him. It is true in the case of Wemhoff that the trial ended with a conviction, but it might have ended with an acquittal as well. By detaining a man too long before his trial, you throw him into despair and the will and desire of a despairing man to defend his innocence is materially impaired."

Bu görüşler şöyle tercüme edilebilir:

“Masum olma olasılığı olan bir kimsenin yıllarca tutuklu kalması onu mahveder. Wemhoff davasında sanığın sonuçta mahkûm olduğu doğrudur. Ancak beraat da edebilirdi. Bir samğin mahkûm olmadan uzun süre tutuklu kalması onun manen yıkımına neden olur. Manen yıkılan bir kimse ise suçsuz olduğunu kanıtlama arzu ve iradesini büyük ölçüde kaybeder.”

Zekâ Bey'in bu görüşlerini sadece hukukçular izlemekle kalmadı, insan haklarına ilişkin uluslararası kuruluşlar da paylaştı. Cenevre'de toplanan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, tutukluluk konusunda verdiği raporda çoğunluk kararını veren yargıçlara değil, Zekâ Bey'in kararına katıldığını belirtti. Zekâ Bey'in kararında söylediği gibi altı ay sürenin makûl olduğunu, bir kimsenin mahkûmiyet öncesi daha uzun süre tutuklu kalmaması gerektiğini kabul etti. Komisyon raporunda “tutukluluk konusunda Zekâ Bey'in verdiği azınlık kararına aynen katılıyoruz ve ekleyecek birşey bulamıyoruz” dedi.

2. Sunday Times Davası

İngiltere'de kayıtlı bir şirket olan Distillers Company Ltd., 1958 yılında Thalidomide isimli bir ilacı piyasaya sürdü. Almanya'da bulunmuş ve orada kısa süre kullanılmış bu ilacın hamile hanımlar için sedative, yani yatıştırıcı etkisi vardı. İlaç İngiltere'de hamile hanımlar tarafından yoğun bir şekilde kullanıldı. Bir süre sonra ilacı alan hanımlar sakat çocuk doğurmaya başladılar. Bunun üzerine 1961 yılında şirket imalâtı durdurdu ve piyasadaki ilaçları toplattı. Sakat çocuğu doğan aileler şirketi dava etmeye başladılar. 1962 ile 1966 yılları arasında şirket aleyhine 70 kadar dava açıldı. Sakat çocukların aileleri şirketten tazminat talep ettiler. 1968 yılında bu davaların 65'inde çocukların aileleri ile şirket arasında anlaşmaya varıldı. İngiltere'de bir küçük çocuğun taraf olduğu davada, ailesi karşı tarafla anlaşmaya varırsa, bu anlaşmanın Mahkeme tarafından onaylanması gerekir. Tarafların anlaştığı davalar Mahkeme'nin onayına sunuldu ve onaylandı. Daha sonra başka davalar açılmaya devam etti. 1971 yılına gelindiğinde sonuçlanmayı bekleyen 389 dava daha vardı.

Şirket geriye kalan davalarda çocuklarla ilgili bir vakıf kurmayı ve vakfa 3,250,000 sterlin yatırarak bu paradan çocukların sürekli olarak yararlanmasını önerdi. Bu önerinin kabul edilip edilmemesi tartışılmaya başlandı. Bu aşamada Sunday Times gazetesi 24 Eylül 1972 tarihinde konu ile ilgili bir yazı yayınladı. Aslında gazete 1967 yılından beri

Thalidomide konusunu gündemde tutuyor ve zaman zaman bu konuya ilişkin yazılar yazıyordu. 1968'de varılan anlaşmanın haksız olduğunu, çocuklara gereğinden az tazminat ödendiğini yazdı.

Bu esnada başka gazeteler de konuya yer verdiler. 1971 yılında Daily Mail isimli diğer bir gazetede benzer yazılar yayınlandı. İngiltere Başsavcısı bir mektup göndererek Daily Mail gazetesini uyardı. Yapılan yayının tarafların anlaşma çabalarını olumsuz etkilediğini belirtti ve gazeteye Mahkeme'yi etkileyecek böyle yayın yapmaması için ihtarda bulundu. Daily Mail gazetesi bu ihtarla uydu.

Sunday Times'ın 24 Eylül 1972 tarihli yazısı "Thalidomide çocukları ulusal utanç nedenimiz" başlığını taşıyordu. Bu yazıda şirketin anlaşmak için yaptığı önerilerin çok yetersiz olduğu belirtildi. Şirket konuyu tekrar değerlendirmeye ve daha yüksek tazminat teklifinde bulunmaya davet edildi. Yazının dipnotunda, bir süre sonra yayınlanacak ikinci bir yazıda Thalidomide trajedisinin nasıl meydana geldiğinin anlatılacağı belirtildi. Bunun üzerine Başsavcı Mahkeme'ye başvurarak yayınlanacak yazının Mahkeme'ye hakaret olacağını iddia etti ve yazının yayınlanmasını yasaklayan bir emir talep etti. Mahkeme bu emri verdi.

Mahkeme'ye buna benzer başka müracaatlar daha yapılmıştı. Örneğin televizyonda yapılan bir program nedeniyle Başsavcı benzer bir emir talep etmişti. Mahkeme orada emir vermeyi reddetmişti. Mahkeme'nin gerekçesine göre Sunday Times'ın yazısı diğer yayınlardan farklı olup, doğrudan tarafların anlaşmasını etkileme amacıyla yazılmıştı.

Bu gelişmelerin etkisiyle konu İngiliz Parlamentosu'nda tartışılmaya başlandı. Bunu gören şirket 3,250,000 sterlin olan teklifi 5,000,000 sterline yükseltti. Ancak bu rakam da kamuoyunu yatıştırmaya yetmedi ve şirkete daha çok ödeme yapması için baskı yapılmaya devam edildi. Sonuçta öneri 20 milyon sterline yükseldi. Böylece thalidomide sakat çocuklarının tazminat konusu, ulusal bir sorun haline geldikten sonra tarafların anlaşması ile çözümlendi. Ancak Sunday Times'da yayınlanacak yazının yasaklanması konusu tartışılmaya devam etti. Sonuçta Zekâ Bey, İnsan Hakları Mahkemesi yargıcı olarak bu konuda önemli bir karar verdi.

İngiliz hukukunda Mahkeme'ye hakaret çeşitli şekillerde yapılabilir. Bunlardan biri de Mahkeme kararını etkileyecek şekilde yayın yapmaktır. Hakaret geçmişte verilmiş bir kararı eleştirirken yapılabileceği gibi gelecekte verilecek bir kararı etkilemek amacıyla da yapılabilir. İngiltere Mahkemesi bu nedenle Başsavcının yaptığı müracaatı kabul etmiş ve yayını yasaklamıştı. Bu karara karşı Sunday Times gazetesi İngiltere İstinaf Mahkemesi'ne istinaf dosyaladı. İstinaf Mahkemesi ilk Mahkeme kararını onaylamadı. Mahkemeleri basın yoluyla etkilemenin yasaya aykırı olduğu konusunda ilk Mahkeme ile görüş birliği içinde olan İstinaf

Mahkemesi buna rağmen bazı konuların kamuoyu önünde tartışılmasında kamu yararı olabileceği görüşünü benimsedi. İstinaf Mahkemesi'ne göre eğer bir konunun tartışılmasında kamu yararı varsa ve kamu yararı tarafların menfaatinden daha önemli ise, bu konunun basında tartışılmasına izin vermek gerekir. İstinaf Mahkemesi bir adım daha ileri giderek dava konusunun Parlamento dahil her yerde tartışıldığını, bir tek Sunday Times'da yazı yazmanın yasaklanmasının çifte standart olacağını belirtti ve yasaklama emrini iptal etti. Bu durumda gazete yazıyı yayımlayabilir hale geldi. Fakat bir centilmenlik gereği yazıyı bir süre yayımlamayıp Başsavcıya kararı daha üst Mahkemeye temyiz etme fırsatı verdi. Başsavcı da bu karara karşı bir üst mahkeme olan Lordlar Temyiz Mahkemesi'ne başvurdu.

İngiltere'de yargı üç derecelidir; ilk Mahkemenin kararına karşı istinaf dosyalanabilir. İstinaf kararına karşı ise Lordlar Temyiz Mahkemesi'ne başvurulabilir. İngiliz Lordlar Temyiz Mahkemesi, ilk Mahkeme ile hemfikir oldu ve İstinaf Mahkemesi kararını bozdu. Gazetelerin yargıya etki etmesine izin verilemeyeceğini belirten Lordlar Mahkemesi, yazının yayımlanmasını tekrar yasakladı. Bunun üzerine Sunday Times gazetesi Mahkeme'ye hakaretle ilgili yasaların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesine aykırı olduğunu öne sürerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurdu. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi şöyledir. "Herkes görüşlerini açıklama ve anlatma özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü de içerir". 10(2) madde bu hakkın sınırlarını da belirtmiştir.

"(10)2. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir."

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin karar vereceği iki soru vardı: 1) İngiltere'de Mahkeme'ye hakarete ilişkin yasa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı mı? 2) Bu olayda verilen yasaklama kararı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı mı? Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi her iki konuda da İngiltere'nin aleyhine karar verdi. Yani yasanın sözleşmeye aykırı olduğuna, ayrıca dava konusu olayda verilen yasaklama kararının sözleşmeye aykırı olduğuna karar verdi.

Zekâ Bey bu karara katılmakla birlikte ayrı karar yazdı ve farklı görüşler belirtti. Zekâ Bey'in kararında belirttiği görüşlere göre, bir hakkın kullanılması sınırlandırıldığı zaman bu sınırın açık ve net olması gerekir. Bir gazete hangi yazının Mahkeme'ye hakaret oluşturacağını, hangisinin oluşturmayacağını bilecek durumda olmalı ve tereddüt içine girmemelidir. Özellikle suç oluşturan bir yasa maddesinin müphem olmayıp açık ve net olması gerekir. Halbuki İngiltere'de sözkonusu yazının suç olup olmayacağını gazetenin değil, bir hukukçunun dahi saptaması kolay değildi. Yasa'nın İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygun olması ve basın özgürlüğünü koruması için bir gazetenin makul bir dikkatle karşılaşılabileceği riskleri ve yazının suç oluşturup oluşturamayacağını anlayabilmesi gerekir. Bu özellikleri taşımadığı için İngiltere'deki yasa, İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygun değildir.

Bir toplumda yargının otoritesini ve tarafsızlığını korumanın büyük önemi vardır. Diğer taraftan, yayın ve ifade özgürlüğü de son derece önemlidir. Bu iki menfaati karşılaştırdığımız zaman özgürlüğe getirilecek sınırlamanın zorunlu olan hallerde olması gerekir. Sunday Times'ın yayınlamayı tasarladığı yazıda yer alanlar gerçeklerdi ve gazete bir ulusal trajediyi gündeme getirmeye çalışıyordu. Yazıda yer alan yasal konular on yıldan beri basında tartışılmış konulardı. Bu nedenle yazının yasaklanması gerekmiyordu. Dolayısıyla yasaklama kararı sözleşmeye uygun değildir.

Zekâ Bey kararının sonunda çok kibar bir üslupla İngiltere'nin yasayı değiştirmesi gerektiğini belirtti ve şöyle dedi:

“İnanıyorum ki Magna Carta'nın, Bill of Rights'ın doğum yeri olan, temel adalet ilkelerinin oluşmasına katkıda bulunmuş bir ülke, bu hatalı yasayı iptal veya tadil etme güç ve olanağına sahiptir.”

Bu kararda Zekâ Bey üstün bir hukukçu olduğunu kanıtlamıştır. Çünkü hem mahkemelerin saygınlığını korumayı düşünmüş, hem de kendini gazetenin yerine koyarak konuyu değerlendirebilmiştir. Daha sonra kibar bir üslupla hukukun gelişmesine katkıda bulunacak görüşler ortaya koymuştur.

Kıbrıs'ın Hukuk Tarihine Damgasını Vuran Hakim Mehmet Zekia (nam-ı diğer Zekâ Bey)

Orhan Zihni BİLGEHAN*

Yaşamları boyunca yaptıkları işlerle, yaşadıkları toplumda derin izler bırakan Kıbrıslı Türklerden biri de hiç şüphe yok ki hakim Zekâ Bey'dir. Öncelikle hakim Zekâ Bey'in hakim sıfatıyla kimliği, düşünceleri, davranışları, bilgisi, hukuki gücü ve verdiği kararlar hakkında kısa bir özet vermem gerekir düşüncesindeyim. Kanımca bu kısa özeti en güzel ve gerçekçi bir şekilde, bir zamanlar Kıbrıs Yüksek Mahkemesi'nde hakimlik yapan, Afrika'daki bazı ülkelerde Başhakimlik görevini yürüten, emekliye ayrıldıktan sonra Kıbrıs Avukatlık Barosu'na kaydını tazeleyen ve Kıbrıs'ta 'Baro'nun Kaplanı' olarak kendisinden söz ettiren muhterem Avukat Fuat Bey'den başkası yapamazdı. Zekâ Bey'i daha iyi anlatamazdı. Ben de Zekâ Bey hakkında Fuat Bey'in söylediklerine harfi harfine katıldığımı belirtmek isterim.

Avukat Fuat Bey ile birçok kez Zekâ Bey'in hukuki bilgiçliği ve kararları hakkında konuşma ve tartışma fırsatı buldum. Tartışırken bana Zekâ Bey hakkında şunları söylemişti, ki hala hafızamda tazeliğini korumaktadır:

"Zekâ Bey, ben dahil, Kıbrıs mahkemelerinde hakim kürsüsüne oturan bütün hakimler içinde, yabancı hakimler de dahil, en büyük hakimdir ve belki de verdiği kararlar ile Kıbrıs hukuk tarihine onun kadar damgasını vuran başka bir hakim gelmemiştir ve gelmeyecektir de... Zekâ, kürsüde az konuşan, taraf avukatlarına duruşmalarda müdahaleden kaçınan, yalnızca müphem olan bir şeyi açıklamak için soru soran, sakin, sabırlı, duruşmadan önce dosyadaki tüm detayları inceleyen, duruşma esnasında ileri sürülecek muhtemel hukuki noktaları önceden tespit eden, duruşmalara daima hazır gelen, avukatlara aym mesafede duran, şahitleri dikkatlice dinleyen ve şahitlerin okumuşluk durumuna göre verdikleri şahadeti iyice algılayıp kavrayan, şahide bakarak şahadetini dinlerken o şahidi merceğe altında tutan, davada bulgusunu yaparken güvenilir şahadete dayanarak kararına temel oluşturan, şahadeti iyi değerlendiren, şahadet ne kadar dağınık ve muğlak olsa da bir yığın şahadet içinde adeta cımbız gibi güvenilir şahadeti diğerinden ayıklayan, detay içinde boğulmayan, kararlarını yazarken kullandığı kelimeleri ve terimleri dikkatli

---

* Barrister-at-Law, Emekli Yüksek Mahkeme Üyesi

bir şekilde seçerek kullanan ve hükme aktaran, verdiği kararlardan hiçbiri kırılmayan, Kıbrıs Yüksek Mahkemesi'nde verdiği kararlardan bazılarının Müstemleke döneminde en son mahkeme olan Judicial Committee of Privy Council'a istinaf edildiğinde en karışık davalarda bile kararı İngiltere'deki Lord Hakimler tarafından bozulmayan, kararları ilgili son İngiliz İstinaf Mahkemesince onaylanan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde, Strasburg'da tüm Kıbrıs'ı temsilen hakim iken kendi bildiğinden ve kararlarından şaşmayan, azınlık kararı vermekten çekinmeyen, verdiği azınlık kararının bir süre sonra çoğunluk kararına dönüştürülmesini sağlayan ve verdiği kararlarla hakim arkadaşlarının saygısını kazanan, halkımızın müstesna bir simasıdır. Zekâ Bey adalet dağıtmak için yaptığı yemine daima sadık kalarak kişinin rengine, diline, dinine veya soyuna bakarak karar vermeyen, adalet terazisini daima herkes için eşit ve aynı tutan, mahkemede verdiği kararlardan dolayı hiç kimse tarafından hukuk açısından tenkit edilemeyen bir hakim olmuştur.”

Fuat Bey, ayrıca bir öğretmenin mahalli bir gazetede Nikos Samson davasında verdiği karardan dolayı Zekâ'yı tenkit etmesinin haksızlık olduğunu, öğretmenin yazısının şöven bir yazı olduğunu, ilgili öğretmenin kanun bilmediği için yazısı ile halkımıza gösteri yapmak istediğini, oysa Zekâ'nın Nikos Samson davasında verdiği kararın doğru olduğunu, Zekâ'nın hukuki bir karar ürettiğini ve “Zekâ'nın yerinde ben Yüksek Mahkeme'de oturmuş olsaydım aynı kararı ben de verecektim” diyerek, bu davada Zekâ'nın yeminine sadık kalarak herhangi bir baskı altında kalmadan, o şartlar altında adalet dağıttığından ve verdiği karardan dolayı kendisine “bravo Zekâ derim” demiştir. Fuat Bey, ilaveten “İngilizce'yi ve İngiliz hukukunu bilmeyen bir kişinin o kararı anlaması hiç kolay değildir; çünkü Zekâ Bey olgular ile hukuksal kavramları yerinde ve çok doğru bir şekilde birleştirmiştir” dedi.

Merhum Fuat Bey'in söylediklerinin tümü Zekâ Bey'in nasıl bir hakim olduğunu anlatmaktadır. Zekâ Bey'in amcam olması hasebiyle delikanlılık dönemimden itibaren onun gerek hukuk camiasında gerekse halk indinde saygın yerini yakından izledim; avukat ve hakimlerin kendisinden görüş istediklerine yakından tanık oldum. Kendisi, hayatı boyunca hiçbir hukukçudan yardımını esirgememişti.

Pazar günleri köye geldiğinde civar köylerden Türklerin ve Rumların at ve merkepler üzerinde Zekâ Bey'e gelerek görüş ve nasihat dilediklerine tanık oldum. Tümüne görüşünü zevkle veriyor, takdir topluyordu. Anımsadığım kadarıyla bir konuşmamızda kendisine “Amca, sen bu kadar insana nasihat ve hukuki görüş veriyorsun, üstelik de hakimsin ve

bu sorunlar istinafa kadar ulaşabilir. Bu verdiğin görüşle kendini bağlamıyor musun ve sıkıntıya düşmez misin?” dedim. Amcam da bana “Bak Orhan, ben kendilerine yalnız yol gösteririm, gidin iyi bir avukat bulun, dava açabilirsiniz ancak güvenilir şahadete ihtiyacınız var, ilgili mahkemeyi haklı olduğunuza dair inandırmanız gerekir derim” diyerek, “hiçbir zaman kendimi bağlayacak şekilde ‘sen mutlaka davayı kazanırsın’ demem; onun için bu hususta tamamen rahatım” dedi.

Küçük yaşımdan beri babamın teşviki ile amcam Zekâ Bey’in yolunu takip ettim. Görüşlerini bana aktarırken, hakimlik mesleğinin ne kadar kutsal bir meslek olduğunu, herkesin hakim olamayacağını, yalnızca hakimlik meziyetlerine sahip olanların hakim olması gerektiğini, yalnızca bilginin kâfi olmadığını, hakim olacak kişinin elinin ve vicdanının temiz olması gerektiğini, hakimın yasalara uyması ve adli takdirini doğru yönde kullanması gerektiğini, hakimın taraflar arasındaki tartışmalarda taraf olmaması gerektiğini, öfke içinde bir hakimın adalet dağıtamayacağını, hakimın peşin hükümlü olamayacağını, dava dosyası duruşmalarda kapanmadan hakimın bir kanaate varmasının doğru olmadığını, bakması gereken davaları bir yük olarak görmemesi gerektiğini, mesleğini severek görev yapması gerektiğini söylüyordu. Ayrıca hakimın verdiği kararlarda gerekçeler tamam ve anlaşılır olmalı, hakimın kararları doyurucu olmalı, az gelişmiş ülkelerde hakimın kararına bazı kişi ve mercilerce yapılabilecek müdahaleye taviz verilmemeli, hakim baskıya aldırmadan adaletin tecellisi için çaba sarf etmeli, şeklinde bana zevkle anlatıyor, görüş ve nasihatlerde bulunuyordu.

Hakim Zekâ Bey’in ilk tayini Limasol Kaza Mahkemesi’ne yapıldı ve avukatlık mesleğinde çok başarılı olduğu için o dönemde ilk hakimlik tayini kur’a hakimliği olduğu halde, kendisine bir basamak üstünde olan Kaza Mahkemesi Hakimliği verildi ve birkaç yıl sonra terfien Limasol’dan Lefkoşa Kaza Mahkemesi Başkanlığı’na getirildi.

Lefkoşa Kaza Mahkemesi başkam iken Başpiskobos Makarios ile Belediye Başkanı Avukat John Clerides arasında seçimlerle ilgili bir ihtilafta çok ilginç bir dava dinledi. Kararını vermek için Osmanlı Sultam’ın Hattı Humayun Fermanı ile kiliseye verdiği hakları belirten fermamın bir fotokopisini İstanbul’dan getirtti ve ona dayanarak Kıbrıs Kilisesi hakkında karar verdi. Böyle yerinde bir hukuk kararı verdiği için de hukukçular tarafından takdir edildi.

Zekâ Bey’in hakimliği esnasında, gerek Kaza Hakimi, gerekse Kaza Mahkemesi Başkanı, İstinaf Mahkemesi Hakimi, Yüksek Mahkeme Başkam olarak pek çok davalar ve istinaflar gördü, karara bağladı. Yüksek Mahkeme hakimi olarak verdiği birçok karar, takip edilmesi gereken içtihat kararı olarak kabul gördü ve avukatlar ile hakimlere çahşmalarında rehber oldu. Yüksek Mahkemelerin vermiş oldukları her

karar içtihat niteliğini taşımayabilir. Yüksek Mahkemelerin verdikleri kararların içtihat niteliğini taşımaları için o kararların titizlikle alınmış olmaları, bilimselliğe dayanmaları ve çok uzun vadede uygulanabilirlikleri için sağlam temellere oturmaları gerekiyordu.

Zekâ Bey, hukuk tahsilini İstanbul Üniversitesi'nde yaptığı için Osmanlı döneminde uygulanan Mecelle, Şer'i Kanunları ve Vakıf Kanunları ile ilgili zamanın mevzuatını Kıbrıs'ta en iyi bilen hukukçu kabul edildi. Yaşadığı müddetçe ve halen Kıbrıs mahkemelerinde, gerek Kuzey'de gerekse Güney'deki mahkemelerde, kararlarından iktibas edilmekte; vermiş olduğu kararlar müstesna ve de güçlü kararlar olarak kabul görmektedir.

Zekâ Bey İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra Londra'da avukatlık mesleğine özel olarak avukat yetiştiren Middle Temple olarak bilinen Hukuk Enstitüsü'ne kaydolarak İngiliz hukukunu da öğrenmiş, böylece birçok hukukçuya nazaran avantaj sağlamış oldu.

Zekâ Bey, 1 Ekim 1952'de İstinaf Hakimi tayin edildikten sonra İstinaf Mahkemesi hakimliği esnasında birçok kararlar yazdı. Bu kararların çoğu Kıbrıs'ın Müstemleke döneminde ve 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra yazıldıkları için kararların içtihat kararı olarak basıldığı kitaplarda İngilizce dilinde yazıldı. Çünkü İngilizce lisanı toplumların iletişiminde ortak bir dil olarak kullanılıyordu. Zekâ Bey'in İngilizce lisanı ve de kalemi kuvvetli olduğundan, bu lisan altında da hukuki ve isabetli kararlar yazarak Kıbrıs'taki hukuk camiasına armağan etti.

Bu yazımda, Zekâ Bey'in vermiş olduğu ve tümü İngilizce lisanında hazırlanmış olan kararlardan alıntı yapmış bulunuyorum. Mümkün mertebe Türkçe dilde anlaşılır bir üslupla tercüme etmeye çalıştım; tercümemde devrik cümleler de kullandım. Ancak ne yazık ki, İngilizce lisanında kullanılan kelime ile hukuki terminolojinin karşılığı Türkçe lisanında bulunmayabildiğinden ve bu yüzden İngilizce metindeki anlamsal gücü Türkçe metinde elde etmek imkan dahilinde olmadığından, meraklıların isterlerse kararları, yayınladıkları kitaplardaki İngilizce metinden okumalarını öneririm. Okuduklarında Zekâ Bey'in kaleminin gücü ile hukuk bilgisini ve insani ilişkilerindeki zarafeti, bilgi, birikim ve tecrübesini anlayıp değerlendirebilirler. Bana göre önemli saydığım, Zekâ Bey'in görüp karara bağladığı ve içtihat niteliğini taşıyan birkaç kararını aktarmak istiyorum.

İktibas edeceğim bazı içtihat kararlarından önce, Zekâ Bey'in Yüksek Mahkeme Başkan tarafından kendisine verilen görev doğrultusunda, neşredilen bütün önemli içtihat kararlarını topladığı *'The Cyprus Law Reports. Digest of Cases by M. Zekia'* (Kıbrıs İçtihatları) başlıklı ve

toplam 20 kitaptan oluşan eserin 1957 yılında basılarak hukukçuların kullanımına sunulduğunu belirtmek isterim.

Kıbrıs'ta 1963 Aralık ayında patlak veren olaylar sonunda Kıbrıs Yüksek Mahkemesi Başkanlığı'm elinde tutan yabancı uyruklu başkanın Kıbrıs'tan ayrılması üzerine ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü'nün Kıbrıs Türk hakimlerinin, Kıbrıs Türk halkının menfaatlerinin korunması bakımından görevlerine devam etmeleri konusunda karar vermesinden sonra, Kıbrıs Türk Hakimleri Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün himayesinde 1964'den Temmuz 1966'ya kadar Rum hakimlerle birlikte göreve devam ettiklerinden, Zekâ Bey de Yüksek Mahkeme hakimlerinin en kıdemli üyesi olması nedeniyle 1964'de Kıbrıs Yüksek Mahkemesi Başkanlığına getirildi ve söz konusu başkanlığı Ağustos 1966'ya kadar yürüterek emekliye ayrıldı. Ancak Zekâ Bey bu kez Avrupa'daki hakimliğine devam etti ve tüm Kıbrıs'ı temsilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde, Strazburg'da hakimlik mesleğini, vefatı tarihine değin 26 yıl boyunca sürdürdü.

Şimdi, Zekâ Bey'in İstinaf Mahkemesi Hakimi ve/veya Yüksek Mahkeme Üyesi ve de Yüksek Mahkeme Başkanı olarak verdiği ve içtihat kararı niteliği taşıyan kararlarına değinmek isterim. Bu kararlar yukarıda anılan *The Cyprus Law Reports* adı altındaki kitaplarından alınmıştır:-

1. Regina v Hüseyin Ahmet Küçük 22 C.L.R. sayfa 61'deki karar¹

Olgular: 1957 yılında 18 yaşındaki Tatlısu köyünden çoban Hüseyin Ahmet Küçük, 3 Aralık'ta köyündeki otlaklıkta sürüsünü otlattıktan sonra geceleyin köyüne döndü; hayvanlarını mandraya koyduktan sonra evine gitti ve bir tabancayı yatağının üzerine koydu. Elbiselerini değiştirenken 8 yaşındaki kardeşi tabancayı yatağın üstünden aldı. Ancak tabanca ansızın ateş aldı ve kardeşi kendi kendisini omuzundan vurarak yaralandı. Ahmet Küçük kardeşini derhal Lefkoşa Devlet Hastahanesi'ne tedavisi için götürdü ve tedavisi yapıldı. Küçük eve döndüğünde Polis Müdürü Ali Raci kazanın tahkikatı için evde bekliyordu. Ahmet Küçük derhal polis Müdürü'ne verdiği izahatta, bir gün önce öğleden sonra hayvanlarını otlatırken yolun kenarında bir tabanca bulduğunu, onu eve getirdiğini, niyetinin iş elbiselerini değiştirdikten sonra Polis karakoluna gidip polise teslim etmek olduğunu, ancak kardeşinin tabancayı gördüğünü ve eline aldığı anda patladığını söyleyerek tabancayı polis müdürüne teslim etti. Sanık durumunda olan Küçük, tabancanın nasıl ve nerede ele geçtiği hususunda polise verdiği ifade ile mahkemede verdiği şahadet uyum

içindeydi. EOKA döneminde izinsiz ve/veya ruhsatsız silah taşıyan veya tasarruf eden kişi suç işlemiş olurdu ve mahkum edilmesi halinde idam cezası ile cezalandırılırdı, ki bu mevzuat Kıbrıs'taki Fevkalade Hal durumundan dolayı İngiliz İdaresince vazedilmişti. Sanık Ahmet Küçük, aleyhine getirilen davada ölüm cezası ile cezalandırılıyordu. Sanığın davası Özel Mahkeme'de Hakim John tarafından görüldü. Sanık suçlu bulundu ve idam cezasına çarptırıldı. Sanık, Hakim John'un kararını istinaf etti.

İstinafi, İstinaf Mahkemesi heyetini oluşturan Zekâ Bey ve Zannettides tarafından dinlenip karara bağlandı. İstinaf eden gerek polise verdiği ifade, gerekse mahkemede, tabancayı yerde bulduğunu ve niyetinin polise teslim etmek olduğunu, ancak kazadan dolayı polise erken gidip vereceği yerde tabancayı geç teslim ettiğini söyledi.

Zekâ Bey oldukça uzun ve gerekçeli bir kararı İngilizce lisanında yazdı. Özetlenecek olursa Zekâ Bey bu uzun kararında tüm şahadeti ve iddiaları inceledikten sonra kararında şunları sıraladı:

- a) Silah tasarrufunun ispat edildiği durumlarda, söz konusu silahın tasarrufunun yasal otorite ile veya yasal bir mazaretle elde edildiği hususunda ispat külfeti, tasarrufu elinde bulundurana ait olur.
- b) Silahı tasarrufunda bulunduran kişinin mahkemeye ibraz edeceği şahadetle söylediklerinin muhtemelen doğru olabileceği, böylece ispat külfetinin sanık tarafından bertaraf edilebileceği düşünülmelidir.
- c) Mahkeme huzurunda bulunan tüm şahadet nazarı dikkate alındığında istinaf edenin hikayesinin doğru olabileceği ihtimal dahilinde olduğundan mahkumiyetin iptal edilmesi gerekir.

Netice olarak mahkumiyet ve ceza kararı iptal edilir.

2. Regina v Şefki Recep 22 C.L.R. sayfa 75'deki karar

Olgular: Şefki Recep adındaki şahıs başka kişilerle birlikte Özel Mahkeme'de 9 Şubat 1957'de Fevkalade Hal Nizamı aleyhine tasarrufunda patlayıcı madde bulundurduklarına dair davadan Hakim John tarafından suçlu bulunarak mahkum edildiler. Şefki Recep 9 ay hapse mahkum edildi. Hakim John'un kararı istinaf edildi.

İstinaf Mahkemesi Zekâ Bey ve Zannettides tarafından oluştu ve istinaf 26 Mart 1957'de dinlendi. Kararı Zekâ Bey yazdı ve okudu. Zekâ Bey:

“İstinaf edenin aleyhine olan şahadet, yalnızca 12 yaşındaki bir çocuğun yeminli şahadetinden kaynaklanmış olup, istinaf eden tarafından iki dönüm uzaktan, arkadan, bir harup ağacının üstünden dört patlayıcı bombanın alındığı şeklindedir. Her ne kadar da ilgili yere halk toplanmış ve ikinci sanık aleyhine, onu bombalarla gördükleri

hususunda şahadet vermişlerse de; bunlardan hiç birisi istinaf edenin harup ağacından bombaları aldığı görüldüğünü söylemedi. Şahit durumundaki çocuk geniş bir biçimde istintaka (çapraz sorgulamaya) tabi tutuldu ve çocuğun yanlışlığa düştüğü şeklindeki savunma avukatının sorusuna cevaben çocuk “onun olduğunu sandım” dedi. Böyle söylediği için de bombayı alan kişinin istinaf eden olduğu hususunda şüphe doğdu.”

Zekâ Bey tüm şahadeti ve iddiaları inceledikten sonra kararında şunları sıraladı:

- a) Hukuki açıdan yemin altında bir çocuğun verdiği şahadetin başka şahadetle teyit edilmesi gerekmez. Ancak genç oğlan veya kızları teyit edici başka şahadet olmayan vakalarda, yalnızca o şahadete dayanılmasının tehlikeli olduğu hususunda mahkemenin kendini ikaz etmesi gerekir. Ancak mahkeme yemin altında şahadet veren küçük çocuğun söylediklerinin doğru olduğu kanaatine varırsa sanığı mahkum edebilir.
- b) Bidayet Mahkemesi'nin kararından görüldüğü ki, hakim istinaf edenin durumunu diğer sanıklardan ayırmadı ve 12 yaşındaki çocuğun şahadetine dayanarak mahkum etti. Mahkeme burada hata yaptı, çünkü hakimın kararından görüleceği gibi istinaf edeni, diğer sanıkların kanunsuzluklarının içinde telakki etti ve hataya düştü. Bu bakımdan mahkumiyet kararı iptal edilir.

3. Regina v Nicos Samson 22 C.L.R. sayfa 128-129'daki karar

Olgular: Sivil elbise giymiş Güvenlik Güçleri'nden bir grup İngiliz, aldıkları bilgi üzerine, 30.1.1957'de sabah saat 00.01'de Dali köyünde bir eve gitti. Özel Kuvvet mensupları 4 kişi idi. Birisi Stengun, diğerleri ise tabancalı olarak herhangi bir ihbar vermeksizin, evin dışı açılan kapısını kırdılar ve evin salonuna girdikten sonra devam ederek salona açılan başka bir odanın içine girdiler. Odanın içine girdiklerinde istinaf edeni bir yatağın arkasında ayakta dururken gördüler. Kendisi kazak giyiyordu, çıplak ayaklıydı; sağ eliyle bir Stengun tutuyordu, sol eli ise silahın magazininin üzerinde idi ki bu magazin içinde 27 mermi vardı. Silah pozisyonunda idi. Yani silah aşağıda, beline yakın bir yerde idi. Stengun dolu olmasına rağmen atış vaziyetinde değildi. Oda küçüktü ve istinaf eden oda kapısının karşısında durmaktaydı. Odanın içinde küçük bir çocuk vardı ve yatağın üzerinde oturuyordu. Odanın içine girdiğinde Willard, Stengun tüfeği ile ateş ederek istinaf edenin başına ve sol tarafına ateş açtı. İstinaf eden yatağın arkasına çömeldi ve Willard koşarak Stengun tüfeği ile istinaf edenin başına ve aynı şekilde silahla

koluna vurdu. İstinaf eden yere doğru sendeledi. Bu kez M. isimli güvenlik mensubu istinaf edenin başına iki kez vurdu. Burge isimli polis ise istinaf edenin sağ elini etkisiz hale getirerek istinaf eden yerde iken silahını elinden almayı becerdi. Luge isimli görevli yatakta oturan çocuğun başına tabancası ile vurdu ve onu bayılttı. Sonra birkaç darbe daha istinaf edenin başına ve vücudunun birçok yerine vuruldu. İstinaf edenin alnı ve burnu kanadı. Mücadele esnasında istinaf eden şiddetli tepki gösterdi. Ancak güvenlik elemanlarından hiçbirisi yara almadı. Samğın elinden silah alındıktan sonra ve kendisine geldikten sonra Luge ve M.'nin şahadetine göre, samk bağırarak "Belanızı versin İngilizler, niye ben sizi vurmadım, birazdan hepiniz ölü olacaktımz". Willard'a göre ise istinaf eden "Beni öldürün çünkü hepiniz ölü olacaktımz. Öldürün beni çünkü bana vakit verseydiniz hepiniz ölü olacaktımz" dedi. Sonra Polis Müdürü Burge, yalnız Stengun silahını elinde bulundurduğu için istinaf edeni tevkif etti. Kendisine ihtarda bulunulduğunda istinaf eden sanık "Beni tevkif ediniz çünkü ben suçluyum, fakat o çocuk suçsuzdur" dedi. Bidayet Mahkemesi yalnızca polislerin verdiği şahadete inanarak samğı, aleyhine getirilen her iki davadan suçlu buldu ve her iki davadan ayrı ayrı mahkum ederek, sanığın idam edilmesine karar verdi.

Bu İngilizce yazılan kararda Fevkalade Hal zammında yapılmış olan Nizamât çerçevesinde sanığın aleyhine getirilen birinci davada sanık silahını ateşlediği ve kanunsuz silah taşıdığı için davalar açıldı. Ancak gerçekte sanık o silahla ateş etmediği gibi ateş etmeye de teşebbüs etmedi; çünkü ateş etmeye teşebbüs konusunda niyetini gerçekleştirmek için bir harekette bulunması, yani 'actus reus' olması gerekirdi. Esas hukuki durumun püf noktasını bu oluşturuyordu.

Sanık kararı istinaf etti. İstinafı Başhakim Bourke ile İstinaf Mahkemesi hakimleri Zekia (Mehmet Zekâ) ile Zannetides tarafından görüldü. İstinaf Mahkemesi heyeti, tarafların avukatlarının şahadet ve hukuki noktalar üzerine sundukları tartışmaları değerlendirdiler. İkinci davada kanunsuz silah taşıdığı hususunda yapılan istinafın reddedilmesi hususunda tüm hakimlerin mutabık kalmalarına ve silah taşınmasından dolayı idam kararının doğru olduğuna hemfikir olmalarına rağmen, o silahla ilgili memurlara ateş ettiği ve/veya ateş etmeye teşebbüs ettiği hususunda aralarında fikir birliği oluşmadığından, İngiliz Başhakim ilgili davadan da mahkumiyetin reddedilmesini desteklerken, Zekâ Bey ile Zannetides ibraz edilen şahadet muvacehesinde silahını kullanmaya teşebbüs ettiği hususundaki kararın böyle bir davada mahkumiyet ve cezanın desteklenemeyeceğine karar verdiler ve çoğunluk kararı ile birinci davadaki mahkumiyet ile ceza kararı iptal edildi. Ama neticede istinaf eden sanık kanunsuz silah taşıdığı için, ikinci davadan gerek mahkumiyeti gerekse idam cezası onaylanmış oldu.

Bu istinafta esas dava 'silahı ateş etmek suretiyle kullandı' iddiası olmasına rağmen, aslında silahı ateşlemediği ancak ateşlemeye teşebbüs ettiği hususunda tartışmalar yapılmıştı ki, 'attempt' yani 'teşebbüs' kelimesi üzerinde hukuki tartışmalar ağırlık kazanmıştı.

Zekâ Bey, Mahkeme'nin çoğunluk kararını yazdı ve okudu. Zekâ Bey'in kararında şu hususlar önem arz etmektedir:

- a) İspat edilen olgular muvacehesinde istinaf eden kişinin tuttuğu silahı ileride kullanmak niyetinde olduğu görülmektedir. Fakat bu davada bu olgulardan yalnızca ateş etmeye teşebbüs hususunun istirhaç yoluyla çıkabileceği düşünülmemelidir. Dolayısı ile bütün ibraz edilen şahadet iyee değerlendirildiğinde silahın ithamnamede görüldüğü gibi ateşlendiği hususunda ve Bidayet Mahkemesinin kararında ateş etmeye teşebbüs ettiği hususunda verilen mahkumiyet ve cezanın bozulması gerekir.
- b) Şahadetten görülüyor ki, istinaf eden Fevkalade Hal Nizamata 52(c) tahtinde bir silah taşıyordu. Dolayısıyla ikinci davadan istinafi reddedilir.
- c) Mahkeme ölüm kararını verirken hangi kelimeleri kullanması gerektiği hususunda yasa mevcut değildir. Adaletin tecellisi için belirli kelimeler kullanmaya ihtiyaç yoktur. Her halukarda bu sorun Ceza Usul Yasası Fasil 14 Madde 3 tahtinde bir durum arz etmez. Dolayısıyla birinci davadan mahkumiyet kabul edilir; ikinci davadan mahkumiyet reddedilir.

Bu istinaf kararı Ceza Hukuku ve Şahadet Yasaları bakımından çok önemli bir dava olduğundan ve karar İngilizce yazıldığından, meraklıların bu kararı incelemeleri için İngilizce lisanında hazırlanan bu kararın tümünü okumaları gerekir görüşümdedir.

4. Dervish Halil (istinaf eden) v Kıbrıs Cumhuriyeti (aleyhine istinaf edilen) C.L.R. sayfa 432'deki karar

Olgular: Öldürülen kadın, istinaf edenin izin ve müsaadesiyle fahişelik yapan karısıydı. Bir gün önce samk karısını ziyaret ederek ondan kendisine para vermesini talep etti. Karısı ona para vermeyi reddetti. Bir tartışma oldu ve karısına "Bekle göresin sana ne yapacağım" dedi. Ertesi gün sanık tekrar karısını ziyaret etti ve karısı ile tartıştıktan sonra karısını bıçaklamaya başladı. Kadın bıçaklanmış halde sendeleyerek kapıya doğru giderken samk kendisini bir kez daha bıçakladı. O an vaka mahalinden geçen polisler vakam olduğunu görünce her ikisini de alarak polis otosuna koydu ve polis arabayı kadını hastahaneye götürmek için acele sürerken samk karısının ölmesi için polise acele sürmemesini söyledi. Daha sonra kadın hastahaneye tedavi için götürüldüğünde, sanık doktora "Bırak ölsün, ölmesi daha iyidir" dedi. Yaralarının yeri vücudunun en

nazik yerlerinde meydana geldi. Çünkü yaralardan biri boynunda idi ve carotic arteri ile larynx'i birbirinden ayırdı.

Sanık polise verdiği ifadede, karısının söylediği bazı sözlerle kendisini kışkırttığını söyledi. Ancak bu iddiasını kanıtlayacak şahadeti mahkemeye ibraz etmedi. Sanık Magosa Ağır Ceza Mahkemesi'nde taammüden işlediği bu cinayet için mahkum oldu ve mahkeme tarafından idam cezasına çarptırıldı.

Sanık gerek mahkumiyet gerekse ceza için istinaf etti. İstinaf Mahkemesi'nin kararını (Mahkeme heyeti O'Briain, Zekia, Vasiliades ve Jossephides'den oluşuyordu) Zekâ Bey yazıp okudu.

Bu karar, 1960 Kıbrıs Cumhuriyetinin oluşumundan sonra verildiği için ve hukuk açısından taammüden cinayet ile adam öldürme cürümleri arasında farklılık bulunduğu için, bu kararın hukuk açısından iyice incelenmesi amacıyla daha fazla detay vermeyi uygun gördüm. Dolayısıyla gerek hukuki maddeleri gerekse Anayasa Mahkemesi ile hukuki terimleri daha açık bir şekilde göstermek bakımından basıldığı kitaptaki aynı kelime, terminolojiyi mümkün mertebe Türkçe'ye çevirmek suretiyle bu davadan iktibas etmek istedim. Bu istinaftaki önemli hususlar şu şekilde kitaba aktarılmış bulunmaktadır:

Ceza kanunu – öldürme – 3/62 sayılı tadil yasasından önce duran Ceza Kanunu Fesil 154, Madde 204 ve 205 tahtında – tam katillik veya planlanmış katillik veya planlanmış cinayet / Anayasa'nın 7. maddesinin ikinci paragrafı / Yüksek Anayasa Mahkemesi'nin Kıbrıs Cumhuriyeti ile Loftis davasında 'premeditation' (taamüden) kelimesinin Anayasa'nın 7. maddesi ve 2. paragrafındaki anlam ve/veya yorumu/ daha önceden planlanan cinayetlerde hukuki karine (presumption of law) olmadığı / tüm çevre şahadet ve durumlardan önceden planlanmış olup olmadığı hususunda bir bulgu oluşturulmalıdır / Ceza Kanununda madde 207'deki 'malice aforethought'nın aksine 'premeditated homicide or murder' ibaresi hukuk lisanında yerine oturmuş bir terim değildir ve her meselede kendi içinde değişebilir' (Premeditation is not a term of art). Provoke / kışkırtma olup olmadığı hususu şahadetin kendisinden veya şahadetin bütünlüğü içerisinde istihraç yolu ile ortaya çıkabileceği desteklenebilir. Şahadet olmadan bazı olayların kışkırtılması sonucu olduğu spekülasyonu kabul edilemez, şahadetle ispatlanması gerekir (Ceza Yasası, Fesil 154, madde 208).

Kararın önemi dolayısıyla İngilizce metinden bazı noktaları bu yazıma aktarmayı uygun buldum. Zekâ bey kararında şöyle diyor:

- (1) 'Premeditated murder' or 'premeditated homicide' unlike the phrase 'malice aforethought' is not a term of art and it has to be taken in its ordinary meaning.

- (2) When a person makes up his mind either by an act or omission to cause the death of another person and notwithstanding that he has time to reflect on such decision and desist from it, if he so desires, goes on and put into affect his intent and deprives another of his life, that person commits a premeditated homicide or murder which entail capital punishment.
- (3) There is no presumption of law in the case of premeditation but this has to be inferred in each particular case from the surrounding circumstances.
- (4) The cumulative effect of the facts in this case warrants a conviction of premeditated murder.
- (5) The Court can not be invited to speculate as to provocative incidents of which there is no evidence and which can not be reasonably inferred from evidence.

Mancini, V.D.P.P 28 Criminal Appeal Reports p.65 at p.77 applied.
Appeal dismissed.

5. Polyxeny Kyriacou (istinaf eden) v The Estate of the Late K. Petrou (aleyhinde istinaf edilen)

Olgular: İstinaf eden, bir kadına bedava ve/veya karşılıksız bazı hizmetler verdi; ancak ileride bu hizmetlerden dolayı birşeyler kazanacağını ümit ediyordu. Akitler Hukuku Fası 149, madde 149 şöyle der: “Bir kişi bedava yapma niyeti olmaksızın öteki bir kişi için yasal olarak herhangi bir iş yapar veya ona herhangi bir nesne teslim ederse, o öteki kişi de yapılan işten veya teslim edilen nesneden yararlanırsa, öteki kişi, işi böylece yapan veya nesneyi teslim eden kişiye tazminat ödemekle ya da yapılan için aksi duruma gelmek veya nesneyi geri vermekle mükelleftir.”

Zekâ Bey, Yüksek Mahkeme Reisi O'Brien, Yüksek Mahkeme hakimleri Zekâ, Vassilyades ve Josephides tarafından görülerek karara bağlanan işbu istinaftaki kararı aşağıdaki gibi açıkladı:

“Quantum meruit prensibine dayanılarak yapılan bir talepte hizmeti alan kişinin niyeti önemli değil fakat önemli olan hususun hizmeti veren kişinin o hizmeti bedava vermek niyetinde olup olmadığıdır. Madem ki istinaf eden hizmeti verirken istikbalde bu hizmetlerinden dolayı faydalanacağını ümit ediyordu, talepleri Akitler Hukuku Fası 149, Madde 70 içerisine girmiş kabul edilmelidir. Bu bakımdan işbu davanın bu hukuki durumu nazarı dikkate alması bakımından yeniden görüşülmesi için Bidayet Mahkemesi'ne geri gönderilmesine karar alınır. Dava yeniden görüşülmek için Kaza Mahkemesi'ne iade edildi.”

6. Gavriel Hristodulu (istinaf eden) v Pavlos Hadjitofi (aleyhine istinaf edilen) 24 C.L.R. sayfa 87- 89'daki karar

Olgular: Bir taşınmaz mal tecavüz davasında müdafa tarafı Haksız Fiiller Yasası Fasal 9, madde 39(2) tahtında bölgenin örf ve adet veya uygulamalarına göre komşusunun taşınmaz malından geçmeye hakkı olduğunu ileri sürdü. Davayı gören Kura (Sulh) hakimi ileri sürülen müdafadaki mahalli uygulama hakkındaki kriterlerin ispat edilmediğinden davacı lehine bir men-i müdahale kararı verdi. Davalı bu kararı usul icabı aynı mahkemenin reisine istinaf etti. Mahkeme reisi de aşağıdaki mahkemenin kararını bozarak davalının böyle bir geçit hakkı olduğunu bölgenin mahalli adeti olduğu hususunda karar verdi. Fakat bu kez davacı Mahkeme reisinin kararı aleyhine Yüksek Mahkeme'ye istinaf etti. İstinaf eden tarafından İstinaf Mahkemesi'nde zabıtlarda görüleceği gibi davalının o yörede böyle bir adet olduğu hususunu ispat edemedi ve Kaza Mahkemesi reisinin 'local custom' kelimelerinin tefsirini hatalı yaptığını söyledi. İstinaf edenin avukatı, devamla, taşınmaz malla ilgili bu tür mahalli uygulamaların Ada'nın başka taraflarında da olduğundan ilgili 39(2) maddesi altında böyle bir 'trespass' davasında 'local custom' iddiasının ileri sürülemeyeceğini iddia etti. Yine istinaf eden, bu konuda daha önce istinaf eden malı üzerinde geçit hakkı olmadığı hususunda bir karar olduğundan ve bu karar 'Judgement in Rem' olduğundan davalı tarafı 'local custom' savunmasını ileri süremez; çünkü bu önceki karar 'Res Judicata' niteliği taşır.

Zekâ Bey İstinaf Mahkemesinin kararını şöyle tebliğ etti:

1. Mahkeme huzurunda bulunan şahadetten, bir mahalli uygulamanın kriterlerinin ne olduğu, yani bu uygulamanın çok eski olduğu, makul olduğu, geçidin ne şekilde bulunduğu ve nerden kullanıldığı kesindir. İstinaf edenin tarlası mevki ve bölgesi en iyi şekilde tarif edilmiştir ve istinaf edenin ilgili parça tarlası geçit olarak mahalli uygulama içinde bulunmaktadır.
2. Bölgedeki tarla sahipleri tarlalarını sürüp ekmek için komşularının tarlalarının üzerinde o tarlaları basarak, geçit yaparak, gerekeni yapmaktadır ve genel anlamda şahadet muvacehesinde bu şekildeki bir geçit tarlaya zarar vermemektedir. Israrlı bir şekilde istinaf eden tarafından iddia edildi ki, şayet bir mahalli uygulama Ada'nın birçok yerinde var ise, bu uygulama mahalli olmaktan çıkar ve genel uygulama durumuna girer. Bu bakımdan mahalli uygunluğu tefsiri içine girmez ve tecavüz olayı için davalıya savunma hakkı vermez. İngiliz hukukundaki uygulamada şayet bir mahalli uygulama birkaç yerde varsa bu uygulama mahalli uygulamadan çıkar diye birşey yoktur; çünkü *Bastard V Smith* 1838, 2 Mood and Are 129'daki

- içtihat raporunda Devonshire'in büyük bir coğrafyada bile yapılan uygulamaların mahalli uygulama olduğu kabul edilmiştir.
3. Şayet bir mahalli uygulama 'local custom' Ada'nın başka bir yerinde de varsa, bu uygulama mahalli uygulamadan çıkmış sayılmaz görüşündeyiz. İngiltere'de mahalli uygulama nitelikleri taşıyan uygulamalar Common Law'ın bir parçası haline gelmiş sayılır. Fakat Kıbrıs'a ayrı bir devlet olarak bakıldığında, bütün Ada çapında bir adet yasamızın bir parçası olarak kabul görmez. Bu bakımdan şayet bu tür adetler Kıbrıs'ın bütünü içerisinde varsa Haksız Fiiller Yasası tahtında müdafaa olamaz iddiasının acayip karşılanması gerekir. Kanun koyucu ülkenin bir yerindeki tresspass'a karşı mahalli adet için savunma hakkı tanır, ancak aynı hak başka bir yörede olduğu için kişiye savunma hakkı vermez, iddiasını ciddiye alamayız.
  4. Daha önce alınan kararlar açık şekilde local custom'dan dolayı temin edildikleri geçit hakları ile ilgili değildir. 'Local custom' altında elde edilen geçit hakkı ile özel geçit hakkı veya kamuya yönelik geçit hakkı veya kişinin uzun süre kullanmasından dolayı kazanan geçit hakları arasında farklılık vardır dolayısıyla bu konuda Res Judicata kararları bu davaya uygulanamaz. Bu nedenle istinaf edenin istinafi masraflarla birlikte reddedilmesi gerekir.

Zekâ Bey ilgili kararda açıkça belirtmiştir ki, bir çiftçinin kendi tarlasını sürüp ekme için başka alternatif yolu yoksa, ki bu meselede ilgili davalının tarlası dağlık ve ormanlıktı ve başka yerden geçme imkanı yoktu, ileri sürdü ve dedi ki: Bu gibi durumlarda davacının tarlası ekili olsa dahi davalının o ekini basıp tarlasına geçip sürüp, ekme hakkına haiz olacaktı; ancak ekine zarar vermesi halinde yalnızca o ekinin zararını ödemekle mükellef olacaktı.

7. Nahan Hüseyin (istinaf eden) v Emine Ali (aleyhinde istinaf edilen) 24 C.L.R. sayfa 227'deki karar

The Cyprus Law Reports adlı kitapta dava hakkında şu terminoloji kullanılmıştır: Borçlular / hükümlü borçlular/ icra/ taşınmaz malın satışı/ Sivil Hukuk Usulü Yasası Fesil 7 / 'çiftçi' / manası / satılmaktan muaf tutulma / madde 22'nin 2. provizyonu / mülkiyetinde bulundurmamak kâr için olmadığı / ev işleri / borçlunun işinin çiftçilik olup olmadığı hususunun önemli olup olmadığı.

Bu istinafın esas konusu, aleyhine istinaf edilen evli bir kadının, ki yalnız geçimi çiftçilikten, ilgili kanun altında 'çiftçi kelimesinin içinde mütalaa edilip edilemeyeceği hususuydu. Çünkü esas görevi olan evinin

bakımı yanında, kadın kocasının çoban olması hasebiyle kendisine yardımda bulunuyordu.

İstinaf Mahkemesi heyeti Zekâ ve Zannettides tarafından görülen davada, aşağıdaki kararlar alındı:

- 1- İlgili yasa maddesi tahtında, bir kişinin çiftçi olarak kabul edilmesi için esas meşguliyeti ve görevi, kazancını çiftçilikten elde etmesidir.
- 2- Bir kadın veya kocamın hiç şüphesiz birçok ev işi yapması gerekebilir. Fakat böyle bir meşguliyetin kanunun öngördüğü biçimde karı veya kocanın başka meşguliyetiyle beraber ele alınması düşünülemez.
- 3- Şahadetten görünüyor ki aleyhine istinaf edilen kadının yalnız bir kazancı vardı; o da tarlalarını sürüp ekmektir. Bu bakımdan, ilgili yasa maddesi altında esas görevinin eve bakması ve çoban olan eşine yardım etmesi mazaret teşkil etmez. Dolayısıyla kadının kazancı tarladan olduğuna göre çiftçi kelimesi tanımı içine girer. Bu bakımdan istinafin reddedilmesi gerekir. İstinaf reddedilir.

Zekâ ikinci provizyonda şöyle diyor: “Provided also that when the debtor is a farmer shall be exempted from the sale so much land as shall in the opinion of the Court be absolutely necessary for the support of himself and his family.” Yani borçlu bir çiftçinin borçlarının ödenmesine dair taşınmaz malı ile ilgili icraya gidilmesi halinde borçlu ile ailesinin geçiminin sağlanması bakımından mahkemenin kanaatine göre gereken miktar kadar taşınmaz mal satışından muaf tutulmaktadır.

8. Nicos Droushdis (istinaf eden) v Zenon Kyprianides (aleyhine istinaf edilen) 22 C.L.R. sayfa 78'deki karar

Olgular: 12 yaşında ve on aylık olan, istinaf eden çocuk, aleyhine istinaf edeni basım evine giderek A. isimli çocuk için - ki bu çocuk aleyhine istinaf edilenin torunuydu ve o yerde çalışmaktaydı - onu görmeye gitti. O an A. elektrikle çalışan bir basım makinesi üzerinde çalışmaktaydı ve istinaf eden çocuk bir ara orada durarak makinenin nasıl çalıştığını izlemeye başladı. A. makinede çalışıp makinenin bir kolunu aşağıya indirdiğinde istinaf eden A.'nın dikkatinin başka bir mahale yoğunlaştığı bir sırada çocuk makinenin içinde bulunan bir kağıdı doğrultmak için uğraşırken elini makineye kaptırarak yaralandı. Konu İstinaf Mahkemesi'ne kadar götürüldü.

İstinaf Mahkemesi heyeti Zekâ ve Zannettides tarafından görülen davada, Zekâ kararı şöyle tebliğ etti:

- a) Basım makinesi Fası 9 Haksız Fiiller Yasası madde 48 tahtında, tehlikeli bir şey değildir.
- b) Aleyhine istinaf edilenin makinesi gizli bir tehlike değildi ve tuzak da değildi. Çocuk o yerde izinli (licensee) olarak bulunduğu için mal sahibinin her hangi bir kaza oluşumuna karşı çocuğun emniyeti için tedbir almak görev ve mesuliyeti olamaz.
- c) Basım makinesi o yaştaki bir çocuk için cazibe (allurement) olamazdı.
- d) Bu bakımdan aleyhine istinaf edilen kişinin dikkatsiz olduğunun söylenemeyeceği gibi mal sahibi olarak da vazifesini veya görevini yapmadığı hususunda mesul tutulamaz; dolayısıyla istinaf edenin istinafi reddedilir.

9. Anastasia Chralambous ve diğerleri (istinaf eden) v Alphis Demetreus (aleyhine istinaf edilen) 1961, C.L.R. sayfa 30'daki karar

O'Brian, Zekia, Josephides ve Triandafillides'ten oluşan Mahkeme heyetinin görüşlerini Zekâ Bey şöyle kaleme almıştır:

Bu istinafda karara bağlanması gereken iki husus vardı:

- a) Vasiyet ve Tevarüs Yasası Fası 195, Madde 23 (d) tahtında acaba bu vasiyetname bir sayfadan mı yoksa daha fazla sayfadan mı oluşmaktadır?
- b) Eğer bu vasiyetname iki sayfadan müteşekkil ise ve musi (vasiyetnameyi yapan kişi) ile şahitler bir sayfayı imzalarken ve/veya parafe ederlerken diğer sayfayı imzalamaz veya parafe etmezlerse, vasiyetname geçerli olabilir mi?

Nokta A: İlgili Yasanın 23. maddesi bir vasiyetnamenin nasıl yapılacağı ve neleri ihtiva edeceği hususlarını açıkça belirtmektedir.

Madde (23) Yazılı olarak ve aşağıda sözü edilen şekilde düzenlenmeyen vasiyetnameler geçerli olmaz. Şöyle ki:

- i. Vasiyetçi veya onun adına başka bir kişi vasiyetçinin hazır olduğu bir zamanda ve vasiyetçinin talimatı ile vasiyetnamenin altı ve sonunu imzalamalıdır.
- ii. İmza, aynı anda hazır bulunan iki veya daha çok tamgim huzurunda vasiyetçi tarafından konulmalı veya tastik edilmelidir.
- iii. Bu gibi tanıklar vasiyetçinin huzurunda ve birbirlerinin huzurunda vasiyetnamenin doğruluğunu tastiken vasiyetnamenin altını imzalamalıdır. Ancak herhangi bir tastikname şekli gerekli değildir.

- iv. Vasiyetname bir sayfadan fazla ise, her sayfa vasiyetçi tarafından veya onun adına başka birisi tarafından ve tanıklarca imza veya parafe edilmelidir.

Birinci noktada mesele her ne kadar da bir olgu meselesi olsa da, vasiyetnamenin kendisi emare olarak huzurumuzda bulunduğundan, bu vasiyetnamenin bir sayfadan mı yoksa iki sayfadan mı müteşekkil olup olmadığı hususu Bidayet Mahkemesi kadar bizim de önümüzdedir. Bana göre, emare olarak ibraz edilen vasiyetname üç sayfadan oluşmaktadır ki üçüncü sayfa boştur. Vasiyetnamenin birinci kısmını teşkil eden sayfa ne musî ne de şahitler tarafından parafe edilmiştir. Üç sayfanın birlikte kliplenmesi, bu üç sayfayı bir sayfaya dönüştürmez. Şayet bu üç sayfa tutkal ile bir sayfa şeklinde zamklanıp tutturulmuş olsalardı o zaman bu vasiyetname bir sayfa olarak kabul görebilirdi. Vasiyetnamenin bu üç sayfası bir yönüyle yapıştırılıp bir belge olarak bütünleştirilseydi, bu üç parçanın bir parça halinde olduğu hususu kabul görürdü. Görünüme göre, bu yazılı vasiyetname bir döküman olarak ele alındığında üç sayfadan müteşekkil olup yasanın öngördüğü şekilde yapılmamıştır.

Nokta B: İlgili kanun maddesine bakıldığında vasiyetnamenin bir sayfadan fazla olması halinde tüm sayfaların imzalanması veya parafe edilmesi mecburidir. Dolayısıyla, bir kişinin argümanında alt paragraf d'nin alt paragraf a'nın emredici durumundan farklı olarak daha yumuşak bir mana çıkarılmasını kabul etmek olası değildir.

Bunun ötesinde bizim yasamızda vasiyetnamede yazılması gerekenler İngiliz Vasiyetname Kanunlarından farklıdır. Bize İçtihat kararı olarak sunulan kararlar, bu konularda karar vermede yardımcı değillerdir. Madde 23 kesin olarak altını çizmektedir: Bu maddeye uymayan vasiyetnameler geçerli sayılmazlar. İlgili yasada vasiyetnamenin geçerli olması için tüm unsurların yazılması, aksi takdirde vasiyetnamenin geçersiz olacağı düzenlenmiştir. Bu bakımdan yasadaki d paragrafı yol göstericidir demek, kanun yapıcının niyeti ile bağdaşmamaktadır. Ne kadar bu yorumdan ayrılmak istense dahi maalesef bu kanunun emredici durumundan kaçınılamaz. Bu nedenle aşağıdaki mahkemenin kararı iptal edilir ve istinaf edenin istinafı doğrultusunda karar verilir.

Sonuç

Yukarıda sadece dokuz tanesi özetlenen davalarda gösterdiği üstün yargılama gücü ile Hakim Zekâ Bey Kıbrıs hukuk tarihine damgasını vurmuş büyük bir hukukçudur. İlgili makamların ve hukuk mezunu veren üniversitelerimizin kendisine daha etkin bir şekilde sahip çıkmaları ve hukuk alanında ortaya koyduğu başarıları daha detaylı olarak ele almaları gerekmektedir.

Not:

1. Zekâ Bey'in hazırladığı ve 1957 yılında basılan *The Cyprus Law Reports* adlı 20 ciltlik kitabından aktarılan ve bu yazıda anlatılan içtihat kararlarının başlıklarında kullanılan kısaltmalar, yazıda verilen birinci örnek üzerinde kısaca şöyle açıklanabilir: ***Regina v Hüseyin Ahmet Küçük 22 C.L.R. sayfa 61'deki karar.*** Buradaki Regina sözcüğü, Kraliyet Yönetimini (İngiliz İdaresini) kastetmektedir. 'v' harfi İngilizce'deki *versus* (karşı) sözcüğünün kısaltılmış halidir. Bu durumda, söz konusu içtihat kararı Hüseyin Ahmet Küçük ile İngiliz İdaresi arasında görülen davaya ilişkindir. C.L.R. kısaltması, *Cyprus Law Reports*'un baş harfleridir.

Tanıdığım Zekâ Bey

Aziz ALTAY*

Zekâ Bey'i ilk kez 1946 yılında tammıştım. Lise'nin yıllık müsameresi için verilen davetiyeyi elden ulaştırmak üzere mahkemedeki odasına gitmiş, elimdeki zarfı ona verip ayrılmıştım. Birkaç yıl sonra üyesi olduğum Kardeş Ocağı Kulübü'nde onu yakından tanımak fırsatını buldum.

O tarihlerde Türk toplumunda konuşulan güneel konuların başında, tüm zamanların değişmeyen konusu olan Enosis geliyordu. Gün geçmezdi ki Rumlar Enosis için sokak mitingleri yapmasın; sokaklara dökülen Rum öğrencilerin Enosis çığlıkları ile ülkenin huzur ve asayışı bozulmasın.

Türk halkı, Rum tarafında cereyan eden tüm bu olayları büyük bir ilgi ve endişe ile izliyordu. Kardeş Ocağı'nda da, her yerde olduğu gibi, üyelerin dikkatleri doğal olarak Rumların Enosis faaliyetleri etrafında yoğunlaşır, geleceğe dönük olası çözüm senaryoları üretilmeye çalışılırdı. Enosis'in olması durumunda Türk toplumunun sonu olacağı hususunda kimsenin kuşkusu yoktu. Ortada somut Girit örneği vardı. Bu nedenle, Türklere tanınacak azınlık haklarının güvence altına alınmasından tutun, Meis adasının Türkiye'ye verilip Kıbrıs Türklerinin oraya topluca iskan edilmelerine veya adanın taksim varan alternatifler üzerinde durulurdu. Eğer 'Trieste' bölünebiliyorsa, Kıbrıs adası neden bölünmesindi? Bu tartışmalara her zaman katılan Zekâ Bey daima saygı ile dinlenir, alçak gönüllü, kibirsiz ve mütevazı haliyle herkes tarafından sevilir ve sayılırdı. O, tam bir halk adamıydı.

Doğup büyüdüğü Balalan köyünün Zekâ Bey'in yaşamında özel bir yeri vardı. Her fırsatta köyüne gider, mal ve mülkü ile ilgilenmekten zevk alırdı. Zekâ Bey, bir tutku haline gelen bu köyüne karşı olan özel ilgi ve sevgisini, yaşamı boyunca koruyarak ve bıkmadan usanmadan sonuna kadar sürdürecekti. Kardeş Ocağı Kulübü karşısında, bir ara, sulama amaçlı hortum satılan bir dükkan vardı. Bir gün bu dükkanın önünde duran Zekâ Bey, hortumun fiyatını sormuştu. Arap asıllı olan dükkan sahibi, Arap şivesiyle "Sen bahçeci?" diye sormuştu. Zekâ Bey, o kendine has kahkahasıyla "Evet, ben bahçeci" demişti.

Uzun yıllar önce Zekâ Bey'in önünde yargılanan bir genç sanığın davasını izlemiştim. Suçunu kabul eden sanığın avukatı, Avustralya'ya göç etmek üzere gerekli işlemleri tamamlamış bulunan müvekkilinin bu teşebbüsünü engelleyebilecek bir cezanın verilmemesi dileğinde bulunmuştu. Birkaç sabıkası bulunan bu sanığa Zekâ Bey, gideceği

---

* Emekli Yüksek Mahkeme Yargıcı, KKTC

memlekette başlayacağı yeni hayatında başka suç işlemeyeceği umuduyla hapislik yerine onu kefalete bağlayacağını söyledi ve bu fırsatı iyi değerlendirmesi uyarısında bulundu. Zekâ Bey bu kararıyla, ceza verirken, yerine göre meselenin insanı boyutunun da dikkate alınabileceğini göstermişti.

En ufak şeyden sinirlenip hakarete varan azarlama ve yakıştırmalarla tanıklara saldıran, yerli yersiz müdahaleleriyle avukatları görevlerini yapamaz duruma getiren ve bu davranışlarıyla çok eleştirilen bir yargıcımız için Zekâ Bey bana “Bir yargıç mahkemedeki hareket ve davranışlarıyla halkın diline düşerse, ne kadar yetenekli olsa da mahkemeye yük olur ve mahkeme böyle bir yargıcı daha fazla sırtında taşıyamaz” demişti. Zekâ Bey’in bu sözleri, yargıcılık mesleğine verdiği önemin ve adalet duygusunun zedelenmesine karşı gösterdiği hassasiyetin açık bir göstergesiydi. Nitekim, çok geçmeden bu yargıç görevinden affedilecekti.

Zekâ Bey, hukuk bilgisini sağlam bir mantık süzgecinden geçirerek verdiği isabetli kararları ile ün yapmış ve herkesin takdirini kazanmış seçkin bir yargıcımızdı. Limasol mahkemesinde tanıştığım ve kayınpederinin de avukat olduğunu söyleyen sigortacı bir Rum, davaların uzamasından ve kararların da gecikmesinden yakınıyordu. Kayınpederinin birçok kez “Zekâ gibi bir yargıç nerde? Dinlediği davanın kararını geciktirmeden verir ve o karar istinafta da bozulmazdı” dediğini söyledi ve Rum kulübünde tavla oynarken, oyunu kaybedeceği belli olan tarafa, izleyenlerin “Fazla uzatma, Zekâ kararı çoktan verdi” dediklerini anlattı. Zekâ Bey hakkında bir Rum’un ağzından dinlediğim bu övücü sözler karşısında bir Türk olarak gurur duymuştum.

Kürsüde vakur, soğukkanlı, sabırlı ve avukatlarla tanıklara daima hoşgörülü davranan ve herkesin güvenini kazanan Zekâ Bey, bu nitelikleriyle genç yargıç ve hukukçular için güzel bir örnek oluşturuyordu. Zekâ Bey’in içtihat oluşturan kararları her hukukçunun ve özellikle yargıç ve avukatların yararlanabileceği birer esin kaynağıdır.

Zekâ Bey’in önemli toplum hizmetlerinin biri de hiç kuşkusuz Türk İşleri Komisyonu Başkanı sıfatıyla yaptığı çalışma ve hazırladığı rapordur. Türk toplumunda huzursuzluk kaynağı olan ve yıllarca kanayan bir yaraya dönüşen Evkaf’ın Türk toplumuna devredilmesi, orta dereceli okulların toplum yönetimine bırakılması, lağvedilen Müftülük makamının yeniden ikdası ve bir Türk Aile Mahkemesi yasasının kabulü ile evlenme ve boşanmaların çağdaş bir yapıya kavuşturulması gibi, o günlerin koşullarında, halkımızın çok önem verdiği konular bir türlü çözülemiyordu. İngiliz Koloni Yönetimi yapılan başvuruları hep göz ardı ediyordu.

1940'lı yılların ikinci yarısında İngiliz hükümeti, ada halkının katılımıyla meclise dayalı bir yönetim biçimi kurulmasına karar verdi. Ne var ki, bu yönde yapılan girişimler, Türk tarafının olumlu yaklaşmasına karşın Rumların Enosis'ten başka bir şey kabul etmemekteki ısrarları yüzünden, sonuçsuz kalmıştı. Bu gelişmelerin ardından yukarıda sözü edilen talepleri sürdürmeye devam eden Türk toplumuna daha anlayışlı davranmaya karar veren Koloni yönetimi, Türk taleplerini araştırıp bir rapor hazırlamak üzere Zekâ Bey'in başkanlığı altında Türk İşleri Komisyonu adında bir komisyon oluşturdu.

Başta Lefkoşa olmak üzere tüm ilçe merkezlerinde düzenlenen ve toplum ileri gelenlerinin katılımı konuların enine boyuna tartışıldığı toplantılarda söz alan herkese görüş ve önerilerini serbestçe ortaya koyma fırsatı verildi. Uzun ve yorucu çalışmalardan sonra Zekâ Bey'in sabırlı ve dirayetli başkanlığında bir kapsamlı rapor hazırlanarak hükümete sunuldu. Bu raporun hazırlanmasında Zekâ Bey'in büyük emeği ve üstün gayretleri olduğu yadsınamaz. Hükümet, çok geçmeden raporda yer alan konuların halkımızın yıllarca verdiği zorlu mücadele doğrultusunda yaşama geçirilmesini sağlayacaktı.

Büyük bir sosyal sorun olan ve kocamın üç kere "boş ol" diyerek eşinden boşanmasına cevaz veren ve çoktan çağ dışı kalan şeriat yasası da, Türk Aile Yasası'nın kabulü ile tarihe karışmış oldu. Böylece, yıllarca halkımızı meşgul eden yukarıda sözü edilen konular özlenen biçimde çözüme kavuşmuş oluyordu.

Hukuk alanında ün yapmış Zekâ Bey gibi seçkin bir hukukçuyu yetiştiren Kıbrıs Türkü onunla ne kadar kıvanç ve gurur duysa yeridir. Merhum Zekâ Bey'i saygı ve rahmetle anıyorum.

Fadıl Niyazi Korkut
(1887-1975)

Lefkoşa'da doğdu. İlk öğrenimini Haydarpaşa İlkokulu'nda, orta ve lise öğrenimini Lefkoşa İdadisi'nde tamamladı. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle eğitimine ara vermek zorunda kaldı. 1908-1917 yılları arasında hükümet memuriyetinde bulundu. 1922 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1923'te Kıbrıs Barosu'na kaydoldu. Hürriyet ve Terakki Kulübü bünyesinde Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye (Türkiye Donanma Cemiyeti) yararına temsiller, sergiler düzenlenmesine öncülük etti. Bu dönemde; *Zor Nikah*, *Zoraki Tabib*, *Tarık bin Ziyad*, *Gülnehal* ve kendisinin kaleme aldığı *Balkanda Al Kan* gibi piyesleri sahneledi. Fadıl Niyazi Korkut sosyal ve kültürel hizmetlerini, Hürriyet ve Terakki Kulübü'nden sonra Birlik Ocağı ve Kardeş Ocağı çatısı altında sürdürdü.

Babam Fadıl Niyazi Korkut

Niyazi KORKUT*

1887 doğumlu olan babam Fadıl Niyazi Korkut müteveffa Fetva Müsevvidi olan Hacı Niyazi Efendi'nin beş çocuğundan biriydi. Lise tahsilini tamamladıktan sonra hayata hükümet memuru olarak başlayan babam, zamanın Koloni İdaresi tarafından, Türk toplumuna reva görülen haksızlıklara karşı mücadelede bulunanlarla işbirliği yaptığı gerekçesiyle Baf'a sürüldü. Kendisine yapılan haksızlıklara dayanamayarak 1918 yılında son görevi olan Kaymakamlık Baş Katipliği'nden istifa ederek hukuk tahsili yapmak üzere Türkiye'ye gitti. Türkiye'ye gitmesine babasının karşı çıkmasına karşın, ninesi Emine Kadın'ın yardımı ile babasını ikna edebilmişti.

Tahsilini gerçekleştirmek için hem çalışmak hem de okumak zorunda idi. İstanbul'da Kıbrıslı Sadrazam Kamil Paşa'nın damadı olup İngilizlerce Kıbrıs'tan sürgün edilen Dr. Esad Bey'in yardımı ile *Vakit Gazetesi*'nde Rumca tercümanlık yapmaya başladı.

Hukuk tahsilini tamamladıktan sonra 1922 yılında adaya dönerek avukatlığa başladı ve 1972 yılında bir araba kazası sonucu ayağı kırılana kadar 50 yıl mesleğini sürdürdü ve daha önceki acı tecrübesi nedeniyle hiç bir zaman tekrar memur olmayı düşünmedi.

1922 yılında avukatlığa başladıktan sonra 1924 yılından itibaren o dönemde yayımlanan *Birlik Gazetesi*'nde çeşitli konular yanında, adadaki hayat şartlarının kötüleşmesi sonucu başlayan Türkiye'ye göç hareketini önlemek amacıyla makaleler yazdı.

Kıbrıs İngilizlere kiralandıktan sonra ve bilahare İngiltere Kıbrıs'ı ilhak ettiğinde, adada büyük mal varlığı olan Evkaf Dairesi, Koloni İdaresi tarafından idare edilmekte idi. Bu nedenle birçok vakıf malı, haksız biçimde Rum Okullarına, Rum Kilisesine ve Rum Cemaatine ait kişilerin dına geçirildi. Bu haksızlıkların sona erdirilmesi, Evkaf'ın Türk toplumuna devredilmesi ve bunun yanında ahvali şahsiye konularında Şeriat Hukuku'ndan vazgeçilerek Türkiye'de 1926 yılında kabul edilen Medeni Aile Hukuku'nun Kıbrıs'ta kabul edilmesi ve Kaza Koloni İdaresi'nce boş bırakılan Müftülük makamının doldurulması için babamın bir çok yazışmaları oldu. Sonuçta, babam Fadıl Niyazi Korkut, yukarıda belirttiğim konuların araştırılıp Koloni İdaresi'ne bir rapor düzenlemek üzere kurulan Türk İşleri Komisyonu'nda yer aldı. Bu Komisyon'un hazırladığı rapor sonucu 1951 yılında Evkaf Yasası, Türk Aile Yasası, Türk Aile Mahkemelerinin Kuruluş Yasası ile Müftülük Yasası

---

* Emekli Yüksek Mahkeme Yargıcı

hazırlanarak yürürlüğe girdi. Bu yasaların yürürlüğe girmesi ile Evkaf İdaresi Türk toplumuna devredildi. Aile Mahkemeleri kurularak Şeriat Mahkemelerine son verildi ve Müftülük Yasası uyarınca Müftü seçimine gidildi.

Evkaf'ın Koloni İdaresi tarafından idare edildiği süre zarfında Rumlar tarafından haksızca el konulan mallardan biri olan Tersafan Çiftliği ile ilgili olarak Evkaf tarafından açılan davanın avukatlığını yapan babam, bu dava sonucu haksızca el konulan konu çiftlik mallarının tekrar Evkaf'a devrini sağladı. Rumlar bu kararı istinaf etmişlerse de sonuçta istinafta da başarılı olundu.

Avukatlığı yanında toplumun siyasi alandaki mücadelesinde de yer alan babam, Koloni döneminde ilk siyasi kuruluş olan K.A.T.A.K'ın genel sekreterliğini ve daha sonra başkanlığını yaptı. 1949 yılında İstanbul Kıbrıs Türk Cemiyet Başkanı olan Prof. Dr. Derviş Manizade ve o yıllarda Kızılay Başkanı olan Kıbrıslı Remzi Göneç'in tavassulları ile K.A.T.A.K ve Fazıl Küçük tarafından K.A.T.A.K'tan sonra kurulan Milli Parti bir çatı altında birleştirildi. 1955 yılına kadar babam bu oluşumun da başkanı oldu. 1955 yılında babamın istifasından sonra, Dr. Fazıl Küçük parti başkanı oldu. 1950'li yıllarda, bir kaç yıl *Yankı* isimli siyasi bir gazete yayınladı.

Kültürel alanda ise, Hürriyet ve Terakki Kulübü bünyesinde Türk Donanma Cemiyeti yararına temsiller ve sergiler düzenlenmesine öncülük etti. 'Zor Nikah', 'Zoraki Tabib', 'Tarık bin Ziyad', 'Gülnehal' ve kendisinin kaleme aldığı 'Balkan'da Al Kan' gibi piyesler sahneledi. Daha sonraları Birlik Ocağı ve Kardeş Ocağı çatısı altında da bu kültür hizmetlerini devam ettirdi. Yapmış olduğu bu kültür hizmetlerini dikkate alan Lefkoşa Türk Belediyesi tarafından, 27 Mart Dünya Tiyatro Günü nedeniyle 2000 yılında babama Hizmet Onur Ödülü verildi.

Babam günlük yaşamında her gün yürüyüş yapar ve yürüyüşten sonra da kahvaltı yapıp ofisine giderdi. Öğlenleri, yaz ve kış, mutlaka öğlen uykusuna yatar. Toplantısı ve partinin köy gezileri olmadığı zamanlarda gece evde kalır ve bize eski anılarını anlatırdı. İçkisi ve kumarı yoktu. Çocukluğumuz döneminde aşırı sigara içtiğini hatırlarım. Ancak bir gün sigara içerken uyuyakaldı ve ufak bir yanma olayı oldu. O olaydan sonra ağzına bir daha sigara koymadı.

1936 yılında başlayan toplumlararası çatışmalardan sonra bir süre anılarını yazmışsa da 1972 yılında geçirdiği trafik kazası nedeniyle bizim baskımızla avukatlıktan emekli olunca bu anıları daha sonra bulunamadı.

Üç evlilik yapan babam Fadıl Niyazi Korkut'un birinci evliliğinden bugün hayatta olmayan bir ablam; ikinci evliliğinden bir erkek kardeşim ve üçüncü evliliğinden ben ve benim küçüğüm bir kız kardeşim vardır.

Kıbrıs Türkleri'nin Göç Sorunu, *Birlik* Gazetesi ve Fadıl Niyazi Bey

Harid FEDAI*

Giriş

1914-1918 Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasında Kıbrıs Türkleri kendilerini büyük bir bunalım içinde bulurlar. İttifak-ı Müselles'ten biri olan Osmanlı İmparatorluğu karşısında İtilaf-ı Müselles mensubu Büyük Britanya İmparatorluğu, henüz savaş başlamadan 5 Kasım 1914'de Kıbrıs'ı tek yanlı olarak topraklarına kattığını ilân eder. Mütareke sonrası ise başkent İstanbul ve Anadolu'nun dört yanı düşman istilası altındadır. Tek umut Kurtuluş Savaşı olur. Yabancı bir idare altında elleri kolları bağlı olan Kıbrıs Türkleri, kısıtlı şartlarına rağmen Anadolu'daki kardeşlerine en azından parasal katkıda bulunmakla gönül avutuyorlardı.

Lozan Antlaşması 24 Temmuz 1923'te imzalanarak milli sınırlar çizilmiş, ama Kıbrıs dışarıda bırakılarak resmen Büyük Britanya İmparatorluğu'na devrolunmuştur. Artık bundan böyle bütün umutlar genç Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlanacaktı. Lozan Antlaşması'nın bir maddesi de Kıbrıs Türkleri'ne tercih hakkını kullanma fırsatı veriyordu. Buna göre isteyenler Ada'da kalabilecek, isteyenler de iki yıl içinde Anadolu'ya göçebileceklerdi.

Sosyo-ekonomik Koşullar

İngilizlerin Ada'ya geçici bir süre olarak geldiklerine kendilerini inandıran o günlerin kuşağı, çocuklarını İngilizce öğrenmekten men ettiler ve dolayısıyla yeni koşullara ayak uyduramadıklarından zamanla topraklarını elden çıkarıp ekonomik sıkıntılara düştüler. En kalabak olan çiftçiler kesimi de, her türlü örgütten yoksun, kendilerini Rum tefecilerin insafına teslim etmiş bulunuyorlardı. Birinci Dünya Savaşı sonrası oluşan ortamda dünyayı saran ekonomik buhrandan Kıbrıs da payına düşeni alacak ve daha da büyük açmazlara girecekti.

İşte bu koşullarda Anadolu'nun açılması Kıbrıs Türkleri için bir ümit kaptısı olur. O denli ki Lefkoşa sokakları "Göç serbesttir, göç serbesttir" nağmeleriyle çınlar olmuştu. Ama her şeyin üstünde Anavatan sevgisi Kıbrıs Türkü için hep ağır basıyordu. Bu sevgi ile aydınlarm bir bölümü de göçe yeşil ışık yakmaktan kendilerini alamayacaklardı. Yabancı deniz taşıma şirketleri de Türkiyeli kaptanlar kullanarak halkımızı göçe teşvikten geri kalmıyorlardı.

---

* Araştırmacı, yazar, KKTC

Birlik Ocağı ve Gazetesi

Lozan Antlaşması'nın hemen ardından Kıbrıs Türkleri örgütlenme gereğini en ciddi şekilde ele almış bulunuyorlardı. Nitekim Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi adlı örgüt, bu gereksinimin sonucunda doğmuştur.¹ Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından birkaç gün sonra da 1 Kasım 1923'te, Lefkoşa'da çöküntü halindeki Hürriyet ve Terakki Kulübü'nün yerini Birlik Ocağı alır. 4 Ocak 1924 tarihinde ise Birlik Ocağı'nın yayın organı Birlik Gazetesi doğar. Gazetenin İmtiyaz Sahibi Hacıbulgurzâde Ahmed Hulûsî Efendi, Sorumlu Müdürü ise Avukat Fadıl Niyazi Bey'dir. Başmakalelerde çoğunlukla onun imzası görülür. Ocak'ın hedef aldığı noktalar, adından da anlaşılacağı gibi, halkımız arasında birlik-beraberlik sağlamak, eğitim-öğretim düzeyimizi yükseltmek ve sanatkâr açığımızı kapatmaktı. Bu topraklardaki devamlılığımız ancak bu koşulların gerçekleştirilmesiyle sağlanabilecekti. Birlik Ocağı bu plan ve program dahilinde işe başladı ve titizlikle gerçekleştirdiği etkinliklerini gazete aracılığı ile halkın bilgisine getirerek kısa sürede kamunun güvenini kazanmayı başardı.

İkilem İçinde Bırakan Konu: Göç

Anadolu nihayet istilacılardan temizlenmiş, genç Türkiye Cumhuriyeti kollarını açmış bizi beklerken artık durmak olmazdı. Halk kesimi ile aydınların hatırı sayılır bir bölümü hep böyle düşünüyordu. Göç sorunu zaten parçalanmış olan halkın daha da ayrılmasına yetecekti. Gerçi Türkiye Hükümetinden bu konuda herhangi bir davet yapılmış değildi; ama, olsun, Kıbrıslı olarak bizlere düşen görev bir an önce Anavatan'a koşmak idi. Ve daha henüz koşullar belirlenmeden halk yollara düşmüştü. Türk köylüsü tarlasını, evini, eşyasını yok pahasına satarak, kasabalarda yaşayanlar ise bulup buluşturarak yol parasını denkleştirmeye çalışıyorlardı. Bir kısmı pasaport alacak durumda olmadıklarından paso² kullanarak gemilere dolup gittiler. Ulusal duygularla donanmış olarak pasosuz, yani kaçak yollardan Türkiye'ye girmeye çalışanlar da az değildi. Halbuki Cumhuriyet yeni kurulmuştu, birçok açıkları vardı ve doğal olarak Kıbrıs'tan göçlerle ilgilenebilecek duruma henüz gelmiş değillerdi. Üstelik Rumeli göçmenlerinin iskânlarıyla zaten büyük ölçüde meşgul bulunuyorlardı. Gidenlerden azımsanamayacak bir bölümünün

¹ Bkz. Fedai, Harid, Nizamnamesi Olan İlk Örgütümüz: Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi, *Söz dergisi*, 25 Nisan- 2,9,16 Mayıs 1986, ss.28-31.

² Paso, geçici seyahat belgesidir. Üzerindeki tarihten itibaren iki aylık süre içinde kullanılmazsa geçersiz sayılır. Dönüş yapmak isteyenler olursa o bölgenin İngiliz konsolosluğundan vize almakla yükümlüdürler. Çünkü onlara artık bir yabancı gibi işlem yapılır. Vizenin ise kolay kolay verilemeyeceğine de inanılmaktaydı.

perişan halde Kıbrıs'a dönmelerinin bu gerçeklerden kaynaklandığı bilinmektedir. Birlik gazetesinin 18 Ocak 1924'ten 17 Ekim 1924'e kadar geçen dokuz ay süresince yayımlanmış sayılarından bir seçki yapılarak göç konusundan bazı kesitler sizlere aktarılmaya çalışılacaktır. Bu yazılarda en etkin çabanın Avukat Fadıl Niyazi Bey'de olduğu da hemen görülecek gibidir. Başka makalelerin sahipleri de ona destek veriyor, haklı yolda başarıya ulaşmasını istiyorlardı. Gazetenin yapraklarını çevirmeye başlayalım:

Gemici tayfası kimliğiyle Anadolu'ya gidip orada yerleşmeye çalışanlardan Konedralı (Gönendere) Ahmed Süleyman, Melundalı (Kırkkale) Hasan İbrahim ve İbrahim Çavuş Mustafa ile Lefkoşa sakinlerinden Hasan Hüseyin posta ile Ada'ya geri gelmişler ve karantina süresini tamamlayarak yerlerine dönmüşlerdir. Mersin muhabiri göç edenlerden çoğunun perişan halde olduklarını bildiriyor. (18 Ocak 1924, Sayı:2)

İpsillatlı (Sütlüce) Ahmed Necati Efendi de son posta vapuru ile Mersin'den geri dönmüştür. Mersin muhabirinin mektubunda şu cümleler var: "Bilhassa mübâdeleye tâbi olanların (Rumeli göçmenleri-H.F.) buraya gelmeye başladığı bir sırada ne dükkân var, ne de iskân için bir hâne tedâriki mümkündür. Şimdi henüz buraya gelmek sırası değildir." (25 Ocak 1924, Sayı:3)

Bir sonraki sayıda Fadıl Niyazi Bey'in "Yaşamda Toplumsal Düşünce" adlı başmakalesi yer alıyor. Yazara göre insan yalnız kendisi için değil, bağlı bulunduğu toplum için de yaşamaktır. İngilizler Ada'ya geldiği zaman, Türk halkı, bu gerçeği göremeyen yöneticilerin elinde büyük bir perişanlık dönemi yaşamış ve bunun sonucu da büyük zararları beraberinde getirmiştir. Yazara göre kalıcı olan bireylerin değil, milletin hayatıdır. O halde göç için karar verme hakkı bireylerin değil, ancak toplumdur: "Madem ki milletlerin hayatı kalıcıdır, toplumsal düşüncelerde son umuda kadar 'kalıcı' görüşten ayrılmamaya mecburuz. Zaten bunun aksi olası değildir." Hazırlıksız, örgütsüz bir göçün ne denli zararlı olduğunu da, toplumu ağaca benzeterek şöyle dile getirir: "Kökleşmiş bir ağacın bile yerinden çıkarıldıktan sonra başka bir yerde kökleşmesi yıllara muhtaç olduğu ortada iken; altmış bin kişilik bir toplumun kısa bir süre içinde buradan çekilmesini beklemek doğru değildir. Ancak bir an için varsayalım ki burada yalnız beş on senelik hayatımız kalmıştır; o vakte değin işimizi gücümüzü bırakmak mı gerekir?" Göç yanlısı kişilere şu hatırlatmayı yaparak yazısını bitirir: "Bu görüşteki kimselere Türkiye'deki Hristiyanları hatırlatmak istiyoruz. O halde toplumsal ve kişisel çıkarlarımız adına onlar gibi son dakikaya kadar işimizi gücümüzü tavsatmamaya çalışmalıyız. Gün doğmadan neler doğar." (25 Ocak 1924, Sayı:4)

Beş sayı sonra Fadıl Niyazi Bey'e ait başmakalenin başlığı ise "Ağaçtan İbret"tir. Bir önceki yazısında insanları ağaçlara benzetme örneğini burada da sürdürüyor. Ağacı başka bir yere aktarıırken gereken koşullarla karşılaştırarak, göç edecek insanlar için de şu üç koşulu öne sürüyor: 1. Göç mevsiminde olmalı 2. Usulüne göre yapılmalı 3. Gidilecek yerin iklimi göçmenlerin yapılarına uygun olmalı.

İkinci bir konu daha vardır ki, o da göç edecek toplumun bu kararını kişiler, bazı odak noktaları değil, toplumun bizzat kendisi verir: "Bu konuda ilk ve son söz kamuoyunundur. Kamuoyunu temsil etmeyen kişi hatta cemiyetlerin kararları doğru olsa bile şeklen yanlıştır; ve sonuçta kamuya zararı dokunur." Fadıl Niyazi Bey savım kamtlamak için de Adana Ermenilerini örnek verir. Türk makamları kendilerine bu hakkı verdiği halde aralarında anlaşıp yurtlarında kalmadıklarından bugün dünyanın dört bir yanına dağılmışlar ve gittikleri yerlerde hayır yüzü görmemişlerdir.

Göçe karar vermekle de iş bitmez; göç evveleminde örgütlü olmalıdır: "Bu örgütün sayesinde topluca gidip topluca yerleşmiş olurlar. Bununla da maddeten ve manen birbirlerini koruyacak bir konuma geçerler. Bundan başka terkettikleri yerdeki mallarını kolaylıkla ve usulüne uygun bir şekilde elden çıkarmış olurlar." Nitekim yakında kurulması beklenen Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi'nin bu konuyu gündeme getirip karara bağlaması kaçınılmazdır. (7 Mart 1924, Sayı:9)

İki hafta sonraki gazetede Lefkoşa'nın tanınmış kişilerinden Terzihoca Mustafa Naim Efendi'nin de geri geldiği yazıyor. Kendisinden edinilen bilgilere göre, "Rumeli ve Girit göçmenlerinin gelişi dolayısıyla Adana aşırı ölçüde kalabalıklaşmıştır. Yerleşmek için ne bir dükkâncık, ne de bir evcik bulmak olasıdır. Göçmenler arasında çiçek ve verem hastalığı başlamıştır." (21 Mart 1924, Sayı:11)

Birkaç sayı sonraki gazetede Adana ve Mersin'e göç edenlerden üç kişinin daha geri geldiği haberi yer almakta. Bunlardan biri Lefkoşalı bir marangoz, diğer ikisi de bakkaldır. (11 Nisan 1924, Sayı:14)

Göç edenler arasında sanatkârların da olması ise çok dikkat çekicidir. Çünkü ayakta kalabilmek için halkımızın desteğinden, üzümlere söyleyelim, yoksundular. Birlik Gazetesi'nin bu gerçeği gözden kaçırmaması da olası değildi. Nitekim gazetenin imtiyaz sahibi Hacıbulgurzâde Ahmed Hulûsî Efendi'nin kızlarından Hıfsıye Hanım, "Sanatkârlarımızı Himaye Edelim" adlı bir yazı kaleme alır. Yazının başlangıcında şu cümleler var: "Varlığını sürdürmek iddiasında olan bu milletin pek tabiidir ki sanatkârlarını himayeye şiddetle ihtiyacı vardır. Çünkü varlığını sürdürmek özellikle sanata dayalıdır. Sanatsız servet ve servetsiz varoluş devamlılık kazanamaz. Bu gerçeği gözardı ettiğimizden dolayı da kötü sonuç, yani göç sorunu başgösterdi. İşte bu himayesizlik

ve rağbetsizlik sonucudur ki, bazı sanatkârlar sırf geçimini sağlayabilmek için ailesiyle birlikte Ada'dan ayrılmayı göze alabiliyor.” (25 Nisan 1924, Sayı:16)

Üç hafta sonraki gazetede “Ada Müslümanlarının Felaket ve Perişanlığını Hazırlayan Sebepler” başlıklı bir başmakale var. Makalenin sahibi Hüseyin Hilmi Efendi: “Evet, halka doğru yolu göstermekten sorumlu büyüklerimizin pasiflik ve gayretsizlikleri bugün olanca ağırlığıyla hiss olunup bütün halkımızı perişan eyleyerek bu daha büyük tehlikeyi yaratmıştır.” ‘Büyük Tehlike’ dediği de, tabii ki, göçtür. Yazar açıktan açığa söylüyor: “Müslümanları uyarmak gibi kutsal bir görevden aydınlar kaçınmışlardır.” Sonra, çiftçileri koruyan bir yasa tasarısının Kavanin Meclisi'nde değişikliğe uğraması var. “Bu değişiklik bütün canlı varlıkların temeli olan eski ve kutsal tarım kesiminin saf kalpli çiftçiler yerli Hristiyan tüccar ve faizcilerin hırs ve tamah entrikalarına teslim araç oldu.” Sonunda da boğazına kadar borca batmış bir Türk toplumu çaresizlik içinde kıvrır olmuştur. Türklere ait bir mali müessesenin açılması önkoşul iken, baştakilerin ilgisizlikleri, Türk toplumunu kendi yazgısıyla başbaşa bıraktı. Arkadan gelen I. Dünya Savaşı (1914-18) ise ekonomik durumun daha da kötüleşmesine yol açacaktı. Çünkü, yazara göre, savaştan sonra Ada topraklarının yüzde atmış ile seksen oranında azalması, eskiden başgöstermiş bulunan iktisadi buhranın artmasına sebep oldu. “Bu hal ise Ada Müslümanları için öylesine genel bir tehlike yaratıyor ki giderilmesi için topluca özveride bulunulmadığı takdirde fakirlik ve düşkünlük yüzünden göç etmek durumunda kalacak olan güçsüz Müslümanların göç akını, ancak yüzde yirmi oranında olan borçsuz ve zengin Müslümanları dahi göç etmek zorunda olanların sırasına itecektir.” Sonra da Evkaf yöneticileri ile varsıllara seslenip çaresiz insanlarımızı yalnız bırakmamalarını önerir. Aksi halde üç seneye kadar bu insanların bir kısmı din değiştirecek, bir kısmı göç edecek, geriye kalanlar da acınacak bir halde yok olup gideceklerdir. Çare olarak da şunu önerir: “Ada Müslümanlarının buradaki varlıklarını sürdürebilmeleri için tek çare ise Müslüman çiftçilerin borçlu buldukları yaklaşık beş yüz bin liranın bulunmasıdır.” Bunun için de, Türkiye'de olduğu gibi, ya Evkaf bir banka şekline dönüştürülecek, ya da hepten bir Türk mali müessesesi haline getirilerek Evkaf adına beş yüz bin liralık bir borç paranın bulunması için gerekli önlemler alınacaktır. Bunun için de Hükümetin destek ve koruyuculuğu istenmelidir.

Bu sayıda da yine geri gelenlere yer verilmekte: “İki ay önce gitmiş olan Terzi Mehmed Efendi geçtiğimiz Çarşamba Ada'ya dönmüştür. Verdiği bilgiye göre Adana ve yöresi göçmen akını altında olup şimdiki halde dükkân ve ev bulmak pek zordur.” Yine debbağ İzmirli Mustafa

Efendi ile şekerçi Hilmi Efendi'nin de yakında dönecekleri bu sayıda bildirilmektedir. (16 Mayıs 1924, Sayı:18)

Dört sayı sonraki gazetenin başmakalesini de yine göç konusunda Fadıl Niyazi Bey yazmış. "Doğruluğu Anlaşılan Bir Görüş" başlıklı makalede kuruluş halinde olan Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi'nin göç konusunu ele alacağından bahisle haklılığını kanıtlamaya çalışıyor. Göç hazırlığı içinde olanlara yine acele etmemelerini öneriyor ve Ada'ya henüz Türk Konsolosu gelmediğinden, onun onayını almaksızın paso ile yola çıkmanın karanlıklar içine atılmak olacağını vurguluyor. (13 Haziran 1924, Sayı:22)

İki sayı sonraki başmakale, "Yine Göç Konusu" başlığını taşıyor ve imza yerinde yine Fadıl Niyazi Bey'in adı var. Yazısına, "Şüphe yok ki her gün Ada Müslümanlığını alakadar eden işlerin en birincisi göç konusudur" diye başlıyor ve plansız-programsız göçlerin düşkünlüğü ile sonuçlandığını vurguluyor. Rumeli göçlerinin nasıl yasalarla, düzenlemelerle yapılmakta olduğunu ve o konuda bile nasıl pürüzlerin çıktığını hatırlatıyor ve bundan ibret alınacak yerde, malı mülkü yok pahasına satıp karanlığa atılmanın hesapsızlığına dikkatleri çekiyor. Kaldı ki, İstanbul gazetelerinin yazdıklarına göre, Türkiye Yunan idaresinde olan Müslümanlardan başkasını kabul etmemekte de kararlıymış. Yazar, acele göçe kalkışacağımız yerde, bu konuyu irdeleyecek bir kongreye gitmenin daha kolay olacağını belirterek yazısını nokt alıyor.

Gazetenin, "Göçler Hakkında Şundan Bundan" sütununda ise üç haber var. İlki, İstanbul'da çıkan 19 Haziran 1924 tarihli *Vatan* gazetesinde mübadele suretiyle gelecek olanlardan gayrı Türkiye'nin başka yabancı ülkelerden göçmen kabul etmeyeceği konusudur.

İkincisi, Kıbrıs Türk Lisesi'nin eski müdürü, ardından Kayseri Eğitim Müdürü Mehmed Mücteba Bey'in mektubudur. Birkaç cümle alıntılalım: "Genel düzen sağlanıncaya kadar göçlere engel olunmak en önemli görevlerimizden biridir. Hoş, öteden beri ben göç etmenin aleyhindeyim. Türklerin Ada'yı boşaltmamaları millî bir görevdir. Sizin de bu görüşte bulunduğunuzu biliyorum. Çalışmalarımızı sürdürünüz. Allah yardımcınız olsun."

Üçüncüsü, Yesenzâde Mehmed Efendi'ye devletin önemli mevkilerinden birinde çalışan Kıbrıs asıllı bir zattan gelen mektupta da göçmenlerimizin perişan halleri anlatılmakta, gelmek isteyenler varsa vazgeçirmeye çalışılması istenmektedir. Gazetede, geri dönenlerin adlarına Mersin'den dört kişi daha eklenmektedir: Lefkoşalı tüccardan Yoğurtçu Mehmed Efendi ve Yoğurtçu Ahmed Hulûsî Efendi, Resim

Öğretmeni Rifat Efendi³ ve Marangoz Şükrü Efendi. (27 Haziran 1924, Sayı:24)

Foni gazetesinin bildirdiğine göre, Türkiye'ye gitmek üzere şimdiye kadar 700 kişi paso almış bulunuyor. (25 Temmuz 1924, Sayı:27)

Fadıl Niyazi Bey bir hafta sonraki "Niçin Gidiyorlar?" başlıklı başmakalesine şöyle bir giriş yapıyor: "Son üç-dört aydan beri Ada Türklerinin küçük esnaf ve işsiz sınıfı arasında hatırı sayılır bir göç akınının başladığı biliniyor. Bu durumda görenler de soruyor. Niçin bu kadar erken ve bu kadar hazırlıksız gidiyorlar? Lozan Antlaşması'nın henüz yaşama geçirilmediği bir dönemde ve özellikle arada 'tercih hakkı' tanıyan iki yıllık bir süre varken, gidecekleri yeri ve oradaki geçimlerini önceden sağlamadan, ora hükümetinin onayını almadan ve hiçbir sosyal örgüte bağlı olmaksızın bunca kardeşimizin Ada'daki varlığını zayıflatacak bir surette göçe hazırlanmalarının sebepleri nelerdir?" Yazar, buradaki nedenin, Türk işçi ve sanatkârların zenginlerimizin ilgisizliği ile onlara kol kanat germemesinde yattığını ileri sürüyor; ve diyor ki: "Hal böyle iken bu ağır sorumluluk, gidenlerden ziyade bu gibi zenginlerin üzerine kalıyor." Artık kuşkuya yer bırakmayacak şekilde gerçek ortaya çıkmıştır. Zengin kesime şöyle seslenir: "Buradaki İslam varlığını ayakta tutmak için ecdadımızın feda ettikleri hayatlara karşılık sizden beklenen pek ufak bir özveridir. Onu yerine getiriniz; ve yüzlerce camileri, Ümmü Haram'ın mezarını, öbür türbeleri, binlerce İslam hatıralarını bağrında yaşatan bu güzel Ada'yı İslam dünyası içinde koruyunuz." (1 Ağustos 1924, Sayı:28)

Bir hafta sonraki gazetenin başmakalesi yine göçmenlerle ilgili: "Göçmenler, Acele Ediyorsunuz!" Yazarın adı saklı tutulmuş, ama niyeti daha ilk başta açıklanıyor: "Bu makale ile de göçün gerçek anlamını ve bizde görülen köhnemiş göç usullerinin altında bizi bekleyen sefalet ve perişanlık hallerini anlatmaya çalışacağız." Ve yazar savını kanıtlamak için dünyadan çarpıcı örnekler veriyor. Düzenli göçe önce İngilizleri örnek gösterir. İngilizlerin bütün olanakları sağladıktan sonra oralara göçmen kabulüne başladıkları, bunu da göçmen arayan her sömürgecinin Londra'da göçmen bürosu açarak sağladıkları anlatılır. Sonuç ise malûm: "On dokuzuncu yüzyılın en çok dikkat çeken bir süreci olan bu usûlde İngiltere, yavrular meydana getirmiştir." Sonra önümüzde Amerika örneği var: "İtalya, Almanya, İrlanda, Fransa, Rusya ve sair ülkelerde, ülkenin kaldıramayacağı nüfus fazlalığı her yıl Amerika'ya göçmekte idi." Orada alman önlemlerle her göçmen birkaç gün zarfında pek kolaylıkla iş bulup hayatını ferah ferah kazanabilirdi. Amerika, Birinci Dünya Savaşı (1914-18) yıllarında göçmen azlığı ve iş çokluğu

³ Klişeci Rifat Efendi (ölm.1976) diye bilinen sanatçımız; 1920'li yıllardaki mizah gazetesi Davul'un karikatüristi.

karşısında Kıbrıslıları bile çekmiş ve âdeta akm halinde oraya giden birçok vatandaşımız çok para kazanmıştır.

İngiltere ile Amerika örneklerinden sonra da Türkiye'ye geçiyor ve 1877-78 Rus-Türk savaşının ardından sonra gelen birkaç milyonluk Çerkez göçünden söz açıyor. Gelenlerin bu göçe hazır olmadıkları gibi, yurt tuttıkları Anadolu'nun da gerekli önlemleri almamasından ne gelenler rahat yüzü buldu, ne de geldikleri yerdeki insanlara huzur verdiler. Yazar, daha yakından örnek vererek şunu yazar: "Geçenlerde Balkan Savaşı'nın ardından Rumeli göçmenleri de hemen hemen aynı durumla karşılaştılar." O günlerin Türkiyesine de değinerek çok çetin ve yorucu bir savaştan yeni çıkmış ülkenin bu konuda henüz hazırlık yapabilecek bir duruma gelmediğini belirtir. Sonunda sözünü Kıbrıs göçmenlerine getirerek, bunların hem kendilerine hem de Anadolu'ya yarar değil zarar getireceğini vurgular. Vatanperverliği ileri sürerek, bile bile bu maceraya girenleri de saçmalık ve düşüncesizlikle niteler, en büyük yurt sevgisinin ise evlerinde barklarında kalmak olduğunu yazar. (8 Ağustos 1924, Sayı:29)

Fadıl Niyazi Bey iki hafta önceki başmakalenin adını bir kez daha kullanmak ihtiyacını duymuş: "Niçin Gidiyorlar?" Bu makalede göçe sebep olan ikinci nedenin de Lozan Antlaşması'nda Kıbrıslılara verilen 'tercih hakkı'nı yitirme korkusundan doğduğuna değinilir. Yazı, göçte acele edenlere şu açıklamayı getirmekle son bulur: 'Tercih hakkı' süresinden sonra Türkiye'yi vatan tutmaya karar veren Kıbrıslılar ufak bir işlemden sonra İngiliz uyruğunu bırakmak hakkına sahip olacaklardır. Kaldı ki, Lozan Antlaşması'nın yirmi birinci maddesinin açıkça belirttiğine göre, Kıbrıslılar, adı geçen antlaşmanın onayı tarihinden itibaren iki seneye kadar 'tercih hakkı'nı kullanabilirler ve kullanma tarihinden itibaren bir seneye kadar da Ada'yı terkedebilirler. Buna göre, "Antlaşmanın henüz onaylanmak üzere olduğunu dikkate alırsak Ada'yı Türk uyruklu olarak terk etmek isteyenlerin önünde daha üç senelik uzun bir müddet bulunduğunu kabul etmek lazım gelir. O halde, yalnız bazı kuşkular ya da daha doğrusu kuruntu üzerine buradaki yuvalarım bozmaya çalışanlara sabır ve sükûnet tavsiye ederiz. Zaman her zorluğu çözümler."

Gazetenin Girne muhabiri de "Gördüklerimiz" başlığı altında Anadolu'ya geçmek için kayık bekleyen insanların perişan hallerini anlatıyor. Parasız olduklarından geceyi açıkta geçirmekten başka çareleri yoktur. "Kafilenin tümü kadın erkek, çoluk çocuk 56 kişiden oluşmakta. Erkekler kahvelere yığılmakta, kadınlar ise bir köşeye büzülmüş için için ağlamakta. Bunların çoğu Lefkoşalı. Aralarında Kazafana'dan, Gönyeli'den, Ayakebir'den ve başka köylerden olanlar da var." Marangoz Zeki Efendi'nin dışında bunların tümü de vasıfsız işçilerdi.

“Bu akşam Kadri Kaptan'ın gemisiyle yolculuğa başlayacaklar arasında pasaportu olan tek kişi var. Geriye kalanların tümü de paso ile yola çıkıyorlar.” (15 Ağustos 1924,Sayı:30)

Bir hafta sonraki başmakalesinde Fadıl Niyazi Bey “Niçin Gidiyorlar? başlığını üçüncü kez kullanıyor. Bu yazısında göçü hazırlayan nedenler üzerinde durmaya devam eden yazar, teşviklerinden dolayı bir kısım Türk aydınlarını suçluyor. Bunların bir kısmı, içinde bulunulan açmazlara bakarak tek çareyi göçte görenlerdir. Bir kısmı ise bunlar gibi samimi olmayıp sırf Türkiye'ye yaranmak için böyle yapanlardır. Yazara göre bu ikinci kesimden olan aydınlar arasında *Söz* gazetesi sahibi Remzi (Okan) Bey de vardı. Halbuki eski bakanlardan Tefik Rüştü Bey'in Remzi Bey'e gönderdiği mektup, Antalya Milletvekili Hoca Rasih Efendi'nin bazı Kıbrıslılara yaptığı ihtar ve yakın dostlardan gelen mektuplar hep bu zamansız göçün önlenmesi görüşünü ileri sürüyorlardı.

Teşvikçilerin üçüncü grubu, Anadolu ile Kıbrıs arasında işleyen Türk gemicileridir. Ceplerine beş-on kuruş girsin diye halkı göçe teşvik için binbir dereden su getiriyorlar. Gerçekte bunlar simsar olup gerek gemileri ve gerekse aldıkları yol ücretleri şu ya da bu Rum sermayedarlarına aittir. Fadıl Bey'e göre teşvikçilerin dördüncüsü Rum vatandaşlarımız arasındadır. Parasal açıdan çiftçileri kendilerine bağımlı hale getirdikten sonra çıkmaza girdikleri zaman onlara şu öneride bulunuyorlardı: “Gerçi sizde borçlusunuz, fakat en azından önünüzde bir umut kapısı vardır; istediğiniz vakit Anadolu'ya geçer ve bey gibi yaşarsınız.” Bunu neden böyle yaptıklarına gelince: Ada Müslümanlarını Enosis'e giden yolda engel saydıklarından.

Ada'nın Müslüman nüfusunu azaltmak Rumların başlıca hedeflerinden biriydi. Hatta Kıbrıs henüz kendi idaresi altında iken, Osmanlı hükümeti, Kafkasya Çerkez göçleri başladığı zaman bunlardan birkaç bin kişilik bir kabileyi Kıbrıs'a göndermek kararını almıştı. Ancak bundan büyük telaşa düşen Rumlar, göçmenlerin gelmesiyle pahalılığın artacağını ileri sürerek Müslüman eşrafı kandırmayı başarmış ve birlikte hükümete müracaat edip bu hayırlı girişimi önlemişlerdir. İşte Ada'da dengeyi sağlayacak bu son fırsatı da Müslümanlar böylece kaçırmışlardı. Bunun farkına, İngilizlerin Ada'ya gelişlerinden sonra azınlık durumuna düştükleri zaman varmışlarsa da, artık iş işten geçmiş oluyordu.

Gazetenin Girne kaynaklı bir haberinde de 16 Ağustos 1924 günü 67 kişinin daha Antalya'ya göç ettiği bildiriliyordu.

Göç konusunu Adana gazetelerinden *Yeni Adana* da ele almış bulunuyor. Gelenlerin perişan hallerine bakarak hükümetin bu konuda bilgisi olup olmadığı anlamak isteyen gazete, bu göçün Türk çıkarları ile ne ölçüde bağdaştığını soruyor ve Rumeli'den gelen göçmenlerin yerleştirilmeleri henüz tamamlanmadan yeni göçmenlerin ne ölçüde ek

yükümlükler getireceği üzerinde duruyor, Kıbrıslılarla da en azından bir miktar ilgilenilmesini öneriyor. (22 Ağustos 1924, Sayı:31)

Fadıl Niyazi Bey'in bundan sonraki başmakalesi "Söz Gazetesi Sahibi Remzi Efendi'ye Açık Mektup" başlığını taşıyor. Remzi Efendi bir hafta önce gazetesinde "Niçin Gitmesinler?" başlığı altındaki başmakalesinde, açıktan açığa göçü teşvik ettiğinden dolayı bu yazı ona cevap mahiyetinde idi. Arada, Hürriyet ve Terakki Kulübü'nü Türk Ocağı'na dönüştürmesinden, Türk Ocağı'nın dini temeller üzerine kurulmuş olmasını Fadıl Niyazi Bey'den dolayı eleştiriyordu. Fadıl Niyazi Bey ise makalesinde Türk Ocağı konusunu açığa kavuşturduktan sonra, göç hakkında Remzi Bey'in yanlışlarını ortaya koyuyordu. Şu cümleler Fadıl Niyazi Bey'den aktarmadır: "Bizim Ada'yı bırakıp gitmekliğimiz buradaki varlığımız ve özellikle Türklüğün genel çıkarları ile bağdaşacak gibi midir? Bir kerre göçün Ada'daki varlığımızı zayıflatacağı aşikârdır. Türklüğün genel çıkarlarına gelince, henüz, Türkiye'nin bu konudaki kararını bilmiyoruz. Ama biz, genel bir siyaset değerlendirmesi yaparak diyebiliriz ki Türkiye Hükümeti, en azından şimdiki halde, burayı bırakıp gitmemize taraftar değildir. Bunu nereden çıkardığımızı da açıklayacağız." Ve açıklamasına temel olarak Ankara'nın hudut başlarındaki Türklerin yerlerinden ayrılmasına taraftar olmadığını ileri sürüyor ve bizim de bu kapsam içinde bulunduğumuzu söylüyor.

Daha önceki yazılarında olduğu gibi, burada da örgütsüz göçe kesinlikle karşı çıktığını yineliyor ve yazısını şu cümlelerle sona erdiriyor: "Göçün yöresel ve genel çıkarlarımıza uygun düştüğü kesin olarak belirgin hale gelmedikçe göçe kalkışılmamalı, bunun kesinlik kazanması durumunda göçmenlere uygun yerler aranmalı ve örgütsüz harekete girişilmemeli. Eğer yerli örgütlenme yapılamazsa evvelemlerde Türkiye Hükümetinin desteği sağlanmalıdır." Mehmet Remzi (Okan) Efendi'ye doğrudan doğruya şöyle seslenecek, hatta meydan okuyacaktır: "Göçün genel Türk çıkarlarına uygun düştüğüne dair elinizde bir belge varsa meydana çıkarınız, o dakikadan itibaren birlikte çalışalım. Eğer öyle değil de siyasi görüşü gözardı ederek her ne olursa olsun burayı terketmeğe taraftar iseniz, bari bu zavallılara sözle değil, aynı zamanda harekete geçerek de yol gösteriniz. Yerli bir örgüt kurunuz, ya da Türkiye Hükümetinin desteğini sağlamaya çalışınız. Aksi takdirde göç hakkındaki makalenizden bu millet zarar görecektir."

Aynı gazetede Gırme'den, "Göç Gününde Şenlik" başlığı altında haberler veriliyordu. Öyle anlaşılıyor ki geçen sayıda Antalya'ya hareket ettiği bildirilen 67 kişi henüz Ada'dan ayrılmış değildi. Gazete şöyle yazıyor: "Bunlar arasında da belli başlı sanatkâr pek azdı. Bu kafiye de çoğunluk Şehertlilerden idi. Bunlar, evvelkilerin aksine şen şatır idiler. Limanda udçu bulup ortalarına almışlar ve türküler şarkılar el çırpma- larla

ortalığı velveleye vermişlerdi. Ama, 350 senedir vatan tuttıkları toprakları terkederken üzüntü duymadıklarına, ben kişisel olarak inanamıyordum. Arkadaşım da sevincin limanda olduğunu, dışardaki halkın ise üzüntülü bulunduğunu söylüyordu.” Yazıda örgütsüz gitmenin sakıncaları örneklerle ortaya konuluyordu. (29 Ağustos 1924, Sayı:32)

Fadıl Niyazi Bey “Niçin Gidiyorlar?” sorusunu başmakalesine dördüncü kez başlık yazarak göçü getiren bir başka sebepten daha söz açmak istiyor. Bu sebep de mali açıdan hayatın pek zor olduğudur. Bunda ise dünyanın her yanına parasızlık, işsizlik ve dengesizlik getirmiş olan I. Dünya Savaşı'nın (1914-18) büyük etkisi vardır. Hükümetimiz ise ekonominin güçlenmesi yolunda çaba göstermemiş; aksine, yeni vergiler koymuştur. Çıkarılan yasalar ise halkın gücüyle uyum sağlayacak gibi değildir. Bunlardan biri ise yeni Desteban (Kırbekçisi) Yasası'dır. Burada öngörülen ceza, suç ile orantılı değildir. Öğretim düzeyleri düşük olan orman memurlarının da bazı yanlış uygulamaları, işlerin daha da sarpa sarmasına neden oluyor. “Suç ile ceza, vergi; ceza ile gelir kaynağı arasındaki ölçsüzlük sonucu olarak halkın geliri ve hatta taşınmaz malı günden güne eksiliyor.” Bu ortamdan Rumların da etkilenecekleri çok doğaldır. Ancak, onlara oranla biz maddî açıdan daha zayıf durumda olduğumuzdan zararın üzerimizdeki etkisi o ölçüde ağırlık kazanmaktadır. Ancak, “Rumlar arasında görülen bazı olumsuz davranışlara bakılırsa onların dirençlerinin de son kerteğe geldiği, bıçağın kemiğe dayandığı anlaşılıyor.”

“Müslümanlar öteden beri sakin bir toplum olmak itibariyle olumsuz davranışlara gitmeyerek göçü göze almışlardır.”

Yazı hükümetin bir dizi önlemler almasının gerekliliğini vurguluyarak sona eriyor.

“Göç Üzerine” sütununda, I. Dünya Savaşı (1914-18) öncesi Larnaka'daki Osmanlı Telgrafhanesi'nin müdürlüğünü yapan Hayri Bey'in 5 ve 19 Ağustos tarihli iki mektubundan söz açarak göç konusunun kesinlikle karşısında olduğu belirtiliyor. Evvelce Antalya'ya göçmüş olan bir hemşehrinizin mektubuna bakılırsa, o günlerde oraya Runeli'den 1,600 kişilik göçmen kafilesi gittiğinden onların yerleştirilmesi için Kıbrıslı Türkler evlerinden çıkarılmışlardır. Gazetede, İstanbul'daki *Vatan* gazetesinin bir haberi de aktarılmakta: “ Geçen gün gelenlerden başka bugün de Kıbrıs'tan 87 nüfus Antalya'ya gelmiştir. Bu zavallı insanlar iskelede bir müddet beklemişlerse de kendilerine el uzatan olmamış. Sonunda Antalya Valisi Safa Bey bunların durumlarını öğrenir öğrenmez Medrese'ye yerleştirilmeleri için önlemler almıştır.” Gazete, ilgililerden ‘mübâdele’ye dahil olmasalar dahi, Kıbrıslı dindaşlarına da yardım elinin uzatılmasını rica etmektedir. (5 Eylül 1924, Sayı: 33)

İki hafta sonraki *Birlik*'te, Antalya'da yayımlanan *Antalya* gazetesine cevap var: Sözü edilen gazete 1 Eylül sayısının başmakalesini Kıbrıs'tan yapılan göçe ayırmış. Burada, göçmenlerin Anadolu'ya gelişlerini önlediği ve gelenlerin sefil olacağını ileri sürdüğü iddiasıyla *Birlik* gazetesine açıktan açığa bir eleştiri var. *Antalya*, belli ki *Birlik* gazetesini görmemiştir, konunun içyüzünü bilmiyor ve kulaktan kulağa duyulan haberlere, dedikodulara dayanarak bu başmakaleyi yazıyor.

Birlik gazetesi 'Basmdan' sütununda bu yazıyı ele alarak inceden inceye eleştiriyor, baştan sona yanlışlığa düştüğünü ortaya koyuyor: "Halbuki göçle ilgili makalelerimizi yakından inceleyenler pek iyi biliyorlar ki biz 'Gitmeyiniz!' demedik, 'henüz vakti değildir' dedik. 'Anadolu'da sefil olacaksınız' demedik, 'Anadolu'ya yük olacaksınız' dedik. Doğallıkla iki görüş arasında dağlar kadar fark vardır. Göçün zamanı gelmediğine dair inancımızın nereden ileri geldiğini kanıtlar göstererek açıkladığımız halde, muhterem refikimizin başmakalesine doğrusu hayret ettik. Buranın boşaltılmasıyla Türklüğe bir zarar gelip gelmeyeceği de henüz anlaşılmamıştır' dedik".

Daha sonra da şu savunma var: "Türklerin buradan ayrılması Ada'yı Yunanistan'a bağlamak için bir yüzyıldır çalışan Rumların emellerini kolaylaştırıcaktır; ve de Mersin körfezinden Antalya körfezine kadar uzanan sahillerin karşısında Yunan bayrağının dikilmesi ulusal çıkarlarımıza hiç de uygun düşmese gerektir."

Cevap yazısı örgütlü göçü yinelemekte ve sözü Ada'daki taşınmaz mallara getirmektedir. "Ada'daki emlak ve arazimizin kıymeti en azından iki milyon İngiliz lirasını aşkındır. Evkaf mallarının toptan kıymeti ise üç milyonu bulur. Bunların arasında mütevellileri Türkiye'de yaşayan önemli çiftlikler de vardır." Ve gazete, *Antalya*'nın yazdıklarına karşı savunmasını sürdürüyor: "Bugünden göçe başladığımız takdirde bu mal-mülk nasıl tasfiye olunacaktır? Rumlar göç kokusunu aldıkları için mallarımıza fiyat vermiyorlar. Esasen vermiş olsalar bile Ada'da Müslüman emlak ve arazisini satın alacak bir sermayeleri de yoktur. Yarım milyonluk bir Ziraat Bankası kurmak için gerek Hükümet gerekse ahali senelerden beri çırpınıyor. Bundan dolayı gazete sütunlarında göçe teşvik edilen bu insanlara ait malların ne olacağı iki devlet arasında bir sonuca bağlanmadıkça, onlar gelmek isteseler de maddeten buna imkân yoktur. Çünkü mal canın yongasıdır. Kaldı ki, oraya göç için Türkiye'nin yetkili makamlarından 'Geliniz!' emrini henüz alamadık." Ve yazı şöyle noktalanıyor: "Bütün bunları göz önünde tutarak maddi-manevi hazırlıklar tamamlanmadıkça halkı göçe teşvik etmenin onları felakete göndermek demek olduğunu bir kez daha yineleriz."

Gazetede, *Yeni Adana* gazetesinin 7 Eylül tarihli sayısında yayımlanan Kıbrıs Göçmenleri konusu da yer almakta. Yazıda göçmenlerimizin

ilgisizlikle karşılanmaları kınanmakta ve hükümetin bu kardeşlerine de yardım elini uzatması dilenmektedir. Gazeteye göre gerekli önlemler alınmadıkça Lozan Antlaşması'nın Kıbrıs Türklerine tanıdığı 'tercih hakkı'nı kullanmaları olası değildir. (19 Eylül 1924, Sayı: 35)

Bir hafta sonraki *Birlik* gazetesinin başmakalesi Kıbrıs'ın tanınmış din adamlarından Hoca Salih Efendi'nin kaleminden çıkma. Sultani' nin (Lise) din dersi hocası olan Mehmed Salih Efendi "Hicret" adlı makalesinde göç konusunu dini açıdan ele alıp incelemektedir. Yazının başında şu cümleler var: "Hepsinden önce dinimizde göçle ilgili birtakım şartlar vardır. Bu şartlar oluşmadıkça din göç için izin vermez. Hayata, dine, ırza, hukuka saldırı olmadıkça yapılan göç İslamın şarıyla bağdaşık değildir." Sonra, Peygamberimizin hangi şartlar altında göç etmek durumunda kaldığını anlatır ve bizim durumumuzu onunla karşılaştırarak şu sonuca varır: "Bunların hiçbirisi bizim için söz konusu değildir. Büyük ecdadımızın kanlarıyla yoğrularak bize bir hâtıra halinde bırakılmış şu kutsal vatanı –hiçbir zorluk karşısında bulunmayarak– düşmana bırakmak Müslümanlık ve Türklük erdemlerine yakışır mı?"

Daha sonra konuyu Ankara açısından ele alır: "Kuşku yok ki, bu hareketimiz Ankara Hükümeti'nin prensiplerine de aykırıdır. Zira, eğer bizi de Anadolu'ya getirmek emeline olsalardı Yunanistan'daki Türkler gibi mübâdeleye tabi tutarlardı. Kıbrıs Türklerinin mevkilerini korumaları ise Türkiye'nin yüce hükümetince de gereklidir." Sonra da şu soruları sorar: "Ülke aynı ülke, biz aynı insanlar olduğumuz halde neden burada eskisi gibi çalışarak yaşamaya istek duymayalım? Bizi buradan uzak tutmak isteyen nedir? Ortalığı çeteler mi sardı? Haklarımız mı elimizden alınıyor? Kutsal bildiğimiz yerlere mi saldırıda bulunuyorlar? Ne oluyoruz? Ekonomik bakımından dar boğaza girdiğimiz açık ve bunun nedenleri de biliniyor: Fakat acı da olsa söyleyelim ki bizim tembellik ve har vurup harman savurmaya yatkınlığımız, onların ise çalışma ve tutumlu olmaya özen göstermeleri bizleri bu hale getirdi."

Göç yanlısı olanların halkın Anadolu'ya gitmesini teşvik için İngiliz uyruğuna girmenin dine aykırı olduğu söylemleri karşısında yazar, Müslüman tarihinden ve yaşadığı dönemden örneklerle bunun doğru olmadığını kamtlar. Yazının sonu ise şöyle bağlanmaktadır: "Sözün kısası yukarıda değinildiği gibi kaçınılmaz bir zorunluluk olmadıkça her Müslümanın bulunduğu yerde sebat edip dini ve milli görevlerini yerine getirerek yaşamaya çalışması bir din buyruğudur. Dinimiz bize sabrı, dayanmayı, erdemi, çalışma ve iş yapmayı emreder. Allah, özellikle Müslümanlara, selametler ihsan eylesin!"

Gazetede Larnaka Müderrisi Mehmed Hulûsi Efendi'nin de göç konusuna açıklık getiren görüşleri var. Adı geçen kişi, Türkiye'nin birçok yerlerini gezerek geri döndükten sonra kendisine göç hakkında ne

düşündüğü sorulmuş, o ise yazılı olarak aşağıdaki yamı vermiştir: “*Birlik* gazetesi bu konuda üstüne düşen görevi yaptı ve de yapmaktadır. Bendeniz geçen Cuma günü halkı Cami-i Kebir’e davet ederek şu sıralarda göçün uygun olmadığını ve Antalya’daki göçmenlerimizin perişan hallerini çok açık söyledim. Buyurduğunuz gibi gördüklerimizi Kıbrıs Müslümanlarına bütün çıplaklığı ile anlatmak görevimizdir. Bunu Birlik Ocağı anlamıştır ve yayın organının izlediği yol doğrudur.”

“Muhterem Kardeşim, uğraşında devam et! Bugün Türkiye’de geniş ölçüde mesken buhranı vardır. Antalya’daki Kıbrıs göçmenlerinin bir kısmı medrese odalarında acınacak haldedirler. Temasta bulunduğum ilgili makamlar dahi henüz Kıbrıs’tan göçün zamansız olduğunu söyleyerek bunun önüne geçmekliğimizi söylüyorlar. Rum evleri her yandan yanmış halde. Bugün zorunlu değişim kapsamındaki Müslümanları iskân edebilmek için Cumhuriyet Hükümetimizin ne zorluklarla karşı karşıya bulunduğunu bir kez görmüş olanlar, Kıbrıs Müslümanlarına “göç ediniz!” demez. Yalnız zanaat sahipleri az çok geçimlerini sağlayabiliyorlar; bunlara ülkenin ihtiyacı vardır. Yoksa işçi ve çiftçiler için şimdiki halde sefaletten başka birşey yoktur. İstanbul’da bulunan eski milletvekillerinden Sırrı Bey (Kıbrıslı Sırrı Bellioğlu) dahi Kıbrıs’tan göçün aleyhindedir ve bizlerin halka öğüt vermemizi öneriyor. Sözün kısası, benim inancıma göre Kıbrıs Müslümanlarının şu sıralarda göç etmeleri uygun değildir. Bu konuda, sağlığıma kavuşunca, yazılar yazacağım.”

Aynı gazetede “Anadolu’dan Geri Gelenler” başlığı altında Karpaz eşrafından Babalıkizâde Ali Bey’in bir mektubu da yayımlanmakta. Mektup göçten dönenlerle ilgilidir; aynen aktarıyoruz:

“Geçen gün iş icabı Apostolos Andreas Burnu’na kadar süren seyahatim münasebetiyle, birkaç günden beri polisin koruması altında bulunan 14 Kıbrıslının tutuklandıklarını gördüm. Bu insanlar birkaç ay evvel Ada’dan kaçak olarak gitmişler ve oralarda iş bulamayınca bir kayığa atlayarak binbir zorluk ve yoksunlukla bu yere çıkabilmişler. Burada 14 gün karantinada bekleyeceklermiş. Kendileriyle uzaktan konuşabildik. O tarafta kazancın pek zor olduğunu söylüyorlar. Bu 14 kişinin adlarını veriyorum: “1. Lefkoşalı Cemal, Hâfız Hüsnü Efendizâde 2. Ayalı Raif Mehmed 3. Ayalı Mehmed Hasan, 4. Ayalı Ali Haydar, 5. Komikebirli Ârif Hüseyin, 6. Galatyalı Hasan Büyükali, 7. Hüseyin Ali Kışmir, 8. İbrahim Molla Hasan, 9. Maratalı Hüseyin Osman, 10. Gönyelili Arap Ahmet, 11. Ovgorozlu Raşid Emir Hüseyin, 12. Memiş Emir Cafer, 13. Eptakomili Emir Mustafa Kâmil, 14. Kridyalı Aligüllü Köse.”

Magosa kaynaklı bir haberde ise, Ahmed Telgraf Kaptan’ın gemisiyle Magosa ve başka yerlerden olmak üzere erkek, kadın ve çocuk 58

göçmenin 18 Eylül'de Mersin'e hareket ettiği bildiriliyor. (26 Eylül 1924, Sayı: 36)

Bir hafta sonraki gazetede Fadıl Niyazi Bey, göç üzerine basınıımızda çıkan yazıların bir değerlendirmesini yapar. "Tartışmaların Özeti" adlı başmakalesinde zamanın kendisini ve kendisi gibi düşünenleri haklı çıkardığını vurgulayarak, göç üzerinde başlıca iki konuda ısrarla durduğunu yineler. Bunların biri Türkiye'nin göç konusunda Kıbrıslılara hâlâ daha yeşil ışık yakmamış olması, ikincisi ise bu çetin işi yüklenecek bir örgütün henüz ortaya çıkmaması. Yazar, sonra da sözü Lefkoşa'nın *Vatan* gazetesine getirir. Ona göre *Vatan* gazetesi, zamanın *Birlik*'çileri haklı çıkardığını halktan saklayabilmek için, Hoca Salih Efendi'nin geçen sayıda çıkan makalesini ele alarak, Fadıl Bey ile yandaşlarının işi din adamlarından medet ummaya kadar götürdüğünü ileri sürer. Fadıl Niyazi Bey ise Hoca Salih Efendi ortada duruyorken, iddialara yanıt vermenin bizzat makale sahibine düştüğünü hatırlatır. Ancak, Fadıl Niyazi Bey'in asıl üzerinde durduğu, *Vatan* gazetesinin Hoca Salih Efendi için, 'Zaten eski kitaplardan müddetini doldurmuş fikirlere dayanıyor' kabilinden iddialar ileri sürmesidir. Yanıtı ise şöyle olur: "Bir Hoca Efendi'nin dayandığı kitaplar, doğallıkla, Kur'an-ı Kerim ve hadis olabilir. Üç yüz milyon Müslümanın büyük bir saygı ile bağlı buldukları kutsal kitap ile başka tamnmiş eserler hakkında bir Müslüman gazetesinde bu türden küçültücü bir dil kullanılmış olması gerçekten çok üzücüdür." Fadıl Niyazi Bey "Öyle anlaşılıyor ki din kitaplarına dayanarak hocaların dinî telkinlerde bulunmalarına karşıdır. Camilerde halkın azalmasının kabahatini ise hocalarda buluyor; sonra da dönüp camiye gidecek yerde bol bol gazete okumalarını öneriyor." Ve yazı şu cümlelerle sona eriyor: "Kur'an-ı Kerim, din adamlarını dinî telkinlerde bulunmakla yükümlü kılmıştır. Bu kutsal görevi yerine getirirken din adamlarına, 'Eski kitapların çağdışı kuralları insana zevk vermez' yakıştırmaları, bilmiyorum, acaba Müslümanlıkla bağdaşır gibi mi? Eğer maksat doğrudan doğruya Müslümanlığı ve dindarlığı reddetmekse açıktan açığa söylemekte ne sakınca var?" (3 Ekim 1924, Sayı:37)

Bir hafta sonraki gazetede ise göçle ilgili şu haberler var; aynen aktarıyoruz:

"Magosa'da Kıbrıs'ın türlü kesimlerinden toplanan seksen bin kardeşimiz Ahmet Telgrafçı'nın kayağı ile Kıbrıs'tan Mersin'e göç etmişlerdir. Aynı gün pasosuz (geçici seyahat belgesi olmadan) göç etmek isteyen on üç kişi Karakol mevkiinde polis tarafından tutuklanmıştır. Bundan önce göç edip de bir Arap kayığı ile geri dönen ve gözetim altına alınan on dört kardeşimiz, on yedi gün karantinada bekletildikten sonra, polis tarafından mahkemeye verilmişler ise de

birbirlerinin kefaleti ile altı ay kadar onar lira kefalete bağlanarak serbest bırakılmışlardır. (10 Ekim 1924, Sayı: 38)

Göç konusu üzerinde Fadıl Niyazi Bey gibi düşünenlerden biri de Eczacı Münir İzzet Bey'dir.⁴ “Gerçek Durumumuz” başlığı ile yayınladığı makalesine şöyle başlar: “Epey süreden beri halkın fikirlerini çelen, basın mensuplarını uğraştıran, bazı zorunluluk ve siyasal nedenlerden ötürü gündeme gelen göç konusu günümüzde anlaşılabilir bir sorunmuş gibi türlü yorumlara konu olmaktadır. Herkes diline geleni söylüyor ve her eli kalem tutan sütunlar dolusu yazılar yazarak kamuoyunu göçe biraz daha teşvik etmekten başka bir işe yaramayan zahmetlere katlanıyor.”

“İş o kerteye vardı ki, göç yanlıları milliyetçi sayılmakta, aksi görüşte olanlar ise ‘geri kafalı, yurt sevgisinden yoksun’ ve buna benzer haklı haksız kötü suçlamalara, saldırılara uğruyor; ve bu suretle de zaten bir türlü bir araya gelemeyen halk arasına ayrılık tohumları serpilmekte, Kıbrıs’taki milli varlığımız tehlikeye düşürülmektedir.”

Münir İzzet Bey, yazısının devamında, göç konusunda oluşan fikirleri üç noktada toplar.

1. Anavatan’a sığınmak için Lozan Antlaşmasıyla bize ‘tercih hakkı’ verildiğine göre bu hakkı kullanarak hepimiz gitmeliyiz.
2. Türkiye şimdilerde Rumeli göçmenlerinin iskânı ile aşırı ölçülerde yüklü olduğundan, Kıbrıs’tan göç bir süre ertelenmelidir.
3. İktisadî durumu bozulmuş, ya da başka sıkıntıları olanlar bir an önce gitmelidirler.

Münir Bey bu seçenekleri irdeledikten sonra konu hakkında toplum olarak bir karar verilmesi üzerinde durur ve yakında oluşturulacak olan Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi’nin bir kongresinde bunun ele alınarak Türkiye Hükümetinden bize kol kanat germesinin sağlanmasını ister. O da, Fadıl Niyazi Bey gibi, örgütsüz göçe kesinlikle karşıdır: “İnkâr olunamaz bir gerçektir ki Kıbrıs’ı bırakıp gideceksek mutlaka bir yaşam ve güven garantisi altında göç etmeliyiz.”

Halkı burnundan ötesini göremeyecek kadar aceleye getirip, yerli yersiz yol göstericilik, kılavuzluk taslayanlara da şu satırlarla seslenir, uyarılarda bulunur: “Bu halde halka yol göstereyim derken onları çıkmaz sokaklara düşürmeyelim. Herkese sabır ve soğukkanlılık önerelim. Bunu bilmeliyiz ki Türkçülük, milliyetçilik, yalnız Anadolu’da oturmak ve onun havasını teneffüs etmekle değil, dünyanın hangi tarafında bulunulursa bulunulsun, Anadolu’nun yaşaması, mutluluğu için elden geldiği kadar manen maddeten çalışmakla anlaşılır ve içtenlik de bunu gerektirir.” (17 Ekim 1924, Sayı:39)

⁴ Eski eczacılarımızdan Münir Bey’in dükkânı Sarayönü’nde (Atatürk Meydanı) günümüzdeki Faysal İslam Bankası’nın bulunduğu köşe başında idi.

Sonuç

İngilizlerin Ada'ya gelmelerinden kısa bir süre önce Kafkas göçmenlerinden bir bölümünün buraya yerleştirilmesi kararına –pahalılık artacak bahanesiyle Rumların Türk önde gelenlerini aldatması sonucu– karşı çıkılınca, nüfus dengesini sağlamak bakımından, kendi adımıza, büyük bir fırsat yitirilmiş oldu. Lozan Antlaşması'nın ardından gündeme gelen göç ortamında ise, Lefkoşa sokaklarında çınlayan “Göç serbesttir, göç serbesttir!” çağrılarına halkımız ayak uydurup Ata yadigârı topraklarını terketseydi, Kıbrıs'ı altın tepsi içinde yadellere armağan edeli çok olacaktı. Bu bakımdan halkımızı uyaran ve yanlış adımlar atılmasını bir yerden sonra durduran, ya da en alt düzeye indiren, başta Fadıl Niyazi (Korkut) Bey olmak üzere, Birlik Ocağı mensuplarını rahmetle anarız.

Notlar:

Alıntılar, *Birlik* gazetesinden günümüz Türkçesine aktarmalar olup, günümüz *Kıbrıs* gazetesinin “Eski Basınımız” sütununda yayımlanmıştır. Bunlardan 7 Haziran 1999- 14 Mayıs 2001 tarihleri arasında konuyla ilgili 32 gazete seçilmiş ve değerlendirmeler bu sayılara dayandırılarak yapılmıştır.

Türkiye'ye göç edenlerin geri dönmek üzere yaptıkları başvuruların gittikçe artması üzerine, 1930'lu yılların sonlarına doğru Sömürge Yönetiminde bu konuyla ilgili bir yasa çıkarılması gündeme gelir. Yasada pasaportsuz kaçanların ve de onları kaçırmaya teşvik edenlerin cezalandırılmaları öngörülmektedir. Yapılacak masrafların kendilerinden alınacağına dair yasaya madde eklenecektir. (Bkz. *Ses* gazetesi, 24 Eylül 1937, Sayı:112)

Avukat Fadıl Niyazi Korkut: Sahibi ve Müdürü Olduğu *Yankı* Gazetesi

Ali NESİM*

Giriş

Fadıl Niyazi Korkut Kıbrıs Türk halkının sosyal ve siyasal haklarının elde edilmesinde verdiği mücadele ile toplumun belleğinde yer etmiş bir simadır. Avukat, politikacı, yazar ve gazeteci kimlikleri ile sanatçı yönü birlikte incelendiği takdirde Fadıl Niyazi Korkut hakkında bütüncül bir bilgiye ulaşılabilir.

1945-46 yıllarında 47 sayı olarak yayımlanan *Yankı* gazetesi, Fadıl Bey'in genel sekreteri olduğu Kıbrıs Türk Azınlıklar Kurumu'nun (bundan sonra KATAK diye kısaltılacak) bir yayın organı olmaktan çok, onun ulusçuluk, toplum sorunlarına bakış, Türkiye ile ilişkiler, çağdaşlaşma ve dünya siyasetinin geleceği konusundaki görüşlerinin önemli ipuçlarını vermektedir.

Kişisel çekişmelere girmeden topluma sahip çıkma arzusu, *Yankı*'nın "toplumun sesi olma" ülküsü ile birleşmiştir. Kıbrıs Türk halkının sosyal-siyasal gelişimini anlayabilmek için *Yankı* gazetesi bağlamında Fadıl Niyazi Korkut Bey'in şahsına eğilmek bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Sanatçı Kişiliği

Onu öncelikle bir avukat ve bir sanatçı olarak görmemiz haklı nedenlere dayanmaktadır. Anılarını derleyen ve yayıma hazırlayan araştırmacı-yazar Harid Fedai, kitabın önsözünde "Eski kuşaklar onu kulüp etkinliklerinden tiyatro sahnelerine, yazar, oyuncu ve yönetici olarak verdiği emeklerden tanır. Sömürge yönetimine karşı haklarımızı savunmanın yanı sıra, sosyal etkinliklerini sürdürmeye devam etmiştir" demektedir.¹

Balkonda Al Kan ve Yavuklunun Mendili onun ünlü oyunları olarak bilinmekle birlikte, söz konusu oyun metinlerine hiçbir yerde rastlanamamıştır. Kıbrıs Türk halkının beklentisini ve tiyatro anlayışını yansıtan bu milli oyunlar ilgi görmüştür. Bu anlayışı sergileyen diğer yazarların ulus temalı oyunları da sahnelenmiştir.

Fadıl Niyazi Korkut'un anılarından öğrendiğimize göre *Balkonda Al Kan* Hürriyet ve Terakki Kulübü tarafından², *Yavuklunun Mendili* de Birlik Ocağı tarafından sahnelenmiştir.

---

* Yakın Doğu Üniversitesi Öğretim Görevlisi , Lefkoşa-KKTC

Sözü edilen bu dernekler sadece milliyetçiliğin değil, sanatın, kültürün ve aydınlanmanın da kaynağı ve savunucuları olmuşlardır. Bu bağlamda da Türk yazarlarının yanı sıra Shakespeare'in ünlü oyunlarında ilk defa Kıbrıslı Türk hanımlar rol alarak çağdaşlaşmanın mesajını vermişlerdir.³ Tüm bu sanatsal etkinliklerde kurum dernek yöneticisi, yazar, oyuncu ve yönetmen olarak karşımıza çıkan Fadıl Niyazi Korkut, avukat kişiliğinin yanında sanatçı kişiliği ile aydınların başında yerini almıştır.

Politika ve Toplum Sorunlarının Ele Alınmasında Bir Lider

İngiliz sömürge yönetimi altında toplum sorunlarını ele alan, sömürge yönetimine çözüm önerileri sunan liderlerin başında avukatlar geldiğinden, Fadıl Niyazi Korkut'un avukat kimliğini irdelemek gerekmektedir.

O dönemde Kıbrıslı Türk avukatların sayısı bu alandaki ihtiyacı karşılayamayacak kadar azdı. Özellikle duruşmaların İngilizce yapıldığı davalarda Türk avukatlar yetersiz kaldığından, birçok Kıbrıslı Türk avukatlık hizmetleri için Rum avukatlara başvurmak zorunda kalıyorlardı. Kadı kimliği ile avukatlık yapan Kıbrıslı Türklerin zaman içinde meslekten çekilmeleri ve bunun yanında savaşa bağlı olarak Kıbrıslı Türk öğrencilerin yüksek tahsile gidememeleri gibi nedenlere bağlı olarak, Kıbrıs Türk toplumunda gerek siyasi gerekse kültürel bağlamda "toplum lideri" sıkıntısı çekilmekteydi. Fadıl Niyazi Korkut böyle bir dönemde yüksek öğrenimini tamamlamış ve 1922'de savaş biter bitmez Kıbrıs'a dönmüştü. Onun ilk girişkenliği Cemaat-ı İslamiye Teşkilatı'na girişiyle görülmektedir.⁴ 1925 yılında Kıbrıs valiliğine tayin edilen Sir R. Storrs, kamusal anlamda yaptığı her uygulama ile Türk halkını rencide ederken, halk üzerindeki baskıyı da artırmaktan geri kalmıyordu. Bu uygulamaların sonucunda Hürriyet ve Terakki Kulübü'nün yerine kurulan ve Fadıl Bey'in başkanı olduğu Birlik Ocağı'nın kültürel ve sosyal faaliyetleri zararlı olarak nitelendirilmekteydi. Bu anlayışın bir yansıması olarak da kulübün adının Kardeş Ocağı biçiminde değiştirilmesi gerçekleşiyordu.⁵

Fadıl Bey'in toplum sorunlarında bir yazar ve eylemci olarak yaptıklarına kısaca değinmek gerekirse, bu konular arasında öncelikle Osmanlı'nın Kıbrıs üzerindeki haklarının Türk cemaatine devri konusu gelmektedir. Bunun yanında Evkaf yönetimi, vakıf malları, kadılık, müftülük konuları yanı sıra, Türk cemaatini ilgilendiren Şeriye Mahkemeleri, Miras Kanunu, Belediye Kanunu, seçimler, okullar ve Maarifle ilgili konular Fadıl Bey'in ilgi ve çalışma alanı içerisinde bulunuyordu. Tüm bunları gerçekleştirmek için daha memurluk zamanında aktif politikaya ve politik kurumlara katılmış; toplumun en

örgütlü kurumlarından olan ve topluma siyasal temsiliyet sağlayan KATAK'ın başkanlığını ve sekreterliğini yapmıştır. Ve nihayet, yazarlık ve gazetecilik yoluyla düşüncelerini yayma eylemine girişmiştir. Bu bağlamda da onun sahibi ve müdürü olduğu **Yankı** gazetesi üzerinde durulacaktır.

Yankı

Araştırmacı-yazar Harid Fedai, *Yankı* gazetesi için “Kıbrıs Türkü'nün siyasal yaşamında renkli bir kişiliği olan Avukat Fadıl Niyazi Korkut'un çıkardığı gazetedir” demektedir.⁶ Birinci sayısı 1 Ocak 1945'te haftalık, tek kanat, iki sayfa olarak yayın hayatına başlayan *Yankı*, 47 sayı yayımlandıktan sonra 18 Ocak 1946'da yayın hayatından kalkmıştır.

Gazetenin birinci sayısında belirgin olarak gözümüze çarpan özellikler şunlardır:

1. *Yankı* gibi öz Türkçe bir kavramın gazete adı olarak seçilmesinin rastlantısal olmayıp, bilinçlice yapılmış bir adlandırma olduğu düşünülmektedir.
2. Fadıl Bey, *Yankı*'da kendi imzası ile çok az yazı yayınlamıştır. Genellikle görüşlerini imzasız başyazılarıyla ortaya koymuştur.
3. Yasa gereği gazetenin hem sahibi, hem de müdürü bizzat Fadıl Bey'in kendisidir.
4. *Yankı*'nın ikinci sayfasında “Her Pazartesi günü çıkıyor, Türk gazetesidir” diye önemli bir ibare bulunmaktadır. Bu ibare ile gazetenin dilsel ve milli kimliği öncellenmektedir. Unutulmamalıdır ki söz konusu dönemde İngiliz Sömürge yönetimi Türk adına ait yasakları kaldırmamıştır. Türk Lisesi'nin adı bile henüz iade edilmemiştir. Söz konusu lisenin adı İslam Lisesi, Erkek Lisesi ya da Lisemiz olarak geçmektedir.
5. *Yankı*'nın tüm sayılarında toplum sorunları öncelikli olarak ele alınan konulardır.
6. *Yankı* ilk sayısından itibaren dönemin ileri görüşlü matbaacılarından ‘Mehmet Fikri’ matbaasında basılmakla birlikte, son sayı olan 47. sayı, gecikmeli olarak ve Zavallis matbaasında basılmıştır.

Yankı gazetesinin yayın hayatından kalkmasından sonra da, Fadıl Niyazi Korkut, damadına ait olan Bozkurt gazetesinde yazılarını yayınlamayı sürdürmüştür.

Yankı'nın İlkeleri

KATAK'ın sekreteri Fadıl Bey'in gazetesi *Yankı*'nın KATAK'ın yayım organı olmadığı belirtilmekle birlikte, iki kurumun toplum sorunlarına

yönelik sergilediği yaklaşımlarda anlamlı bir benzerlik bulunması doğaldır. Söz konusu dönemde yayımlanan tüm gazeteler, aynı ilkeler etrafında birleşmekteydiler. Bu ilkeler kısaca şöyle sıralanabilir:

1. Kıbrıs Türk halkını, toplum sorunları ve milliyetçilik konularında bilinçlendirmek;
2. Toplum sorunlarını sömürge idaresine aktarmak;
3. Türkiye ile daha sıkı ilişki kurarak Kıbrıs Türk toplumu hakkında Türkiye'deki politikacıları aydınlatmak; Türk kamuoyunu bilinçlendirmek; Türk dış politikasına Kıbrıs meselesini de dahil edebilmek;
4. Türkiye'deki gelişmeler hakkında Kıbrıs Türk halkını aydınlatmak;
5. Yerli yazarlara fikirlerini toplumla paylaşabilmek için yayın olanağı sağlamak;
6. Yerli sanatçılara sanatlarını topluma yansıtabilmek için gazetede yer vermek.

Yankı, sonuncu özellik dışındaki tüm özellikleri taşıyan bir gazete idi. Diğer gazetelerin tersine, sanat sayfası bulunmuyordu. Oysa bu dönemde diğer gazeteler yerli yazarların öykü, şiir ve roman tefrikalarına yer vermekteydiler. Şüphesiz *Yankı*'nın bunu yerine getirememesinin tek nedeni sayfa sayısının azlığından kaynaklanmaktaydı.

Gazetede yayımlanan yazıların arı bir Türkçe ile yazılmış olduğu görülmektedir. Oysa daha önce yayımlanan gazetelerde yazarlar tarafından ağırlıklı olarak Osmanlıca kullanılmaktaydı. Bu eğilimin temelinde Türkiye'deki Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı olan Ulus gazetesinin etkisi bulunmaktadır.

Şimdi 1. sayıda, sağ üst köşede yer alan "*Yankı*'nın Yolu" başlıklı başyazıya bir göz atalım:

"*Yankı* Kıbrıs Türklerinin fikirlerinin *Yankısı* olmak emeliyle basın alanına atılmıştır. Biz Kıbrıs Türkleri atalarımızın kanı pahasına olarak yerleşmiş bulunduğumuz bu adada dirlik ve düzen içerisinde şerefimizle yaşamak istiyoruz. İlk fırsatta adamın hususiyetine uygun ve bilhassa Türk cemaatinin sesini boğmayacak meşruti bir idare kurulması, din işleriyle cami malları üzerindeki hükümet müdahale ve kontrolünün kalkması, Türkler hakkında farklı kanun tatbik eden eski geleneğe son verilmesi, okulların idaresinin cemaate bırakılması, aile ve miras kanunlarımızın asrileştirilmesi, yüksek makamlar dahil üzere hükümet memuriyetlerinde Türklere gereği kadar pay ayrılması, Türk köylü ve işçisinin Rumlar gibi korunması, Belediye ve Ada idaresinin her yönünde çoğunluğun malik bulunduğu aynı hakların Türklere de verilmesi."

Kıbrıs Türklerinin tarihin ve ulusal kimliğin bilincine varmış oldukları "*Yankı*'nın Yolu" başlıklı başyazıda açıkça görülmektedir.

Başyazı ile ilgili bir diğer saptama da, yazarın dile getirdiği isteklerin toplumsal ve sömürgecilikten kurtulma istemleri ile örtüşmesidir.

Yankı'nın dikkatimize getirdiği bir diğer husus da “etrafımızdaki siyasi cereyanları dikkatle gözleyeceği” konusudur ki, bu dönemde Türkiye’de, Yunanistan’da ve Kıbrıs’ta Bolşevizm ve komünizm önemli bir tehdit olarak görülmektedir.

Başyazının altında yer alan “İşe Başlarken” başlıklı ikinci yazıda ise şu noktalar belirginleşmektedir:

“Biz Kıbrıs Türkleri bu adada azınlık olduğumuzu biliyoruz. Fakat hiç bir surette ihmal edilmeyecek bir azınlık olduğumuza inanıyoruz. Nasıl ki geçen sene Lord Farington cenapları Lordlar Kamarasında bizi nüfuzlu bir azınlık diye adlandırmıştı; geçen yaz Hindistan konusu müzakere edilirken Avam Kamarasında mebuslardan biri şöyle demişti: Hakiki demokrasi çoğunluğun azınlığa tahakküm etmesi demek değildir, herkesin hüküm sürmesi demektir.”

Yazı, Kıbrıs Türk halkının geçmişte devamlı olarak İngiliz Yönetimi ile Ada’nın idaresinde işbirliği yaptığını ancak haklarından da vazgeçmeyeceğini vurgularken, a) hükümete ait olmayan cemaat haklarımızın cemaate bırakılması, b) idari işlerde hiçbir sebeple bizim için ayrı kanun tatbik edilmemesi konularında da uyarılarda bulunmaktadır.

Yazı, Türk ve İngiliz devletlerinin dostluğundan söz ederek, aynı dostluğun adada da görülebileceği özlemine dile getirmektedir.

Konumuz Fadıl Niyazi Korkut ve *Yankı* olduğu için gazeteki diğer yazı ve haberlere değinmek pek de yerinde olmayabilir. Ancak toplum sorunlarından olan eğitim konusunu ele alan ve Viktorya Kız Lisesi Müdüreligi konusundaki uzun makalede, komisyonun atama kararı ciddi olarak eleştirilmektedir. Bunun yanında İstanbul’da yaşayan Lokman Hekim’in “Türkiye’deki Kıbrıslılar ve KATAK” konulu makalesi iktibas edilerek Lokman Hekim’e konuya göstermiş olduğu ilgiden dolayı cemaat adına teşekkür edilmektedir. Dış haberler yanında, iç haberlerde KATAK’ın faaliyetleri duyurulmaktadır. Böylece KATAK genel sekreteri olan Fadıl Bey’in KATAK’la olan politik uyumu da sergilenmektedir.

Yankı’nın ikinci sayısında başyazının okul komisyonları ile ilgili kanun konusuna ayrılmış olduğu görülmektedir. Üçüncü sayıda başyazı yine eğitim konusu ile devam etmektedir. Bu sayıda başyazının hemen yanında AKEL’cileri uyaran “Mesele Şu” adlı bir yazı yayımlanmıştır. Bu yazıya bir göz atalım:

“... Türkiye on iki adanın Yunanistan’a verilmesini her halde kendi menfaatına aykırı görmemiş olacak ki, adaların Yunanistan’a verilmesi lehinde beyanatta bulunmuştur. Kıbrıs meselesine gelince,

şimdiye kadar Türkiye bu hususta beyanatta bulunmamıştır. Biz adanın Yunanistan'a ilhakına Türkiye'nin taraftar bulunduğu her türlü ihtimalin dışında görüyoruz.”

Yazıdan da anlaşılacağı gibi, solcu AKEL partisi ve sendikası Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesini istemektedir. *Yankı* ise bu konuda Türkiye'yi bilgilendirmek ve bilinçlendirmek çabasıdadır. *Yankı*'nın diğer sayılarının yanı sıra, öteki Kıbrıs Türk gazetelerinde de aynı çaba görülmektedir. Bunun temel nedeni ise, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin yeni dünya düzeni ve Kıbrıs ile ilgili henüz bir politikasının bulunmamasıdır.

Yankı'nın 5. sayısının başyazısı miras ve vasiyet kanunlarına ayrıldığı görülmektedir. Söz konusu yazıda eski şeriat ahkâmına bağlı olan uygulamanın eski bir kabile geleneği olduğu ve bunun değişmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Fadıl Bey'i, diğer bir deyişle *Yankı*'yı destekleyenlere bakıldığında, bunların toplumun ileri gelen aydınlarından mobilyacı M. Şakir Öz, avukat Hakkı Süleyman, Necati Özkan ve Kitapçı Lütfi olduğu görülmektedir. Hatta 5. sayıdaki haberde Necati Özkan'ın KATAK'ın Limasol kongresinde çok etkili bir konuşma yaptığının haberi yer almaktadır. Yine Muzaffer Gökmen'in (Afif Hikmet Mapolar'ın) *Altın Şehir* adlı ulusal piyesinin ve Kemal Müderrisoğlu'nun *Gençliğin Vahşiliği* adlı ahlaki oyununun bilet satış ilanlarının *Yankı*'da yer aldığı görülmektedir.

19 Şubat 1945 tarihinde yayınlanan 8. sayıda, önemli bir toplum sorunu olan 'Aile kanunu' ele alınarak boşanmanın kayıtsız şartsız erkeğin eline bırakılmaması gerektiği üzerinde durulmuştur. Yazının devamında "Aile kanunundaki çarpışıklık yalnız boşanma meselesiyle kalmıyor. Evlenme ahkâmı ve karı-koca münasebetleri hep ilk ve orta çağ insanların yaşayışlarına göre düzenlenmiştir" denilmektedir. Yazının "Cemaatimizin asri bir aile kanununa şiddetle muhtaç olduğunu bildiğimize göre, hükümetin bu kanunu geçirmesine mani olan nedir?" soru tümcesiyle bittiği görülmektedir.

Yankı'nın 17. sayısı 23 Nisan törenlerine ayrılmıştır. Aynı zamanda bu sayıda 19 Mayıs törenleri hazırlıklarına başlandığının haberi ön sayfada verilmektedir. Yine bu sayıda, AKEL'cilerin tutumu karşısında kurulan Kıbrıs Türk İşçi Sendikaları Genel Sekreteri Hasan Şaşmaz'ın *Yankı*'daki yazısının, Rumlar yanında sendikacılığa karşı olan Türkleri de hedef aldığı ve onları birliği bozmakla suçladığı görülmektedir.

Yankı'nın pek çok sayısında adanın çeşitli bölgelerinden Türkiye'deki Kızılay'a yapılan yardımların haberlerinin verildiği görülmektedir. Bu yayınlarda, yardımda bulunanların adları ve yaptıkları bağışın miktarı bildirilmektedir. Hatırlanacağı gibi Yunanlıların Anadolu'yu işgali

üzerine de Kıbrıslı Türkler kurdukları yardım dernekleri aracılığıyla toplamış oldukları yardımı Türkiye'ye göndermişlerdi.⁷

Yankı'nın 2 Nisan 1945 tarihli 14. sayısında yeniden Viktorya Türk Kız Okulu'ndaki İngiliz müdire gündeme getirilmektedir. Bu yazıda:

“Kıbrıs tarihinin ne garip tecellisidir ki, Orta Çağ zihniyetinin timsali olan Osmanlı Devleti Rum okullarını her türlü müdahaleden masum tuttuğu halde, yirminci asır demokrasisinin önderi olan Büyük Britanya idaresinde Türk okulları cemaatin arzusu hilafına olarak baskı altında tutuluyor”

denmektedir.

Yankı 16. sayısında, KATAK'ın lise mezunu gençlerin Türkiye'de yüksek öğrenim görmek üzere Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluğu nezdinde başvuruda bulunduğu yayınlanmıştır.

Türk cemaatının önemli sorunlarından biri olan Evkaf mallarının yönetiminin İngiliz müdürlere verilmesi konusu *Yankı*'da ilk defa 1 Mayıs 1945 tarihli 18. sayısında gündeme getirilerek

“Cemaatımız Evkaf idaresini hükümet müdahalesinden kurtarmak için 50 yıldan beri çırpınıyor. Bu haklı istek yarım asır önce Kavanin azalığına seçilmiş olan merhum Müftü Hacı Hafız Ziyai Efendi⁸ tarafından ileri sürülmüş ve ondan sonra Türk aydınlar her fırsatta bu haklarını istemekten geri kalmamışlardır. Bugün demokrasinin önderi olan hükümetimizden istemekte olduğumuz haklar, üç asır önce atalarımızın Hristiyanlara vermiş oldukları haklardan daha fazla değildir”

diye son bulmaktadır.

Yankı'nın 19. sayısında işçi, zanaat ve işçi birlikleri yoğun olarak ele alınmaktadır. Özellikle 1 Mayıs İşçi Bayramı nedeniyle Lefkoşa Türk İşçiler Birliği tarafından Sömürgeler Bakanlığı'na gönderilen mektup oldukça önemlidir. Bu dilekçede işçi birlikleri sadece kendi sorunlarını değil, Türk halkının tüm sorunlarını irdelemekte ve bunları duyurmayı hedeflemektedir. On dört maddelik istekler arasında devlet atölyelerinde Türk zanaatkarların yetişmesine olanak tanınması, Rumlar ve Türkler arasında yapılan ayrıma son verilmesi, Türk ve Rum işçi ve memurların dengelenmesi, Türk işçilerden Türk işçibaşlarının sorumlu olması bulunmaktadır.

Türk toplumunun diğer sorunlarını yansıtan işçi birliklerinin dilekçesinde aşağıdaki noktalar irdelenmektedir:

1. İptidai tahsilin (ilkokulun) mecburi olması ve aynı zamanda Lefke, Luricina (Akıncılar), Baf, Poli, Galatya (Mehmetçik) gibi yerlerde orta mektep açılması; aynı zamanda Lefkoşa dahil olmak üzere mezkur yerlerde ana mekteplerinin açılması; halkın okuyup yazması için maarife daha fazla ehemmiyet verilmesi; Lefkoşa'da sair kazalarda ve en ufak

köylerde gece mekteplerinin bulunması mecburi (zorunlu) olmalı ve halk okumaya teşvik edilmelidir.

2. Lefkoşa'da her mahalleye konulan sokak levhalarına metnin Türkçesinin de yazılması.

3. Her Türk'e resmi makamlardan gönderilecek her çeşit evrağın Türkçe olması; Rumca ve İngilizce olarak gönderilmemesi.

4. İşçi bayramı olan 1 Mayıs'ın ve milli günlerin resmen tanınması ve tesbit edilmesi [23 Nisan Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı, 29 İlk Teşrin (Ekim) Cumhuriyet Bayramı].

5. Viktorya Kız Lisesi'ne ve Kıbrıs Türk Lisesi'ne Türk müdürlerin tayin edilmesi.

6. Kıbrıs Türklerinin hükümet tarafından "İslam" ünvanıyla değil Türk ünvanıyla tanınması ve bu nam altında tasnif edilmesi.

7. Aile (nikah ve telak) kanunlarımızın Türkiye kanununa göre tatbik edilmesi.

8. Miras kanunumuzun şimdiki halden değiştirilerek daha iyi bir duruma getirilmesi.

Görüldüğü gibi Türk İşçi Birlikleri kendi sorunları yanında o dönemde oldukça ileri sayılabilecek isteklerde bulunmuştur ki, Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde bu isteklerden bazıları hatıra dahi gelmemiştir. Şüphesiz, işçiler KATAK fedarasyonu altında bu gibi istekleri öne sürerek toplumlarına sahip çıkmışlar ve milliyetçiliklerini göstermişlerdir. Ancak ne yazık ki, daha sonra kurulan Türk siyasi partileri işçi birliklerini dışlamışlar ve onları zararlı birer kurum olarak görmüşlerdir.

İşçi konusuna ayrılan 6 Mayıs 1945 tarihli *Yankı*'nın 19. sayısında Türk İşçi Birliğinin hükümete verdiği dilekçeye dayanılarak, Türk işçilerinin sorunları başyazı konusu yapılmıştır. Yazının sonundaki görüş, Türk cemaatinin sorunlarının asri kanunlarla çözülebileceği noktasında düğümleniyor. "Yok eğer İngiliz idaresi bunu yapamıyorsa, asri cemaat kanunları ile idare olunan bir memlekete göçmemizi kolaylaştıracak kararlar alınmalıdır" denilmektedir.

Başyazının yanındaki makale ise daha önce karşılaştığımız düşünceleri çağrıştırmakta, Osmanlının adalet ve eşitlik haklarını Rumlara tanıdığından söz etmekteydi. Yine bu yazıda, geçmişte Kıbrıs'ta Türklerin uğraş verdiği sanatlar sıralanmaktadır. Yazının sonunda:

"Atalarımızın sanata gösterdikleri rağbet bir asır evveline kadar devam etmiştir. Kıbrıs Mutasarrıflığında bulunan şair Ziya Paşa'nın Lefkoşa'da Revan adı verilen bir sanat geçidi (töreni) yaptığını biliyoruz. Bu geçit Baf Kapısı'nın dışında yapılmış ve her esnaf kendi el işini takmıp sanat şeyhinin ve sanat başının başkanlığı altında olarak Paşa'nın önünden geçmişlerdir"

görüşünün yer aldığı görülmektedir. Ancak sanatla olan bu gelişmeler bir yandan Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesi, diğer yandan da Avrupa tekniğinin yayılması yüzündendir ki, Kıbrıs'taki eski Türk sanatkarlığı zayıflamış ve yok olmuştur.

Yankı'nın 21. sayısında, Aile Kanunu yeniden gündeme getirilmekte, KATAK'ın ve Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği'nin etkinliklerinden haberler verilmektedir. Bu sayıda 19 Mayıs etkinliklerinin de haberi yapılmaktadır.

Yankı'nın 22. sayısında İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere'deki gelişmeler ele alınmakta, Almanya'dan dönen ve aralarında Türklerin de bulunduğu Kıbrıs alayından esirlerin isimlerinin yayınlandığı haberler bulunmaktadır. Ayrıca bu sayıda Türkiye Kızılay'ına yardımda bulunan Türk köylülerinin isimlerinin yayınlanmış olduğu görülmektedir.

Yankı, genellikle diğer Türk gazeteleri ile dalaşmamış olmakla birlikte, diğer gazetelere yanıt veren okuyucularının mektuplarına yer vermekteydi. Nitekim 23. sayısında Ülgen imzalı bir yazı, aydın olmanın nitelikleri konusunda Halkın Sesi'ne değinmekte idi. 18 Haziran sayısında da aynı yazarın mektubu görülmektedir.

11 Haziran tarihli 24. sayı Rum gazetelerine atıfta bulunarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlık kazanan devletler konusuna Kıbrıs açısından yaklaşmaktadır. Yine aynı sayıda KATAK tarafından burslu olarak İngiltere'ye gönderilen Ahmet Zaim'in hukuk tahsilini tamamladığı haberi verilmektedir.

Bundan sonraki sayılarda, Yunanlıların ve Kıbrıslı Rumların Enosis isteklerine yer veren Rum gazetelerine yanıtlar devam etmektedir.

Halkın Sesi'nden Şaman imzalı yazara Ülgen'in değinmeleri sürmektedir. Ülgen, 16 Temmuz 1945 tarihli *Yankı*'nın 29. sayısında Şaman yanında Dr. İhsan Ali'ye de yanıt vermekte ve "Dr. İhsan'ın KATAK konfederasyonuna atfettiği korkaklığa gelince: Benim bildiğime göre KATAK, cemaatimizin bütün haklarını ele almış ve ilgili makamlar nezdinde cesaretle müdafaa etmiştir" demektedir.

23 Temmuz tarihli 30. sayıda Fadıl Niyazi Korkut, "Geçmişten Bir Yaprak" adlı yazısının ikinci bölümünü yayınlamış ve F.N.K. olarak da imzalamıştır. Yazı özetle şöyle:

"Geçen yazımda Kıbrıs Türklerinin sanat ve ticarete olan rağbetlerinden bahsetmiştim. Bu hafta kazanç yollarını iyi bilen atalarımızın yaşayış tarzları hakkındaki söylentiyi yayımlayacağım. Atalarımızın yaşadığı konaklar iki, üç, dört bölükten ibaretti. Her evin harem, selamlık, kul bölüğü ve bir de ahır bölüğü vardı. Ailede kadınlar harem dairesinde otururlar; erkekler ise iş ve uyku zamanlarından başka zamanlarını selamlıkta geçirirlerdi. Bölükler ve bahçe bugünkü boyutlarda otuz evi içine alacak kadar genişti.

İskele'nin ağalarından Hacı Ömer Efendi'nin bir ramazan sofrasında bulunmuş olan zatın bana verdiği bilgiye göre, o sofraya 40 çeşit yemek konulmuştu. Her konağın önünde bir binek taşı vardı. O zaman kulüp ve kıraathane bulunmadığından ağalar selamhk odasında toplanırlar, hoş sohbetle vakit geçirirlerdi. Fakat fakir ve orta halk sınıflar kahvehanelerde toplanarak yüzük oynamak, meddah veya saz dinlemekle vakit geçirirlerdi.”

Bu yazı bize Fadıl Bey'in aynı zamanda bir kültür araştırmacısı olduğunu göstermektedir.

Yankı'nın 31. sayısı tamamıyla Türk-Yunan dostluğunu anlatmaktaydı. 6 Ağustos tarihinde yayınlanan 32. sayıda Fadıl Niyazi Korkut Bey'in ilk defa açıkça kendi ismi ile bir başyazı yayımladığı görülmektedir. “Yol Ne Odur, Ne De Bu” adlı başyazıda, hükümetin hazırladığı köy projelerinde KATAK'ın hiçbir suçunun olmadığı, suçun bizzat hükümetin kendisinde olduğu ima ediliyor. Köylerin idarelerinin birleştirilmesi projesinin dünyada yayılan solculuğun bir sonucu olduğu, İngiltere'nin de bu cereyana katılmış olduğu vurgulanmaktadır.

“KATAK'ı kuranlar arasında bulunanlar pek iyi hatırlıyorlar ki KATAK'ın harp içinde çarçabuk kurulmasının başlıca sebeplerinden biri, Kıbrıs idaresinde bazı değişiklikler yapılacağı hakkında İngiltere'den akseden haberlerdi. 1944 yazında adımıza ziyarete gelmiş olan Sir Parkinson'un huzuruna çıkan KATAK temsilcileri ise ayrı Türk grupları teşkil edilmedikçe tasarlanan mahalli idare sisteminden Türklerin fayda yerine zarar göreceklarini madde beyan ederek açıklamışlardı.

Şurasını belirtmeliyim ki KATAK'ın itirazı olmadığını bildirdiği Tevsii Salahiyet (yetkilerin dağıtılması) bahis mevzuu olan projenin tasarladığı mahalli idare değil, bu memlekete uygun meşruti bir şekil idi. Ve iddia ederim ki, meşruti idarenin en kötü şekli, tek elden idare sisteminden çok daha hayırlıdır. Biz istesek de istemesek de er geç memlekete bazı nevi haklar verilecektir. Onun için böyle nazik bir zamanda yalnız parti görüşü ile hareket edip de birbirimize suç atmaktan vazgeçmeliyiz ve bütün gayretlerimizi bu değişikliklerin Türk azınlığını koruyacak bir şekilde olmasına hasretmeliyiz. F. N. KORKUT”

30. sayıda başlayan, hükümetin “köy idareleri projesi” hakkındaki raporun ikinci bölümü gazetenin 13 Ağustos tarihli 33. sayısında devam ediyor. Yazıda “...Biz o kanaatteyiz ki, projenin tasarladığı köy gruplarından maksat, sırf köylerimizin yaşayış düzeyinin yükseltilmesi ise (köy grubuna verilen haklar tek bir köye de verilebilir) bu suretle komşu köylerle didişmeksizin her köyün yaşayış düzeyi yükseltilmiş olur” denmektedir.

Yankı'nın 34. sayısında savaşın bittiği haberi verilmektedir. Bir başka yazıda da eski ramazanların anlatıldığı görülmektedir. Gazetenin 35. sayısında ise Türklerin işlerinin hükümet tarafından sürüncemede bırakıldığı başyazı konusu yapılarak, bir an önce haklı isteklerin yerine getirilmesi hükümetten istenmekteydi. Başyazıda "Eskiden aramızda bazı kimseler vardır ki meselelerimizin Hükümet'e anlatılamadığına inanırlardı. Fakat artık bu inanç kalmamıştır. Çünkü her fırsatta meselelerimizin yıllardan beri Hükümet'e arzedildiğini bilmeyen kalmamıştır." denilmektedir.

Yazı, Türk cemaatinin mücadelesinin bir tarihçesini yaparak KATAK'm 21 Haziran 1944 tarihli on yedi maddeden oluşan isteklerini yeniden sıralamaktadır. Bu istekler hepimizin bildiği gibi her fırsatta gündeme getirilmekteydi. Yazı "Kanaatimizce bütün bu sürüncemelere nihayet verecek zaman gelmiştir. Çünkü, şimdi (İngiltere'de) muhafazakar olmayan, yeni bir parti vardır ve onları bir an evvel haklı olan isteklerimizi yerine getirmeğe davet ederiz" dileğiyle sonlanmaktadır.

Yankı'nın 37. sayısı eğitim konusuna; 17 Eylül tarihli 38. sayı ise yeniden köy idareleri projesi konusuna ayrılmış bulunmaktadır. Bu yazıda Rumlarla ortak olarak kurulacak kurumlardaki "bölüşüm" konusunda çeşit öneriler öne sürülmektedir. Bilindiği gibi Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde de bu "ortaklık ve bölüşüm" konuları bir türlü çözülememiş ve 1963 olaylarına neden olmuştu. Bu nedenle bu yazı bugün bile bir değer taşıyor.

Yankı gazetesindeki diğer haberlere baktığımız zaman Türkiye ile Kıbrıs arasında ticaret ilişkilerinin canlandırılmak istendiği anlaşılmaktadır. Nitekim Seyfi Akdeniz Türkiye sigaralarının Kıbrıs bayii olması, Türk ticaret gemilerinin Kıbrıs limanlarına uğramaya başlamasını sağlamıştır. 39. sayıdan öğreniyoruz ki Devlet Deniz Yolları'nın Kıbrıs acenteliği Türk olmayan birisine verilmiştir. Kıbrıslı Türkler olayı ticari bir konu olarak değil de "milli" bir konu olarak gördüklerinden, Limasol limanına uğrayan Güneysu vapurunu gezmek için limana dolmuşlar, ancak acente tarafından saatlerce bekletilmişlerdir. Lefkoşa Tüccarlar Birliği, bir Türkün acente olarak tayin edilebilmesi için Türkiye Ulaştırma Bakanlığı nezdinde girişim başlattığını yazıda anlatılmaktadır.

Yine *Yankı*'nın aynı sayısında "Kıbrıs Türk Varlığı Sağlam Temellere Dayanmalıdır" başlıklı yazıda, toplumun ve ulusun felsefi ve sosyal bir değerlendirmesi yapılmakta, "refah günlerinin arkasından bir çöküşün başladığı" ifade edilmekte, "Efendi iken uşak ve bir hiç olduk" denilmektedir. 40. sayıda da devam eden yazıda "çare-i necat nedir?" sorusu sorulmakta ve aşağıdaki yargıya ulaşıldığı görülmektedir:

“Bizim yüksek tahsil erbabını çoğaltmak, memleket ve cemaat işlerimizi ilmi salahiyetlere devretmek, milli servetimizin artmasını sağlamak, birbirimizi (ticarete) himaye etmek, cemaat hukukunun iadesini sağlayacak yetkili ve bilgili kimselere havale etmek, şahsi düşünmeyerek teşkilatlanmak ve bu memlekette adam olmaktır.”

Söz konusu yazı ‘M’ harfi ile imzalanmış ve yazıda geçen ‘adam’ sözcüğünün altı çizilmiştir.⁹

Rumlarla ortak bir kurum olan “Belediye kanunları” konusu 42. sayıda başyazı yapılmıştır. Yazıda Belediye meclisindeki Türk üyelerin istekleri hilafına geçen kararların Vali tarafından vetosu istendiği görülmektedir.

43. sayıda KATAK’ın 30 Ocak 1944 ve 30 Nisan 1944 tarihleri arasında hükümet ile yapılan müzakereler neticesinde 21 Haziran 1944 tarihinde hükümete bir istekler listesi halinde yapılan başvuru özetlenerek, bazı okulların açıldığı ancak medeni kanunun hâlâ geçmediği bildirilerek KATAK’ın bu konuda yakında yeniden girişimde bulunacağından söz edilmektedir.

12 Kasım 1945 tarihli 45. sayıda yer alan “Cemaat İşlerine Bir Bakış” adlı yazının birinci sayfa tamamen doldurduğu görülmektedir. Sosyal tarihimizi ilgilendiren bu makalede, toplumun, toplumsal konularda bilinçlenmesinin tarihi yazılmakta ve geçmiş girişimlerden örnekler verilmektedir. Yazıda, toplum kurumlarının amacının “cemaatin menfaatleri” olması gerektiği, bu konuda birleşmenin gerekliliği vurgulanarak, aksi takdirde “Dün teşkilatsızlık yüzünden kaybolan haklarımız bugün de dağılmış teşkilat yüzünden yitirilecektir” denilmektedir.

Yankı’nın 46. sayısında Kıbrıslı imzası ile yayınlanan “Her zamankinden çok birliğe ihtiyacımız vardır” başlıklı yazıda, kurumlaşmış olarak davranmanın önemi anlatılmaktadır. Aynı sayıda, yeni belediye kanunu ve bu kanundaki değişiklikleri inceleyen yazıda ise Türklerin aleyhine olan değişiklikler konusu üzerinde durulmaktadır.

20 Kasım 1945’te 46. sayısı yayınlanan *Yankı*’nın, 47. sayısı 18 Ocak 1946 tarihinde son sayı olarak yayımlanmış ve bu tarihte de yayın hayatı sona ermiştir. Bu son sayıda, mülk, miras ve vasiyet kanunlarının çıktığı, böylece yıllardır sürüncemede kalan bu kanunların vereceği faydaların sevinçle karşılandığı görülmektedir. Bu kanunları yeni aile kanununun izleyeceği ümit edilmekte ve Kıbrıs Türklerinin, diğer müslümanlardan farkh olarak, “asri kanun çağına çoktan ermiş bulunduğunu” söyleyerek; “kanunlar din kitaplarından değil, halkın ihtiyacından doğar” düşüncesi vurgulanmaktadır.

Sonuç

Yankı gazetesinin kapanmasından sonra, Türk İşleri Komisyonu'nun hazırladığı rapor ışığında Türk cemaatini ilgilendiren çağdaş kanunlar çıkarılmış ve Kıbrıs Türkleri 30 yıldan beri sürdürdüğü savaşın birinci bölümünü kazanmıştır.¹⁰

Cemaat işlerinin düzenlenmesinin yanında en önemli konu, şüphesiz ki Kıbrıslı Türklerin siyasal haklarıdır. Bu hakların kazanılmasında da Fadıl Niyazi Korkut Bey her dönemde bir aydın, bir avukat ve bir lider olarak kendine düşen görevi özenle yerine getirmiştir. Özellikle onun sanatçı kişiliği sayesinde toplumun kültürel gelişimine ve Atatürk devrimleri doğrultusunda gösterilen evrime yaptığı katkı, her zaman takdirle amlacaktır.

Dr. Küçük, “Evkaf: 56 Yıl Süren Kavga” adlı yazı dizisinde Avukat Fadıl Niyazi Korkut için “Tecrübesi ve bilgisi, siyasi hayata yeni atılanlara ışık tutuyor, tehlike karşısında meydana boş bırakıp kaçmıyordu” demektedir. Dr. Küçük KATAK hakkında ise “Belediye seçimlerinde kazandığımız zafer, toplumun moralinde de tesirini göstermiş, her tarafta canlılık ve hareketlilik görülüyordu. Rum tarafının siyasi bir partisi mevcuttu. İsteklerin hükümete bir parti kanahıyla duyurulduğu görülünce faaliyete geçilerek KATAK kurulmuştu. Kurumun sekreterliğine de Avukat Fadıl Korkut Bey getirilmişti” demektedir.¹¹ Dr. Küçük yazının devamında

“Bu zat sömürge hükümetine karşı yıllar boyu mücadele ettiğinden gençler grubunun kendisine karşı büyük bir sevgi ve itimadı vardı. Kısa bir müddet sonra bu kurum iki gruba ayrıldı. Avukat Fadıl Korkut iki grubun arasını bulmaya çalışmışsa da muvaffak olmamıştır. Zaten bu kurumun siyasetle bağlantısı yoktu. Ben ve arkadaşlarım adanın ihtiyacı olan siyasi bir parti kurmak kararını aldık. 23 Nisan 1944’de Milli Birlik Partisi’ni açmış olduk”

demektedir.

Milli Birlik Partisi’nden sonra KATAK’ın da üye olduğu Kıbrıs Türk Kurumlar Birliği 23 Aralık 1945’te oluşturulmuş ve 23 Ekim 1949’da KATAK ile Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi’nin birleşmesi sonucunda KATAK siyasal ve sosyal yaşamdan çekilmiştir.¹²

Yankı gazetesinin kapanmasından sonra da Hürsöz gazetesinde toplum sorunlarına değinen yazılarını sürdüren Fadıl Bey’in en önemli çalışmalarından biri, Türk İşleri Komisyonu’nda görev almış olmasıdır. Bu rapordaki bilgiler daha sonra Türk cemaatiyle ilgili yasaların çıkmasında; eğitim, din, aile, kültür ve siyaset alanında ayrı kurumların oluşturulmasında İngiliz idaresine ışık tutmuş ve 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın temelini oluşturmuştur.

Görülüyor ki, sadece bir avukat olarak değil, bir sanatçı ve kültür adamı olarak Kıbrıslı Türklerin toplumsal varoluş savaşında önemli bir yeri olan Avukat Fadıl Niyazi Korkut, toplumsal tarihimiz açısından önde gelenlerin arasında yer almaktadır. Onun çalışmalarının irdelenmesi sayesinde Kıbrıslı Türklerin sosyal ve kültürel tarihini doğru yazmak mümkün olabilecektir.

Fadıl Niyazi Korkut Bey gibi, karşılıksız olarak toplumuna her alanda hizmet vermiş bir kişi unutulmamalı, saygı ile anılmalıdır.

Notlar

¹ Hatıralar-Fadıl Niyazi Korkut-Yayıma Hazırlayan Harid Fedai. DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi.

² a.g.e. sayfa 48,63.

³ Bu dönemde başta Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre, Gülnihal oyunları, Faruk Nafiz'in Akın'ı, Kıbrıslı diğer yazarlardan oyunlar Lefkoşa'da Birlik Ocağı (Kardeş Ocağı) ve diğer bölgelerde benzeri kurumlar tarafından sahnelenmiştir. Daha geniş bilgi için

a- Yaşar Ersoy'un Kıbrıs Türk Tiyatro Hareketi-Lefkoşa 1988.

b- Bener H. Hakeri'nin Kıbrıs Türk Kültür ve Sanat Tarihi- 2003. adlı eserlere başvurulabilir.

⁴ a.g.e. sayfa 31,33,60.

⁵ a.g.e. sayfa 36. Kardeş Ocağı hakkında daha geniş bilgi için. Yeni Kıbrıs Dergisi, cilt V. Sayı 9.

⁶ Bozkurt gazetesi. 40'lardan Bir Gazete *Yankı*, Harid Fedai. 1 Şubat 1985.

⁷ Yardım dernekleri hakkında bak. S. İsmail.

⁸ Hafız Ziyai Efendi hakkında bakınız. Batmayan Eğitim Güneşlerimiz, A.Nesim Lefkoşa 1987.

⁹ Türkiye'ye yerleşen aydınlarımız konusunda adı geçen eğitim kitabımızda öğretmenlerle yapılan söyleşiler.

¹⁰ Türk İşleri Komisyonu Raporu Hakkında. Dr. Fazıl Küçük. Cilt 1. Kemal Tekakpınar- Demiray Dağasal 1991.

¹¹ Dr. F. Küçük-Evkat'ın-Türk Toplumuna Devri. Yayıma Hazırlayan: Altay Sayıl, Lefkoşa 1999

¹² Dr. F. Küçük Cilt 1. sayfa 39.

Osman Örek
(1925-1999)

Lefkoşa'da doğdu. Lise eğitimini Lefkoşa'da tamamladı. 1949 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1952'de Londra Middle Temple Hukuk Kuruluşu'ndan Barister-at-Law ünvanını aldı. Kıbrıs Türk toplumunun sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal sorunlarına çözüm getirecek birçok örgütte kurucu ve idareci olarak görev yaptı. 1944'te KATAK'a karşı kurulan "Kıbrıs Türk Liselerinden Mezunlar Cemiyeti'nin; 1946'da bugünkü Kıbrıs Türk Cemiyeti'nin temelini oluşturan ve Türkiye'deki Kıbrıslıları örgütleyen, Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti'nin; 1957'de Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nın kuruluş çalışmalarında bulundu. 1953-1955 yılları arasında "Kıbrıs Türk Milli Birlik Partisi"nde önemli görevler yaptı. Evkaf İdaresi'nin topluma devri üzerine, 1956-1960 yılları arasında Evkaf Yüksek Meclisi'nin Asbaşkanlığı ve Lefkoşa Türk Okulları Komisyon Başkanlığı görevlerinde bulundu.

Osman Örek ile Ortak Anılar

Necat KONUK*

Giriş

Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi yetkililerine, Sayın Osman Örek hakkında düşüncelerimi aktarma fırsatı verdiği için yüreğten teşekkür ediyorum.

Sayın Örek'le aynı mahallenin çocuklarıydık. Şimdi Hakk'ın rahmetine kavuşmuş bulunan küçük ağabeyimin sınıf arkadaşı idi. İlkokulu ve liseyi beraber küçük ağabeyimle birlikte bitirdiler. Lisede beraber iki yıl okuduk. Bunun bir yılını da İkinci Dünya Harbi nedeniyle Lapta'da geçirdik. Yine İkinci Dünya Harbi'ne bağlı olarak Osman Örek'in Türkiye'ye tahsile gitmesinde biraz gecikme olmuştur. O İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirirken, ben de Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdim. O yıl Osman ile birlikte İstanbul Hukuk Fakültesi'nden 7 kişi mezun olur. Bunlardan biri de rahmetli Ahmet Mithat Berberoğlu idi. Osman mezun olduktan sonra İngiltere'ye gitmiş ve Barrister-at-Law ünvanını almış ve Kıbrıs'a geri dönmüştü. Ben imkansızlıklar nedeniyle İngiltere'ye gidip Barrister-at-Law olamadım. Ama uzaktan Sayın Osman Örek'i ve faaliyetlerini takip ettim .

Ben doğuştan Türkiye Cumhuriyeti uyruklu olduğum için Kıbrıs'ta çalışma olanağı bulamadım ve Türkiye'de avukatlık yapmak zorunda kaldım. 1960 Antlaşmaları, doğuştan Kıbrıslı olanlara doğrudan ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşlığına da verdiği için, 16 Ağustos 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edildikten sonra resmen ben de Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşı oldum ve Kıbrıs'a dönerek çalışma imkanı buldum. Kıbrıs'a döndüğüm zaman Sayın Örek Savunma Bakanı olarak görev yapıyordu. Ben ise Sayın Denктаş'ın Türk Cemaat Meclisi'ndeki başkanlığı sırasında Genel Sekreter olarak görev yapıyordum. Osman Örek ise Merkezi Hükümette çalışıyordu. O yüzden doğrudan kendisiyle temasım oldu diyemem. Ardından 1963 olayları patlak verdi. Ben Lefkoşa Sancağı'nda mücahit olarak görev yaparken, Sayın Örek de genel komite olarak, o dönemin yönetiminde en güçlü konumda, rahmetli Sayın Dr. Fazıl Küçük'ün (Rauf Bey'in sürgünde olduğu dönemde) en büyük yardımcısı olarak görev yapıyor, Birleşmiş Milletler'le olan ilişkileri sürdürüyordu. Ama esas olarak Örek'le ilişkilerimiz Kıbrıs Türk Federe Devleti'nden önce Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi sırasında, aynı Bakanlar Kurulu'nda, daha doğrusu Yürütme Kurulu'nda birlikte görev yaptığımız döneme rastlar. Biliyorsunuz 1963 olaylarından sonra Kıbrıs

---

* Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Eski Başbakanı, KKTC

Türkleri küçük küçük bölgelerde toplanmışlardı. Birbirleriyle irtibatları pek kolay olmayan, bir devlet hayatından mahrum, çok sıkıntılı bir dönem geçiriyorlardı. Ancak bir devlet hayatına sahip olabilmek için bir genel komite kurulmuş, bu komitede Sayın Örek yine Dışişleri ve Savunma Bakanlığına eşdeğer bir görev yapmaktaydı. Ardından Otonom Türk Yönetimi'nde aynı konumda görev yapmıştır. 1968'de Sayın Rauf Raif Denktaş'la beraber Ankara'dan sürgünden döndükten sonra Yürütme Kurulu'nda Adalet ve İçişleri Bakanı olarak görevlendirildim. Sayın Osman Örek bu dönemde yine Dışişleri ve Savunma Bakan olarak görev yapıyordu. Bakanlar Kurulu'yla birlikte çalışmış olmanın da gururunu duyduğumu burada ifade etmek istiyorum. Sayın Osman Örek çalışkan, bilgili, hafızası güçlü, hukuk bilgisi engin, gayet kıymetli bir ağabeyimizdi. 1974 Barış Harekatı'ndan sonra yeni bir devlet düzeyinde olan ihtiyaç dolayısıyla, politik durumu da dikkate alarak, ileride kurulacak Federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Federe Devleti olarak Kıbrıs Türk Federe Devleti ilan edildi. Yeni kurulan Federe Devleti'nin anayasasını yapmak üzere, Bakanlar Kurulundan Kurucu Meclis'e, Anayasa Komitesi'nde görev almak üzere görevlendirildim ve böylece Sayın Örek'le ilişkilerimiz o dönemde biraz geride kalmış oldu. Ben Kurucu Meclis'teki çalışmalara devam ettim. Federe Devletin en önemli iki yasası olan anayasa ve seçim yasasını hazırlamakla görevlendirildim. Sayın Örek fiilen yine Savunma Bakanlığı'ndaki görevini sürdürdü. 1976 seçimlerinde ilk defa, gerçekten demokratik olarak yapılan seçimlerden sonra ben Başbakanlığa atandım; Sayın Örek de seçimlerden sonra oluşturulan ilk Meclisin, Federe Meclis'in Meclis Başkanı olarak görevlendirildi ve seçildi. İlişkilerimiz Başbakan, Meclis Başkanı olarak gayet iyi şekilde devam etti. Benim iki yıl sonra Başbakanlıktan istifamdan sonra, Sayın Örek başbakan olarak görev aldı ve o görevi sürdürdü. Daha sonra kaderlerimiz aynı şekilde birleşiyor. O da Başbakanlıktan ayrıldıktan sonra, yeni bir partinin kurucuları olarak beraber çalışma olanağını bulduk. 1981 seçimlerinde maalesef Sayın Örek seçimi kazanamadı. Küçük bir partiydik. Ben başkan olarak, Sayın Kotak da sekreterimiz olarak ancak iki kişi seçilebildik. Osman Örek'le ilişkilerimiz hep devam etti. 1983 yılında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edildiği zaman, Sayın Denktaş'a, kontenjanından olmak üzere, hukuk bilgisinden istifade etmek için, Sayın Örek'in de Kurucu Meclis'e üye olması teklifi götürüldü. Sayın Denktaş bunu kabul ettiler. Böylece Sayın Örek bu defa İkinci Kurucu Meclisin Anayasa Komitesi'nde vazife aldı. Ben başbakan olarak ikinci defa görev aldım. Bu dönemde ben icraatla ilgili görev yaparken, Sayın Osman Örek de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti anayasasında çok değerli katkıları olan bir ağabeyimiz olarak temayüz etti. O zaman Türkiye'de askeri idare

dönemi vardı ve bizim 1975 Anayasası'nda esas aldığımız 1960 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile hakikaten çok mükemmel bir anayasa olan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın en mükemmel hükümlerini bağdaştıran bir anayasa olarak yürürlüğe koyduğumuz 1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti anayasasındaki bazı özgürlüklerin, bazı düzenlemelerin, Kuzey Kıbrıs Türk halkına fazla geldiği, bunun bir kısmının kısıtlanması gerektiği konusunda bir takım baskılar yapılmaya başlanmıştı. Bilindiği gibi 1980'li yıllarda Türkiye'de askeri yönetim bulunmaktaydı. Ancak Sayın Örek'in bu konudaki katkılarını bugün minnet ve şükranla anmaktayım. Tüm telkinlere direndi ve bu hükümlerin değiştirilmesinin, kısıtlanmasının önüne geçti. Halen yürürlükte bulunanan KKTC Anayasası'nın o özgürlükçü, o mükemmel hükümlerinin aynen muhafazası onun ve arkadaşlarının sayesinde mümkün olabilmıştır.

Sayın Osman Örek daha sonraki dönemlerde de hukuk alanındaki görüşlerini ve bilgilerini bizlerle paylaşmaya devam etmiştir. Son günlere kadar ilişkilerimizin aynı mükemmellikte devam ettiğini belirtirken, Sayın Örek'i tekrar rahmetle anıyorum. Burada şunu da belirtmek istiyorum ki, bugün kendilerini minnetle andığımız bu iz bırakan dört Kıbrıslı Türk ağabeyimiz içinde Sayın Zekâ Bey'le de İlk Kurucu Meclis'te Anayasa Komitesi'nde birlikte çalıştık. Onun da değerli görüşlerinden istifade ettik. Bu arada, Sayın Nevzat Karagil de yine Sayın Örek'le beraber ağabeyimin sınıf arkadaşı idi. Biz hep birlikte Lapta'da okuduk. Sayın Karagil İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Kendini Kıbrıs davasına adadı ve yaşamının sonuna dek bu konuda her türlü faaliyetlerini sürdürdü. Sayın Fadıl Korkut'un Kıbrıs'taki durumunu ise pek takip edemedim. Ancak, gerçekten vatansever, gerçekten mükemmel bir hukukçu olduğu hakkındaki görüşleri her zaman duydum ve biliyorum. Bu dört ağabeyimizi burada tekrar rahmet ve minnetle anıyorum.

Osman Örek İle İlgili Anılar

İlker NEVZAT*

Giriş

Araştırmacı kimliğine sahip olmayan bir kişi olarak, merhum Osman Örek hakkındaki düşüncelerimi sizlerle paylaşacağım. Gönül ister ki araştırmacılar Osman Örek'i bu topluma verdikleri ile ele alsın ve derinlemesine ortaya koysun. Böylece topluma hizmet edenler ileride yazılabilecek tarih kitapları içinde yer alsın, gençlerimize ışık tutsun. Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'ne, Sayın Örek hakkında bana düşüncelerimi aktarma fırsatı verdiği için yürekten teşekkür ediyorum.

1950'li yılların başında ben henüz ilkokul son, ya da orta bir talebesiyken, merhum Osman Örek Lefkoşa'nın Yenicami mahallesinde mahalle halkının gurur duyduğu, İstanbul ve Londra'da hukuk tahsilini tamamlamış, halka hizmet için büyük potansiyel vaat eden bir gençti. Babası mahallemizin çok sevilen ve sayılan bakkalıydı. Osman ağabeyimiz, mahallemizin benliği gelişmekte olan ortaokul ve lise talebelerinin sevdiği, başarılarına özenerek baktığı ve bizlerin yetişmesinde emsal gördüğü parlak genç bir şahsiyetti.

Avukatlık mesleğini icraası yanımda, halkımızın sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal hayatının şekillenmesinde önemli görevler üstlenip, Mezunlar Cemiyeti, Kıbrıs Türk Cemiyeti gibi sosyal kuruluşların başkanlığını yaptı. 1957'de Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nın kurucuları arasında yer aldı. Siyasi alanda Kıbrıs Türk Milli Birlik Partisi'nde Genel Sekreterlik yaptı.

Adadaki ecdat mirasımız olan Evkaf'ın sömürge idaresinden kurtarılmasında Dr. Fazıl Küçük ile birlikte çalıştı. 1956-60 yılları arasında Evkaf Yüksek Meclisi As Başkanlığına seçildi. Bu dönemde Lefkoşa Türk Okulları Komisyon Başkanlığı görevini de sürdürdü. Bu yıllarda Kıbrıs Türkünün Milli Dava'sını üstlenen üç liderden birisiydi. Osman Örek lise talebesiyken, halkın dilinde destanlaşmış olan

“Fazıl Küçük, Osman Örek, Rauf Denктаş;

Üç arkadaş anlaşmışlar gardaş gardaş”

dizesi halen kulaklarımızda çınlamaktadır.

Bu üçlü, Kıbrıs Türkünü Londra Konferansı'nda da temsil etmişlerdi. Osman Örek, 1960 seçimlerinde Lefkoşa Milletvekili seçildi ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Savunma Bakamı olarak atandı. 1963-1967 Toplumsal Direniş yıllarında, Genel Komite Üyesi olarak görev yaptı. 1967-1972 yılları arasında Geçici Türk Yönetimi'nin Savunma ve

---

* Hukukçu, Eski Milletvekili, KKTC

Dışişleri Bakanlığı görevinde bulundu. 1976'da yapılan genel seçimlerde Lefkoşa Milletvekili seçildi ve ardından da Federe Devleti Meclisi'nin ilk oturumunda Meclis Başkanlığı seçimini kazanarak Meclis Başkanı oldu. 1978 yılında Federe Devletin İkinci Hükümet Kabinesi'ni kurdu. 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti'nin ilanı öncesinde, Kurucu Meclis üyeliği yaparak siyasete veda etmişti. Ancak Osman Örek, yaşam felsefesi ve hizmet anlayışına uygun olarak, ömrünün son günlerine kadar Doğu Akdeniz Üniversitesi ve Yakın Doğu Üniversitesi'nde hukuk ve siyaset bilimi dersleri vererek deneyimlerini gençlere aktarmayı sürdürmüştür. Karakterinde doğruluk, dürüstlük, ciddiyet, çalışkanlık, cesaret ve üretkenliğin temel olduğu merhum Osman Örek hakkında söylenenlerden bazı alıntılar yapalım:

“Osman Örek hayatının son günlerine kadar halkına ve devletine hizmeti elinden bırakmamış, devlet onun gibi ciddi ve deneyimli bir lider ve devlet adamından yararlanmış. Üniversitelerde verdiği hukuk derslerinde Cumhuriyetimizin haklılığını uluslararası hukuk yönünden irdeleyerek genç nesillere başvurabilecekleri öğretiler bırakmıştır.” (Rauf R. Denктаş, eski Cumhurbaşkanı)

“Görevleri yanında Sayın Örek birikimlerini toplumun hizmetine sunan deneyimli bir hukuk adamı olarak Kıbrıs Türkünün sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi sorunlarına çözüm getirecek birçok örgütte kurucu ve idareci olarak yer almış bir öncüdür.” (Dr. Derviş Eroğlu, eski Başbakan)

“Tanıdığım Sayın Osman Örek her zaman dinamik ve çağdaş görüşlere sahip, örnek ve öncü bir şahsiyet ve devlet adamı idi.” (Ertuğrul Apakan, Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa eski Büyükelçisi)

“Sayın Osman Örek, özgeçmişinden de görüleceği gibi toplumumuzun yetiştirdiği çok değerli, yetenekli ve yalnız ülkemizde değil, uluslararası alanda da isim yapmış bir devlet adamı idi.” (Necati Münir Ertekün)

Son olarak, aramızdan ayrılan ve Osman Örek'in yakın arkadaşı olan Ali Dana'nın Osman Örek hakkında söylediklerini sizinle paylaşmak istiyorum:

“Osman Örek'in her yönünü yakinen tanıyanlardan biriyim. Osman ile tanışıklığımız 1936 senesinde lisenin birinci sınıfında olmuştur. Kısa bir zamanda çok yakın dost olduk ve okulun her faaliyetine beraber iştirak ettik. Lise tahsilimizden sonra ikimiz de hukuk tahsili yaptık ve ben Londra'dan, Osman ise önce Türkiye'den, sonra da Londra'dan mezun

olduk. Avukatlık mesleğimiz sırasında daima işbirliği yaptık; memleketin milli davalarında beraber çalıştık. Evlendikten sonra da aynı yakın dostluk, ailelerimiz arasında da devam etti. Osman deniz sporlarına ve ava çok meraklı idi ve bu sahalardaki faaliyetlerimizde daima beraber olduk. Osman ile olan bu yakın temasımıza dayanarak Osman'm çok milliyetçi ve Kıbrıs davasında uzun ve değerli mücadele vermiş, çok iyi bir hukukçu olduğunu, dostluğuna ve sohbetine doyum olmayan, dürüst, iyi kalpli, iyi tabiatlı ve kibar bir insan olduğunu, Osman'ı daima bu şekilde hatırlayacağımı hiç tereddüt etmeden söyleyebilirim.”

Beklenmedik çok erken bir zamanda kaybetmiş olduğumuz Osman Örek'in nur içinde yatmasını ve mekânının cennet olmasını Ulu Tanrı'dan dilerim.

Nevzat Karagil
(1920-1999)

Mağusa kazasına bağlı Ovgoroz (Ergazi) köyünde doğdu. Lefkoşa Kıbrıs İslâm Lisesi'nden sonra, yüksek öğrenimini İstanbul Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. İstanbul ve Kıbrıs Türk barolarına kayıtlı ilk avukatlarımızdandır. İlk yazıları 1941'de *Söz*'de yayımlandı. 1948-1951 yılları arasında İstanbul'da *Yeşilada* dergisini çıkardı. Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Kıbrıs'ı Koruma Cemiyeti, Kıbrıs Türktür Komitesi gibi çeşitli birlik ve örgütlerin kuruluş çalışmalarında hizmetlerde bulundu. Kıbrıs sorunu ile ilgili çalışmalar yaptı. Dönemin T.C. Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na sunulmak üzere kaleme aldığı 16 Haziran 1945 tarihli "Kıbrıs Türklerinin Durumu Hakkında" başlıklı raporu son derece önemlidir. Nevzat Karagil, son olarak kurucusu olduğu *Yeni Batı Trakya Dergisi*'nin yazı işleri müdürü ve hukuk danışmanı idi. Yayımlanan kitapları: *Kalpten Sesler* (Şiir, 1941), *Kıbrıs Meselesi Üzerinde Son Konuşmalar ve Yazılar* (Siyasi, Nisan 1964).

Nevzat Karagil, Kıbrıs ve Dış Türkler

Hakkı ATUN*

Özet

Şair ve yazar Özker Yaşın'ın 2000 sayfa tutan iki ciltlik "Nevzat ve Ben" isimli kitabında, rahmetli Nevzat Karagil'in yaşam öyküsü ve yaptıkları ayrıntılı biçimde işlenmektedir. Bütün yaşamı boyunca Kıbrıs ve Dış Türkler'le ilgili oluşturduğu ve ölümünden önce Doğu Akdeniz Üniversitesi'ne bağışladığı zengin arşivinde daha da derin izlerinin saklı olduğu kuşkusuzdur. Onun için bu çalışkan, üretken, girişken ve olağanüstü insanın yaptıklarını, kısa bir araştırma bağlamında hakettiği biçimde ortaya koymanın zorluğunun bilincindeyim. Karagil'den bir sonraki kuşak olarak aynı köyden yetişen bir kişiyim. Bundan da yararlanarak, gerek müşterek köyümüz Ergazi'de, gerekse tüm Kıbrıs'ta, kendinden sonra gelenlere, izinde tereddütsüz yürünecek 'vatan ve Türklük' sevgisine dair bir toplumsal ve ulusal altyapı bırakan Nevzat Karagil ağabeyi anlatmaya çalışacağım. Kronolojik bir sıra içinde yaşam öyküsünü anlatmaktan çok, kişiliğini ve özellikle İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun oluncaya kadar misyonunu gerçekleştirmesini sağlayacak kişiliğini etkileyen insanları, olayları ve yaşamındaki önemli kilometre taşlarını teşhis etmeye gayret edeceğim.

Çalışma

Nevzat, 27 Haziran 1920'de Ergazi'de annesi Cemile ve babası Hüseyin Kara Halil'in üçüncü oğlu olarak dünyaya gelir. Ele avuca sığmayan muzip ve haşarı bir çocuktur. Tahsili için köyden ayrılışından sonra dünyaya gelen bizlere, onun ilginç haşarılıkları ile ilgili öyküler hâlâ anlatılırdı. Örneğin topladığı büyük hindi kanatlarını kollarına takıp babasının yağ değirmeninin damından dört metre aşağıya atlayarak uçmayı denemiş ve tabii yere kapaklanarak alını yarılmıştı. Alnındaki derin yara izi o zamana aitti.

Çocukluğundaki bu hal ve davranışları hep ilgimi çektiğinden, kendini hâlâ hayatta olan ve onu yakından tanıyan iki köylümüzle kısa bir söyleşi yaptım. Bakınız ilkokuldaki sınıf arkadaşı Mehmet Sabancı onu nasıl anımsar:

"Nevzat çok zeki, canlı ancak densiz ve ele avuca sığmaz bir çocuktur. Çocukluk bu ya, bir gün şarap içmeyi denedik. Mezemiz de Nevzat'ın

---

* Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Eski Başbakanı. KKTC

çalıp getirdiği enginarlardı. Tabii ki daha sonra simsiyah olan ağzımızdan yakayı ele verdik.

Ayrıca çok muzipti. Köyün bir ayağı topal yaşlı bir adamla takılıp onun arkasından koşturmaya bayılırdı. “Aha bu ayağım” anlamında “B’ayağım b’ayağım” diye bağırırken zavallı adam sinirlenir, arkasına düşer, köyü dört dönerlermiş. Adam niyayet gidip onu babasına şikâyet ettiğinde babası da ‘Gebert kendini de elinden belki sen de kurtulun köy de’ dermiş.”

Amcasının oğlu Tevfik Dayı da bir gün onun köy kuyusunun ağzı üzerinde oynarken kuyunun içine düştüğünü, ancak ayak yerlerine tutunarak boğulmaktan kurtulduğunu anlattı.

Nevzat’ın doğduğu yıllarda, Anadolu’da savaş hüküm sürmektedir. İzmir’in Yunanlılarca işgali köyde ve tüm Kıbrıs’ta büyük üzüntü yaratır. İşte Nevzat bu acı-tatlı Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyetin kuruluşu haberleri içinde büyür ve ilkokulu bitirir. Az önce bahsettiğim gibi çocuklukta haşarı ama cesur ve yaratıcı davranışları, istediğini elde etmekteki cesur, gözü kara, hatta cüretkâr kararlılığına yansiyacaktır. Nevzat’ın okumaya karşı inanılmaz derecede büyük bir tutkusu vardır. Ortaokula gitmek için ölümüne isteklidir ve önüne geçilemeyen bir hırsla doludur. Gelin görün ki, babası Hüseyin Kara Halil onu okula göndermeye hiç de niyetli değildir. Bu isteğine kızmakta ve ona karşı çok haşın davranmaktadır. Babasının inadına rağmen Gönendere’den köye gelin gelen yengesi Havva öğretmenin de desteğiyle, onun babası Kabalcı Mustafa’nın yanına sığınarak, Gönendere Ortaokulu’na gider. Ancak babası para göndermemekte ısrar ettiğinden ayrılmak zorunda kalır. Aklına Mersin Ortaokulu’na gitmeyi koymuştur. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra Türk vatandaşlığını seçerek Mersin’e göç eden iki dayısının yanına gider. Tarih 15 Ağustos 1935’tir. Ne yazık ki İngiliz tabiyetinde olduğu için yatılı kayıt yaptıramaz; ancak tüm zorluklara ve parasızlığa rağmen 1938-39 ders yılında Mersin Ortaokulu’ndan diploma alır. Bu dört yıl içinde çalışıp para kazanmış, yanık tedavisi için tek başına İstanbul’a gitmiş, Hatay’ın kurtuluşu ile ilgili Mersin’i ziyaret eden Atatürk’ü çok yakından görmüş, böylece bilgi ve görgüsünü hayli artırmış, ufkunu genişletmiştir. Hatta beş parasız gittiği İstanbul’da çaresiz kalınca Emniyet’e ve Eminönü Kaymakamı’na giderek kalacak yer temin etmeyi başarır, hatta para kazanmak üzere bir hafta gazete satıcılığını dener. Bu deneyim, ileride içine atlayacağı basın yayın işlerinin ilk adımıdır.

Nevzat, Mersin’de lise olmadığından, tedavi için gittiği İstanbul’da edindiği kısa deneyiminden cesaret alarak ve Bakırköy’de oturan bir akrabasında kalabileceğini ümit ederek lise tahsiline devam etmek üzere İstanbul’un yolunu tutar. Fakat talih yine yüzüne gülmez. Türkiye

vatandaşı olmadığı için yatılı kayıt yaptıramayıp Kıbrıs'a geri dönmek zorunda kalır. Artık liseyi Kıbrıs'ta tamamlayıp yüksek tahsil için yine Türkiye'ye gitme plânları yapmaya koyulur. Geri döndüğünü duyan babası küplere biner ve para yardımı yapmamakta ısrarı devam eder. Nevzat, hem okumak, hem de para kazanmanın yollarını bulmak zorundadır. İngiliz Lise Müdürü Harold Wood'un hoşgörüsüyle talebelere kırtasiye satarak para kazanmaya başlar. Artık küçük çapta bir ticaret işine girmiştir ve hayatından memnundur. İkinci Cihan Harbi devam etmektedir. Kıbrıs'ta da gönüllü asker yazılanlardan oluşan bir Kıbrıs Alayı oluşturulur. Nevzat gönüllü asker yazılmayı bile aklından geçirir. Ancak yaptığı bir hata yüzünden, yani "işsizim" diyeceğine "talebeyim" dediği için geri çevrilir. Talih belki de bilmeden, bir kez olsun yüzüne gülmüştür. Lise tahsili devam ederken, yegâne burs veren makamı olan Evkaf Dairesinden burs almak için girişimde bulunur. Ardından Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Edebiyat Öğretmenliği okumak istediğini söyler. Onay makamı olan Türk Tali Okulları Başkanı Evkaf Müdürü Sayın Münür'ü görüp onunla iyi bir ilişki kurmağı başarır ve burs sözü alır. Ancak sonunda bu söz tutulmaz. Sebebi Sayın Münür'ün Nevzat'ı o günkü iç çekişmelerde muhbir olarak kullanmak istemesiydi. Bu olay onu sükutu hayale uğratır. Bu olayla Nevzat, Kıbrıs'taki yerel politikadan ilk mesajı ve dersi de almıştır. Özker Yaşın bu durumu "Ne kara talihi vardı. Sanki görünmez bir güç, bilinmeyen bir kuvvet Nevzat'ın okuyup adam olmasını engellemek için elinden gelen bütün kötülükleri yapıyor, aşılmaz duvarlar örüyordu önüne" diye özetliyordu.

Nevzat liseyi bitirmişti ama talih hâlâ yüzüne gülmüyor, elinden tutan çıkmıyordu. Bu köylü çocuğunun okuyup adam olması kolay değildi. Yine geleceği karanlık, ne yapması gerektiğini kestiremediği bir noktaya, yeni bir yol ayırmasına gelmişti. Aklından Türkçe çevirisini ezberlediği "Eğer" şiirini geçirdi:

Eğer dermanı çoktan tükenmiş olan kalp ve sinirlerine,
Bir emirle yeniden takat verebilirsen,
Ve onlara "dayan" diyen iradeden başka,
Hiç bir kuvvetin kalmadığı anda da dayanabilirsen,

Eğer ihmalî affedilemeyecek bir dakikanın,
Değerli altmış saniyesini iyi kullanabilirsen;
Herşeyi ile beraber dünyalar senin olur,
Hatta adam olursun oğlum!

Ve Nevzat dayanıyordu, sonuna kadar da dayanacaktı. Kaçak bile olsa Türkiye'ye girecek, yüksek öğrenime başlayacaktı. Ancak bir miktar para kazanmalıydı. Mağusa Limanı'nda Hamalbaşı Mehmet Ağa'ya gidip limanda iş istedi. Mehmet Ağa kendisine yalnız iş vermekle kalmadı; Mağusa'da yatıp kalkabileceği bir yer bulmasına da yardımcı oldu. Böylece bütün Ovgoros'luların 'Enişte' dediği İsmail Enişte'nin evine yerleşti.

Kendi anlatısına göre bu bahçeli ferah Osmanlı evinde geçirdiği günler dünyasını değiştirdi. Evin hanımı Şirin Yenge, evlendiği için öğretmenlikten çıkarılan entelektüel bir kadındı. Kocasını İsmail Enişte ve evlerine sık sık yemeğe gelen Hamalbaşı Mehmet Ağa ile politik tartışmalar yaparlardı. Nevzat, bu sofrabaşı tartışmalarından çok şeyler öğrendi. Çocukluğundan beri meraklı olduğu politikanın içine giriyordu. Yaşamını ve geçmişteki olayları daha sağlıklı bir şekilde değerlendirebiliyordu.

Özker Yaşın'ın "Nevzat ve Ben" kitabında (s. 87) Nevzat kendi anlatısında şöyle diyordu: "Yüksek öğrenim yapmak istememin nedeni para kazanıp rahat bir hayat yaşamak değildi. Benim bir idealim vardı. Ben yüksek öğrenim yaparak, Kıbrıs'taki Türklerin haklarını koruyacaktım. Kıbrıs'taki Türk toplumunun ezilip yok edilmesine engel olacaktım" diyordu.

Özker Yaşın'ın kendi deyişiyle Nevzat, kaldığı bu evde "arpa ambarına düşmüş tavuk gibi" şaşkına dönmüştü. Karı kocanın inanılmaz büyüklükte bir kütüphaneleri vardı. Yıllar boyu okudukları kitapları, dergileri, gazeteleri ciltlemişlerdi. Nevzat'ın ilgilendiğini görünce, yıpratmamak şartı ile dilediği her kitabı alıp okuyabileceğini söylediler.

Nevzat'ın hayatının daha sonraki yıllarında bir tutku haline gelen kitap toplama ve evinde, ofisinde büyük bir kitaplık kurma hobisi ilk bu evde başladı. İstanbul'da talebeliğinde ve avukat olduktan sonra kendini derinden etkileyen başka şahsiyetler de oldu. Ancak kendini bunalımdan kurtaran Şirin Yenge'nin evindeki gördükleri idi. Yaşamında önemli bir kilometre taşıydı bu ev... Bir yandan kitap okuyor, diğer yandan Türkiye'ye gitmenin yollarını araştırıyordu. Ne yazık ki pasaport için Muhaceret Dairesine yaptığı bütün dilekçelere olumsuz yanıt alıyordu. İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla Kıbrıs'taki sömürge yönetimi ada dışına çıkışı kısıtlamıştı. Ancak ilk aldığı Kara soyadı gibi her maceraya atılabilecek kadar gözü kara idi. Nevzat onun da yolunu bulmuş ve Hamalbaşı Mehmet Ağa'nın yardımı ile 5 Ağustos 1943 günü Larnakalı Hasan Kaptan'ın Reşadiye adlı yelkenli gemisi ile Hayfa'ya çıkmıştı. Denizlerin mayınlarla ve düşman gemileriyle dolu olduğu bir zamanda motorsuz bir gemi ile bu yolculuk gerçekten bir macera idi. Ne yazık ki bu kadar tehlikeli bir girişime rağmen bu ilk denemesi hüsrarla

sonuçlanmış, İngilizler tarafından Türk sınırına yakın bir yerde tutuklanmış ve Kıbrıs'a geri gönderilmişti.

Türkiye'ye vize alabilmek için Kudüs, Beyrut, Halep gibi şehirlerde beş parasız ve aç susuz dolaşırken bu ülkeleri de tamma ve özellikle para karşılığı Araplarla evlenen Kıbrıslı Türk kızlarının hazin durumları hakkında da bilgi sahibi olmuştu.

Bu arada Kıbrıs'ta Rumların 1931 İsyanı'ndan sonra İngiliz Sömürge İdaresinin baskıcı uygulamaları gevşetilmiş; gazeteler Rumlara muhtariyet verileceğinden söz etmeye başlamışlardı. İngilizlerin bilgi ve desteği ile Sir Münür başkanlığında Türklere de KATAK isminde siyasi bir cemiyet kurdurulmuştu. Bu Türklerin Rumlara tepki göstermesinin başlangıcı ve ilk denemesi oluyordu. Açılımı ise Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu idi. Lise çağından itibaren şiir yazan Nevzat'ın "Şiirlerim" defterinde KATAK başlıklı bir de manzumesi vardı.

Bir kıtası şöyle diyordu:

Bağlanalım KATAK'a bütün imanımızla,
Türk Cemaati ancak KATAK'la var olacak..
Büyütmek amacımız, korumak borcumuzdur
Ezilmeden yaşamak böyle mümkün olacak...

Mevcudiyetimizin sembolüdür şu KATAK,
Bütün dertlerimize hep o deva olacak.

O zaman kendimize 'azınlık' statüsünü elimizle yakıştırmak hiç de hoş olmamış; Hasan Fahri Uzman Bey itiraz etmişti. Nevzat'ta azınlık yerine "A" harfi ile başlayan "Ana Haklar" kelimesinin konabileceğini önermişti.

Nevzat, lisede, 1941 yılında "Kalpten Sesler" isimli ilk şiir kitabını neşretmiş ve tanesini yarım şiline satmış; iyi bir deneyim kazanmıştı. Mağusa'ya geri dönüşünde üzüntüsünü gidermek, tekrar kendine gelebilmek için karakolda tutukluluğu esnasında "Vatana Hasret" adını verdiği şiirini yazdı.

Bir kıtası şöyle diyordu:

Tek sana ulaşmaktı emelim güzel vatan!
Ben bir Türküm! Türklüğü iliklerinde duyan..
Okuyup adam olmak... Budur yalnız dileğim,
İsterim ki kimseye asla boyun eğmeyim.
Hizmet verip yurduma yücelteyim Kıbrıs'ı,
Satılmasın Araplara bir Türk kızı...

Nevzat tekrar Türkiye'ye gitmeye kararlıydı. Önce bir miktar para kazanmalıydı. Aklına lisede iken yayımlayıp sattığı şiir kitabı geldi. Bu kez "Sesim" isimli ikinci kitabını yayınladı. Köy köy dolaşarak ve köy kahvelerinde nutuklar çekip şiirler okuyarak bu kitaplarını tanesi bir şiline satıyordu. Bu köy gezileri, Kıbrıs'ı ve Kıbrıslı Türkleri çok yakından tanımasını sağladı.

Köyleri dolaşması için Nevzat'a izin dilekçesini Con Rifat Efendi hazırlamış ve gerekçe olarak da o günlerde kurulan "Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği" adına bu gezileri yapmak istediğini yazmıştı. Gereken izin hemen verildi. Çünkü İngilizler, Türklerin Kıbrıslı Rumların Enosis çalışmalarına 'karşı çıkacak' örgütlerinin olmasını istiyorlardı. Bunun için Sir Münür'in önderliğinde KATAK adlı siyasi cemiyetin kurulmasını teşvik ederek desteklemişlerdi. Şimdi de Rumlarla aynı çatı altında örgütlenen Kıbrıslı Türk çiftçileri ayırarak yeni bir örgütte birleştirmek istiyorlardı.

İdealist Nevzat, bir yandan zihinsel bir gelişme süreci yaşıyor, öte yandan "Sesim" kitabını basabilmek için matbaacı Akif'le tanışıyor. Matbaasının bir köşesinde kalarak ve onun işlerini de yaparak 5,500 adet şiir kitabını masrafsız basmayı başarıyordu. En önemlisi matbaacılık hakkında bilgi sahibi oluyordu. 5,500 adet şiir kitabının satışından 50 Kıbrıs Lirası elde etmişti. Bu para o yılların hesabı ile servet sayılabılırdi. Artık bu para ile Türkiye'ye gidip yüksek öğrenim yapmalıydı. Şimdi deneyim sahibiydi. Türkiye'ye kaçak olarak girmenin yeni yollarını öğrenmişti. Şansını ikinci kez deneyecekti.

1944 yılının bir Ekim sabahı Halep'ten İslahiye İstasyonu'na gelen trenin bir yolcusu da Kıbrıs'tan bir kaçaktı. Trenden inip toprağı öptü. En sonunda başarmıştı işte. Vatanına gelmişti, Türkiye'deydi. Öptüğü toprak Türkiye toprağı idi.

Mersin'deki Halit ve Raşit dayılarından söz ederek emniyeti ikna etmiş; birkaç gün onların yanında kaldıktan sonra Ankara'ya yola çıkmıştı. Elinde köylüsü veteriner hekim Hakkı Atun'un Keçiören'deki adresi vardı. Bir süre orada kaldı. Zamanın Yüksek Öğrenim Genel Müdürü Şair Necmettin Halil Onan'ın anlayış göstermesi ile olgunluk sınavı olmadan ve kayıtların zamanının geçmiş olmasına rağmen Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü'ne kaydını yaptırdı. İşte yıllar süren özlemi nihayet gerçekleşmişti. Bir kuş kadar hafifti. Sevinçten uçuyordu. Necmettin Halil Onan gibi etkili ve yetkili bir kişi kendisine her zaman uğrayabileceğini söylemişti. Yolunu bulmakta çok güçlü bir röper (başlama) noktası vardı.

Ancak işleri Nevzat'ın sandığı gibi kolay gitmedi. Ankara'da hem çalışıp para kazanmak, hem de okumak her babayığidin harcı değildi,

ama karşımızdaki, gözünü budaktan sakınmayan, her kapıdan girebilen, her taktiğe başvuran ve sonuç almadan vazgeçmeyen Nevzat idi.

Önce Kavaklıdere Şarap Fabrikası'nın muhasebesinde iş buldu. Daha sonra derslerin aksadığını görünce vazgeçip liseden de tanıdığı ve aynı fakültede okuyan Mustafa Konuk'un yanında kaldı. Bakınız daha ayağı yere değer değmez eğitimi için parası olmayan Nevzat, kendini unutup hemen Kıbrıs ve Kıbrıs Türkleri için nasıl yola koyuldu! Mustafa Konuk'un ağzından dinleyelim:

“Nevzat, odamda misafir kaldığı gecelerde benimle bu konuları konuşup tartışmıştır. Birlikten kuvvet doğardı. Ankara'daki Kıbrıslı Türkler bir araya gelerek birlik olmalıydılar. Bu şehirde yaşayan önemli görevler yüklenmiş birçok Kıbrıslı Türk vardı. Onları arayıp bulmaya, yardımlarını sağlayarak bir Kıbrıs Türk Cemiyeti kurmaya karar vermişti.”

Ankara'da yerleşen önemli görevlerdeki Kıbrıslıları arayıp bulma işine Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden başladı ve ilk temasını Kıbrıslı olduğunu öğrendiği Bursa Milletvekili Fatin Güvendiren ile yaptı. Bursa Milletvekili Güvendiren, çok iyi bir insandı. CHP içerisinde itibarlı bir yeri vardı. Fatin Bey'le tanışarak dost olursa Ankara'daki Kıbrıslı Türkler Cemiyetini kurma yolunun yarısını aşarım diye düşündü. Çok haklı idi. Ondan mükemmel bir hüsnükabul gördü ve verimli bir ilişki kurdu. Bazı ziyaretlerinde karı koca, Nevzat'ı yemeğe alıyıp ona evlerini ikinci bir evi saymasını ve sık sık ziyaretlerine gelmesini söylediler. Nevzat boş durmayıp bu temaslarında Güvendiren'e Kıbrıs Türklerinin durumu ve sorunları hakkında bilgi vermekten geri durmadı. Fatin Bey sonunda Kıbrıs Türklerinin o anki durumunu yalnız kendisinin değil, bazı yakın milletvekili arkadaşlarının da öğrenmesi gerektiğini düşündü. Evinde bir toplantı düzenledi. Nevzat'ı arkadaşları ile tanıştırdı. Kıbrıs'ta olup bitenleri dostlarına da anlatmasını sağladı. Sonuç tam bir başarıydı.

Nevzat, daha sonraki yaşamında kendisine yardımcı olacak birçok değerli insanla tanışmıştı. Bunların başında CHP Genel Sekreteri Bilecik Milletvekili Memduh Şevket Esenal geliyordu. Fatin Güvendiren'in evindeki o geceki konuşmalar geç saatlere kadar devam etti. Nevzat hazırlıklı gelmişti. Eline geçirdiği bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirdi. Rumların Enosis çalışmalarını anlattı. Türkiye'nin Kıbrıslı Türklerle yeterince ilgilenmediğini söyledi. Rumların teşkilatlanmasından, Türk okullarının durumundan, halkın fakirleşmesinden, Filistinli Araplara satılan Türk kızlarından, Kudüs'te görüp yaşadıklarından söz açtı.

Milletvekilleri etkilenmişlerdi. Şevket Esenal, Nevzat'tan bu söylediklerini bir rapor haline getirmesini istedi. Şayet Nevzat Kıbrıs Türklerinin son durumu hakkında böyle bir rapor hazırlarsa, kendisi

aracılık yaparak Başbakan Şükrü Saraçoğlu ile görüşmesini ve hazırladığı raporu Başbakana vermesini sağlayacaktı.

1941 yılında Hariciye vekili iken Kıbrıs'a giden ve meslektaşı Antony Eden ile Lefkoşa'da buluşup konuşan Başbakan Saraçoğlu, Kıbrıs'ı ve Kıbrıslı Türklerin heyecanını görmüştü. Konulara yabancı değildi. Viyana'da kendisini tedavi eden Dr. Derviş Manizade ile tanışmış ve içinde ona karşı büyük bir takdir ve güven oluşmuştu. Kıbrıs Raporunu (bkz. Ek) takdim etmek için Nevzat yanına girdiğinde "Herhalde bu da ikinci Derviş'tir" demişti. O Derviş ki, bir gün gazetelerde Hariciye Vekili Saraçoğlu'nun: "Bizim Türkiye dışında yaşayan Türklere fiili yardımda bulunmamız mümkün değildir" dediğini okumuş ve trene atlayıp soluğu Ankara'da almış ve randevusuz Hariciye Vekili'nin kapısına dayanmıştı. Özel kalemin itiraz ve engellemelerini dinlemeyerek vekili görmekte ısrar etmişti. Tartışmaları duyup kapıyı açan ve kendisini görünce hemen odasına alarak "Bu sinir niye? Bu ani ziyaretin sebebi ne?" diye soran Saraçoğlu'na, Dr. Derviş Manizade: "Türkiye'nin 'Dış Türkler' hakkında tutumunu açıklayan sözlerinizi hayretle okudum. Bunları gerçekten siz mi söylediniz? Doğrusu buna inanamadım. Şayet o sözleri gerçekten söylemişseniz, size bir Kıbrıslı Türk olarak teessüflerimi bildirmeye geldim" demişti.

Türkiye'ye girişteki Tankut soyadı ile Nevzat, 14 Haziran 1945 tarihli "Kıbrıs Raporunu" Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na elden sunuyordu. Gerek Nevzat için, gerek Kıbrıs Türk toplumu için bu ziyaret ve raporun sunulduğu tarihi bir gündü. İlk kez Türkiye-Kıbrıs Türk toplumu ilişkilerine önemli bir temel taşı konuyordu. Nevzat, raporunda Türk toplumunun sorunlarını, görüş ve önerilerini dile getirdikten sonra sonuçta özetle şöyle diyordu: "Şayet erken bir zamanda Kıbrıslı Türklerin kültürel, ticari ve sinai sahalarda kalkınması için Anavatan Türkiye'den müşvik bir el uzanmaz; ana kartal, yaralı yavrusunu kanatları altına alarak korumazsa, yukarıda bahsettiğim gibi kuvvetli Rum baskısı altında Kıbrıslı Türklerin tutunup yaşaması imkansız olacaktır. Binaenaleyh Kıbrıs Türkünü şu veya bu sebeplerden dolayı içine düştüğü bu badireden kurtarmak için elden gelen yardımı yapmanızı rica ediyorum. Bu hepimiz için kutsal bir görev, Türklük dünyası için büyük bir kazanç olacaktır. Anadolu'ya bu kadar yakın bir yerde bulunan Kıbrıslı Türkleri kaderleri ile baş başa bırakıp yok olmalarına seyirci kalmak doğru olmaz" diyordu.

Başbakan Saraçoğlu raporu baştan sona kadar okuduktan sonra Nevzat'la ilgilenmiş, ona hukuk okumasını önermişti. Saraçoğlu, "Hukuk okursan Kıbrıslı Türklere daha yararlı olursun" diyordu. Nevzat bu tavsiyeye uyarak avukat olmak üzere İstanbul'a geçiyor ve en az kendisi kadar vatan ve Türklük aşkı için yanan Dr. Manizade'den de destek alarak onunla ve diğer arkadaşlarıyla omuz omuza çalışarak, sonuçta

Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti'ni kurarak dur durak bilmeyen bir çalışma temposuyla yeni bir dönemin kapısını açıyordu. Bundan sonra yaptıkları bir başka araştırmanın konusu olur diye düşünüyorum.

Sonuç

Hasan Nevzat Karagil bir misyon adamıydı. Binbir tehlikeyi göze alarak, inanılmaz zorlukların üzerinden gelerek o ölümüne istediği yüksek öğrenim hedefine ulaşmadan, yani avukatlık tahsilini neredeyse ikinci plana iterek Kıbrıs Türkleri ve Türklük için çalışmaya koyulmuş, Kıbrıs ve Dış Türkler davasına kendini adanmış bir insandır. Bugün vardığımız noktaya gelişimizde, onun yaptığı başlangıcın ve yaktığı kıvılcımın kesin bir rolü vardır. Hiçbir siyasi makam veya para kazanma hırsmı kapılmadan bilakis cebinden harcayarak diyar diyar dolaşmış, binbir tehlikeye atılarak Balkanları, Musul-Kerkük'ü, Yunanistan, Batı Trakya'yı, Londra'yı dolaşmış, dert ve sorun dinlemiş, Kıbrıs'tan hiç kopmayarak, çıkardığı Yeşilada ve Batı Trakya mecmuaları ile bu yöndeki çahşmalarını kamuoyuna ve Türk hükümetlerine sunmaya ve kabul ettirmeye çalışarak, soylu ve idealist bir vatansever olduğunu kamtlamıştır. Uzun yıllar beraber kaldığı ve çalıştığı Dr. Kaya Bekiroğlu Nevzat Karagil'i şöyle tanımlıyor:

“Gerçek bir Türkçü idi. Çalışkan ve müteşebbis bir insandı. Pasifist bir mücadeleciydi. Bana göre Kıbrıs'ın Gandisi idi. Hiçbir zaman sertliğe, kavgacılığa başvurmazdı. Kıbrıs çalışmalarının motoru Nevzat idi. Yakın mesai arkadaşı Prof. Derviş Manizade ise nüfuzu ve geniş çevresiyle üst makamlara ulaşip ilişkileri kurardı. Nevzat'ın esas meşgalesi dernekçilik ve Yeşilada Mecmuası idi. Mesleği daha sonra gelirdi.”

Son zamanlarında bile hâlâ hızını alamamıştı. Kıbrıs'a her zaman elinde iki dopdolu çanta ile gelir, listesindeki önemli kişilere neşrettiği Batı Trakya Mecmualarını, önemli gazete kupürlerini veya Kıbrıs ile ilgili resim ve anıları bazan çerçevelenmiş olarak dağıtır durur, bundan büyük bir zevk alırdı.

Nevzat Karagil, gerçek bir idealist ve Kıbrıs ve Türklük aşığı idi. Kendisini rahmet ve saygıyla anıyoruz.

Ek

Nevzat Karagil'in Başbakanlık Yüksek Makamına Sunduğu "Kıbrıs Raporu"

BAŞBAKANLIK YÜKSEK MAKAMINA

ANKARA

Kabiliyet ve çalışkanlıkları ile Türk dünyasına büyük hizmetlerde bulunan Kıbrıs Türkleri'nin genel durumları hakkında bilgi sunmayı, şahsın için kıymetli bir görev addederim.

Bugün Kıbrıs'ta yaşayan Türkler'in sayısı 80 bin civarındadır. Buna karşılık Rum nüfusu 300 binden fazladır. Kıbrıs Rumları, Kıbrıslı Türkleri hemen her sahada kendi egemenlikleri altına almaya çalışmaktadırlar. Gayeleri Kıbrıslı Türklerin hicret etmelerini sağlayarak her şeye hâkim olmak ve günün birinde ada'yı Yunanistan'a katmaktır. Bu harbin bitmesini, Alman işgali altındaki Yunanistan'ın kurtulmasını bekliyorlar. Kıbrıslı Rumlar, Yunanistan'ın İtalyanlar'a ve Almanlar'a karşı kahramanca savaşması ile öğünüyorlar. Bunun karşılığı olarak da, Oniki Ada ile Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesini istiyorlar...

Kıbrıs Türkleri daha Osmanlı idaresinde iken (Tarım müstesna) adeta askerlik ve idari makam işgal etmek göreviyle mükellef idiler. Halbuki Rumlar, bu haklardan kısmen mahrum oldukları için kendilerini maarife, sanat ve ticarete verdiler. Bugünkü kültüre, varlığa ve olağanüstü duruma eriştiler.

1831 nüfus sayımında Türkler 30 bin, Rumlar 65 bin kişi idi. Şimdi Türk nüfusu 80 bin olduğuna göre, Rum nüfusunun 200 bin civarında olması icabederdi. Halbuki bugün Kıbrıs'taki Rum nüfusu 300 binden daha fazladır. Aradaki bu büyük nüfus artışı İskenderiye, Yunanistan ve Güney Anadolu'dan Kıbrıs'a getirilip yerleştirilen Rumlar sayesinde olmuştur. Kıbrıslı Türkler ise ellerine her fırsat geçtiğinde adayı terketmişlerdir. Sonuç olarak nüfus artışı ada Rumları lehine büyük avantajlar sağlamış, onların süratle kalkınmalarına zemin hazırlamıştır.

Nitekim şimdi Kıbrıs'ta yaşayan Rum cemaatinin büyük çoğunluğu yüksek tahsil yapmıştır ve çok yazık ki, kültür yönünden Türk cemaatinden daha ileri durumdadırlar. Kıbrıslı Rumların Avrupa'da

okumuş, ihtisas yapmış düzinelerce doktoru, hukukçusu, iktisatçı ve mühendisi vardır. Bankaları, fabrikaları, yüzlerce tamirhaneleri, birçok kütüphaneleri, basımevleri, yüksek tirajlı gazeteleri, zengin şirket ve kooperatifleri vardır. Rum cemaatına hizmet veren 10 lise, 2 sanat okulu, 3 ticaret okulu, 20'den fazla ortaokul ve çok sayıda ilkokul vardır. Üzülerek açıklamalıyım ki, Türk cemaatı, Rumlardan çok geride kalmıştır. Türklerin parmakla sayılacak kadar az münevveri, yetersiz beş-on doktoru, üç-beş hukukçusu, sermayesiz bir bankası, çok az kalifiye işçisi vardır. Maarif sahasında da çok geri kaldık. Öğretmen kadrosu eksik, İngiliz müdürle idare edilen bir lisemiz, bir ortaokulumuz, İngiliz müdüresi ile idare edilen bir kız ortaokulu, bir sigara fabrikası, üç-beş kooperatifimiz ve bir kaç hususi müessesemiz vardır.

1896 yılından itibaren Kıbrıs'ta yaşanmaya başlanan ekonomi buhranı, okuyup yazması olmayan saf düşünceli, eski batıl itikatlara inanan Kıbrıslı Türkleri fakirleştirdi. Buhrandan ziyadesiyle etkilendiler. Kendilerini kurnaz Rum tefecilerin pençeleri arasına düşmekten maalesef kurtaramadılar.

Bilhassa 1914-1918 yılları arasındaki Birinci Dünya Savaşı'nda para değerinin düşmesine mukabil, arazi fiyatları bire on değer kazandı. Bu durum yüzde seksenbeşi tarımla uğraşan Kıbrıslı Türkleri ipotekle mülk edinmeye zorladı. Ne zaman ki savaş sona erdi, ödemesi gayri mümkün bir borç altına girdiler. Yetiştirdikleri toprak mahsullerinin kıymet bulamayışı karşısında nefes alamaz duruma geldiler. Sonuçta köylerde, kasabalarda birçok Kıbrıslı Türkün tarlaları, evleri, bağları, büyük ve küçükbaş hayvanları insafsız Rum tefeci ve kapitalistlerinin eline geçti. Böylece bir çok Türk kasabalı ve köylüsü cehaletin dikenli kucağında sefalet içerisinde yaşamaya terk edildiler.

İşte bu cehalet zihniyeti ile paralel yürüyen zanaat ve ticarete karşı alakasızlık Kıbrıs Türkü'nün ekonomisini felce uğrattı, varlığını tehlikeye düşürdü. Bilhassa onbeş yirmi sene öncesine kadar Kıbrıs hükümeti dairelerinde önemli yüksek mevkiler işgal eden Türk memurların yerine Rumların getirilmesi çok kötü oldu. Yüksek mevkilerdeki Rum memurlar Kıbrıs Türkleri'nin hak, hukuk ve menfaatlerini pervasızca çiğnemeye başladılar.

Yine bilhassa son yirmi sene içinde Kıbrıs Türk Lisesi mezunlarının Anavatana akın etmeleri ve yüksek tahsillerini ikmal ettikten sonra - burada mecburi hizmete tabi tutulmaları yüzünden - Türkiye'ye yerleşerek geri dönmeleri sebebiyle Kıbrıs Türk cemaatı Rumlar ile

mücadele edemez hale geldi. Çünkü, Rum cemaati kendi gençlerini kendi parası ile Avrupa'ya tahsile gönderdi ve tahsillerini bitirenler geri, Kıbrıs'a döndüler. Kıbrıs'ta, hayat ve siyaset mücadelesinde ciddi bir mukavemetle karşılaşmadılar. Kıbrıs'ın maddi ve manevi bütün imkanlarını Rum cemaatinin menfaati için kullandılar. Diğer taraftan İngiliz kültür ve terbiyesi ile yetişen ve yanlış bir tatbikat içinde olan Evkaf Murahhası, Türk Evkaf Dairesi'nin servetine İngiliz hükümetinin el koymasına göz yumdu. Bunu pek tabii olarak İngilizler iyi karşıladılar ve Evkaf İdaresini her bakımdan kontrol altına aldılar.

İki yıl önce, Türk cemaati ileri gelenleri "Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu" (KATAK) adı altında siyasi bir cemiyet kurdular. KATAK'ın ana nizamnamesinin üçüncü maddesinde cemiyetin kuruluş maksadı şöyle açıklanıyor:

"Kıbrıs Türk azınlığının haklarını aramak ve korumak, ilmi, içtimai, iktisadi ve snai seviyesini yükseltmek ve Kıbrıs Türklerinin menfaatlerini korumak..."

Samimiyetle açıklamak istiyorum ki, tarımdan başka hemen hemen bütün imkanları elinden alınmış Kıbrıs Türkünü parlak bir istikbale ulaştırmak, böyle büyük bir mücadeleden muzaffer çıkmak KATAK'ın gücü ve imkanları ile mütenasip değildir. Bu siyasi cemiyet sayesinde belki Kıbrıs Türk cemaatinin Ada'da bir müddet daha tutunması mümkün olabilir. Fakat aradığı ve tasavvurunda sakladığı ideale erişmesi KATAK'ın bugünkü imkanlarıyla çok müşküldür. Meğer bu büyük ülküde faal bir kuvvet ve yakın bir alaka, KATAK'ın çalışmalarına paralel olarak yürütülsün... Böyle bir yardımı Türkiye yapabilir. Haddim olmayarak neler yapılabileceğini burada yazmak istiyorum. Kıbrıs Türklerini içine düştükleri zavallı durumlardan kurtarmak için ele alınması gereken hususları şöyle sıralayabilirim:

- a) Lefkoşa'da bir Halkevi açılması
- b) Türkiye'ye yüksek tahsile gelecek Kıbrıslı. Türk öğrencilerin terki tabiiyet etmelerine fırsat vermeden, mezun olunca hemen Adaya dönmelerini sağlamak için Ankara ve İstanbul'da iki öğrenci yurdu açılması. Kıbrıslı gençlere Türkiye'de rahat okuyabilme imkanı verilmesi.
- c) Lefkoşa'daki Viktorya Kız Okulu mezunlarından ebe ve hemşire yetiştirilip Kıbrıs'a gönderilmesi.
- d) Savaş bittikten sonra Kıbrıs'tan Türkiye'ye olması muhtemel muhaceretin önlenmesi.

- e) Lefkoşa'da zengin bir kütüphane kurulması.
- f) Lefkoşa Türk Bankası'nın sermayesinin arttırılması ve diğer kazalarda şubeler açmasına yardım edilmesi.
- g) Milli Eğitim ve C.H.P. yayınlarının devamlı gönderilmesi.
- h) Halihazırda Türkiye'de yüksek tahsillerini ikmal edip de, kendi arzuları ile Kıbrıs'a dönüp orada çalışmak isteyenlere, mecburi hizmetleri nazarı itibara alınmadan doğdukları yere dönmelerine müsaade edilmesi. (Gaye Türk dünyasına hizmet etmek değil mi?)

Bu yazdıklarım Kıbrıslı Türklere Anavatanımızı zora sokmadan kolaylıkla yapılabilecek yardımlardır. Daha bunlara benzer çok şeyler düşünülebilir. Önemli olan Kıbrıslı Türklere Türkiye tarafından kollandıklarını, unutulup terkedilmediklerini duyurmaktır. Şayet erken bir zamanda Kıbrıslı Türklerin kültürel, ticari ve sınai sahalarda kalkınması için Anavatan Türkiye'den müşfik bir el uzanmaz, ana kartal yaralı yavrusunu kanatları altına alarak korumazsa, yukarıda bahsettiğim gibi kuvvetli Rum baskısı altında Kıbrıslı Türklerin tutunup yaşaması imkansız olacaktır.

Binaenaleyh Kıbrıs Türkünü şu veya bu sebeplerden dolayı içine düştüğü bu badireden kurtarmak için elden gelen yardımı yapmanızı rica ediyorum. Bu hepimiz için kutsal bir görev, Türklük dünyası için büyük bir kazanç olacaktır. Anadolu'ya bu kadar yakın bir yerde bulunan Kıbrıslı Türkleri kaderleriyle başbaşa bırakıp yokolmalarına seyirci kalmak doğru olamaz.

Bu hususlarda ilgili makamlarla temasa gelinerek lazım gelen tedbirlerin alınmasına emir buyurmanızı diliyorum.

Size sonsuz saygılarımı sunarak ellerinizden öperim.

14 Haziran 1945
H. Nevzat Tankut
Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya
Fakültesi Öğrencilerinden

Tanıdığım Nevzat Karagil

Asım ÇELEBİ*

Giriş

Yakın dostum olan Nevzat Karagil ile ilgili sunumu on beş temel madde üzerine kurmuş bulunuyorum. Bunlar:

1. Nevzat Karagil' i tanıdığım dönem ve yer
2. *Yeşilada* dergisinin İngilizce ve Türkçe yayını
3. Karagil ve Dr. Derviş Manizade
4. Karagil'in Yeşilköy konferansı
5. Karagil'in Londra'daki "Kıbrıs Türktür" Cemiyeti Başkanlığı
6. Londra'dan sürgün edilışı
7. Karagil'in Yunanistan ve Bulgaristan'a girişinin yasaklanması
8. Karagil'in Türklerin yaşadığı memleketleri ziyareti
9. Karagil'in Türkiye'ye göç eden Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs'taki taşınmaz mal varlıkları ile ilgili çalışmaları
10. Aydıncık Limasol'da doğan ve orada ölen bir Kıbrıslı Türk'ün taşınmaz malları ve veraset ilamları
11. Mehmet Zekâ Bey'i Cumhurbaşkanı vekilliğine aday gösterme çalışmaları
12. Güney puanlarını İskan Bakanlığı'na vermek üzere şahsımı görevlendirmesi.
13. Kütüphanesinin Kıbrıs'a getirilme çalışmaları
14. 26.7.1999 tarihinde Kıbrıs Türk Emekliler Cemiyeti adına İstanbul'da evinde Nevzat Karagil'i ziyaretim
15. 6.9.1999 tarihinde Karagil'in vefatı ve suskun medya

Ortaokul öğrencisi olduğum yıllarda Mehmetçik'te Deveci'nin kahvehanesinde *Yeşilada* dergisini dağıtıp halka hitap ettiği gün Nevzat Karagil'i tanıma şerefine nail olmuşum. Bu dönemde Nevzat Karagil çok genç, dinç ve milli duygulara hitap etme gücü olan biriydi. İşte Karagil ile ilk tanışıklığım böyle oldu. Ardından Kıbrıs'a geldiği zamanlarda kaymakamlıktan aldığı izinlerle çeşitli köylerde konferanslar tertip ederdi. Bu konferanslar Çiftçiler Birliği kanalıyla düzenlenmesine karşın, konferanslar çiftçilerle ilgili değildi. Bu konferansların amacı Milli Dava'yı halka anlatmak ve halkı örgütlemek amacı ile yapılıyordu. Bu konferanslardan birini çocuk yaşta olmama karşın çok iyi hatırlıyorum. Karpaz'ın Yeşilköy'ünde bir kahvehanenin etrafı polislerle çevrilmişti. Bu kahvede bir toplantı yapılıyordu ve yanılmıyorsam, bu toplantıya

---

* Araştırmacı

katılanlara İngilizce ve Türkçe yayımlanan *Yeşilada* dergisi de dağıtılıyordu. Bu toplantı belleğimde derin bir yer etmiştir.

Karagil'in hayatı yoklukla iç içedir. *Yeşilada* dergisini de çıkarırken aynı yoklukları kat kat yaşamıştır. Ancak bu derginin çıkarılmasında Profesör Derviş Manizade ve Türkiye'de yaşayan Kıbrıslı Türklerin desteğini unutmamak lazımdır. *Yeşilada* dergisini Karagil farklı ülkelerde yaşayan Türklere göndererek Kıbrıs'taki davanın tanıtılmasına çalışmıştır. Doğrusu Karagil'in bu gayreti davanın tanıtılmasında büyük rol oynamıştır. Burada hemen belirtmek gerek, 1950 yılına dek yanı başımızda bulunan Türkiye dahi Kıbrıs Türkünün davasını pek bilmezdi. Bizim kuşak bunu çok iyi hatırlayacaktır. 1950'li yıllarda Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu dönemde zamanın Dışişleri Bakanı Profesör Fuat Köprülü'nün "Bizim Kıbrıs davası diye bir davamız yoktur" şeklindeki talihsiz beyanatını çoğumuz çok iyi anımsamaktadır. Özellikle söz konusu beyanattan sonra *Hürriyet* gazetesinde Sedat Simavi'nin Dışişleri Bakanı Profesör Fuat Köprülü'ye nasıl veryansın ettiğini de bizim kuşak gayet iyi anımsamaktadır. Profesör Köprülü bu yazısından dolayı Simavi'yi mahkemeye veririr. Sedat Simavi o dönemde "Ne mutlu ki Kıbrıs'ın Türk olduğunu ispat etmek bana nasip olacak" diyerek davaya büyük destek olmuştur. Nevzat Karagil, Sedat Simavi'nin bu söylemini sık sık her yerde vurgulayarak davanın gündemde kalmasını sağlamaya çalışıyordu.

Nevzat Karagil Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Barrister-at-Law ünvanını alabilmek için İngiltere'ye gitti. Ancak Türk vatandaşlığında olduğu için okula kayıt yaptırmakta çok zorlandı. Bu arada İngiltere'de kurulan Türk Cemiyeti'nin başkanlığına getirildi. Ancak insanların birbirlerini çekememelerine bağlı olarak, Karagil'in tabiyete bağlı olarak "Türk Cemiyeti'nin başkanlığını yapamaz" dedikoduları sonucunda, İngiltere'de kalış vizesi onanmayarak Nevzat İngiltere'den sürgün edildi.

Karagil yayınladığı *Yeşilada* dergisinde Kıbrıs davasının yanı sıra Türk-Yunan ilişkilerini enine boyuna tartıştığı için kendisinin Yunanistan'a girişi de yasaklanmıştı. *Yeşilada* dergisi yanında yayınladığı *Batı Trakya* dergisi de Batı Trakya'daki Türkleri savunduğundan ve onların sorunlarını dile getirdiğinden Yunanlıların çok büyük tepkisine neden olmuş ve Yunanistan'a girişi ömür boyu yasaklanmıştı. Karagil aynı zamanda Bulgaristan için de yasaklıydı. Çünkü yazıları bu bölgedeki Türklerin sorunları ile yakından ilgiliydi. Nitekim 1960 Antlaşmaları yapılmadan önce İstanbul Kültür Cemiyeti adına Londra-Zürih Antlaşmalarını izlemek üzere rahmetli Burhan Nalbantoğlu ile birlikte trenle Londra'ya giderken Yunanistan'da yasaklı olduğundan seyahatine izin verilmedi. Rahmetli Nalbantoğlu seyahate

devam ederken, Karagil Türkiye'ye geri dönüp farklı kanallardan İngiltere'ye gitmeyi başardı. Karagil Bulgaristan'da da yasaklıydı. Ama sırf tutuklanıp sesini duyurmak için Bulgaristan'a gider ve tutuklanır. Orada kendini hapsedenlere Türk-Bulgar dostluğunu Zigof'le birlikte kurduğunu söyler söylemez tutukluluğunun da kaldırıldığını görüyoruz.

Karagil, bir evliya misali Türk bulunan farklı ülkelere bir şekilde seyahat etmiş ve orada yaşayan Türklerin sorunlarını hep dile getirmiştir. Bu seyahatlerde Kıbrıs davasını dışardaki Türklere anlatmıştır. Hiç unutamayacağım bir anımı da burada anlatmak isterim. Dirlik Dayı diye bir hırdavaçının yanında çalışan Iraklı bir Türk mühendisin bir ortamda Irak'taki Türkmenlerden bahsettiğini duyan Nevzat, Irak'taki Türklerin durumunun çok iyi olduğunu belirli isimleri sıralayarak mühendise anlattı. Ertesi gün mühendis arkadaş bana gelerek Nevzat'ın konuya çok hakim olduğunu bildirdi. Gerçekten de Nevzat, yurt dışında yaşayan Türklerin durumunu çok iyi tahlil ediyor ve biliyordu.

Karagil, Türkiye'ye göç eden Türklerin Kıbrıs'ta bıraktığı mallarla ilgili epey uğraş vermiş birisidir. Mesela ben Mehmetçik'liyim ve buradan Türkiye'de Yeniceköy'e yerleşen çok sayıda Kıbrıslı Türk vardır. Nevzat Karagil bu insanların vekaletlerini alarak onların mallarını satar, ya da satın alır; paralarını bu insanlara götürüp verirdi.

Karagil Başhakim Zekâ Bey'e hayran biriydi. Her ortamda Zekâ Bey'in çok iyi bir hukukçu olduğunu ve Türk toplumuna liderlik edebilecek nitelikte biri olduğunu söylerdi. Bu bağlamda da bir dönem Zekâ Bey'in Cumhurbaşkanlığı vekilliğine aday gösterilmesi için çok büyük bir uğraş verdiği bilinmektedir.

Nevzat Karagil'in güneydeki mallarına karşılık puanları vardı. Bu puanlara karşılık İskan Bakanlığı'ndan kendine bir yer tahsisi için benden ilgilenmemi rica etti. Verilecek olan bu yere bir kütüphane yaptırmak en büyük hayallerinden biriydi. Bu kütüphanenin isminin de Nevzat Karagil olması hayalinin bir parçasını oluşturuyordu. Bu kütüphaneye kendi kütüphanesini de taşıyacaktı. Ben Karagil'in puanlarını zamanın İskan Bakanı'na ilettim ama herhangi bir sonuç alınamadı. Karagil'in en büyük sıkıntısı Türkiye'deki kütüphanesini Kıbrıs'a taşımaktı. Bildiğiniz gibi vefatından kısa bir süre önce kütüphanesini Nevzat Karagil, Doğu Akdeniz Üniversitesi'ne bağışlamıştır.

Karagil Kıbrıs'a her türlü yardımın yapılmasını talep eden biriydi. Karagil bu yardımların sadece Kıbrıs Türklerine değil, Londra'da yaşayan Türklere de yapılmasının gerekliliğine dikkat çekiyordu.

Karagil'i en son 26.7.1999 tarihinde İstanbul Şişli'deki evinde ziyaret etme şansına sahip oldum. O tarihte Karagil'e telefon ettik. Telefona çşi çıktı ve bize saat 12.00'ye randevu verdi. Ancak bu saatte diyaliz makinesine bağlandığından onu göremedik. Bu arada Karagil'in iki kızı

vardır. Hanımı emekli öğretim üyesi, kimya doçentidir. Hanımefendi bizi çok iyi karşıladı. Karagil hanımı ile ilgili olarak hep “Benim hanım doktorların hocasıdır” dediğini hatırlıyorum. Eşiyle karşılaşınca bunu anımsadım. Eşi de bize bu buluşmada Dr. Kaya Bekiroğlu ve Ali Atun’un öğrencileri olduğunu söyledi. Hanımefendi yaşlanmıştı. Bir de kaza geçirdiğinden yürümekte zorlanıyordu.

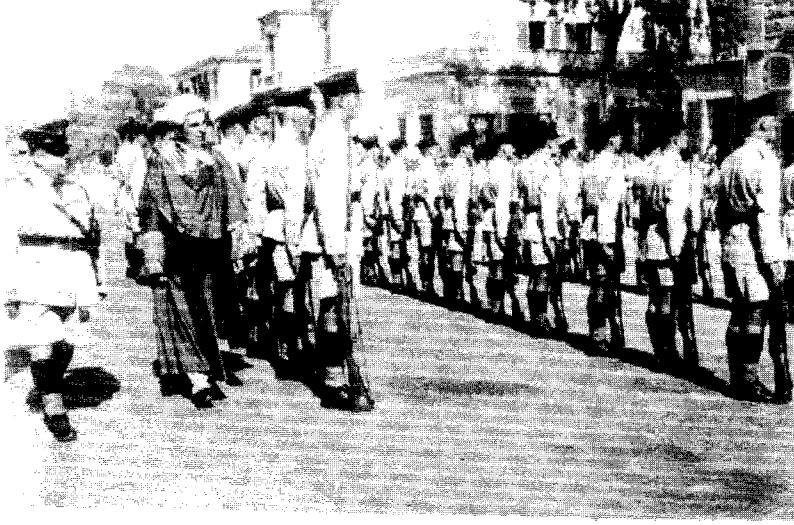
Karagil ile ilgili söylenebilecek daha çok söz vardır. Ancak özetle söylemek gerekirse, Kıbrıs ve Türklük davasına gönül vermiş, her türlü tehlikeyi göze alarak bu dava için elinden geleni yapmış, Kıbrıs’ın yetiştirdiği önemli bir siyasi simadır. Her zaman hatırlanması gereken bir vatanseverdir. Kendisini rahmetle anıyorum.

Fotoğraflar

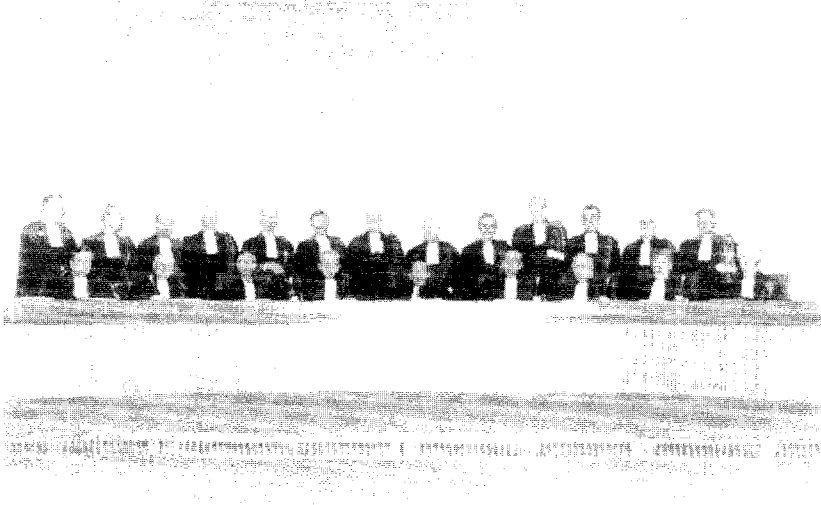

Mehmet Zekâ Bey'e Ait Fotoğraflar

Mehmet Zekâ Bey, polis denetlemedesinde

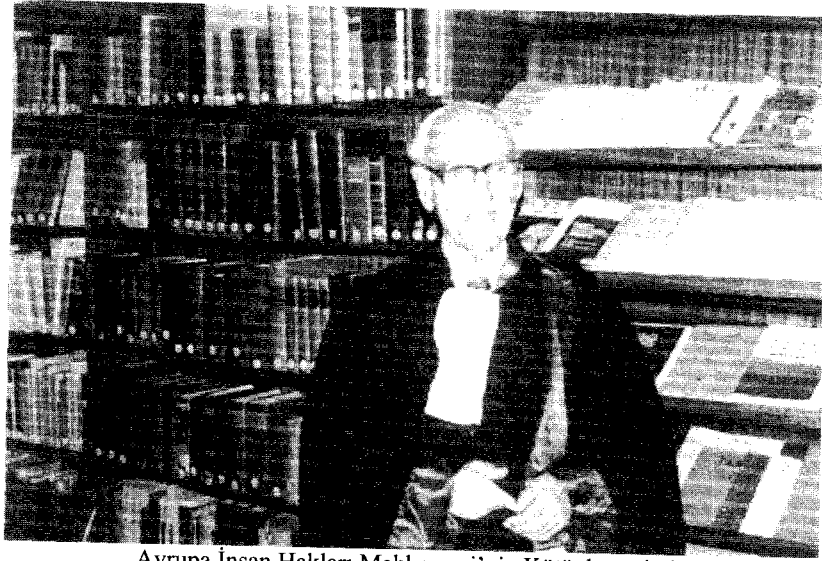
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin hakimleri

İngiliz Müstemleke Devrinde çekilmiş bir resmi (1940'lı yıllar)

Mehmet Zekâ Bey, polis denetimi sırasında

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kütüphanesinde

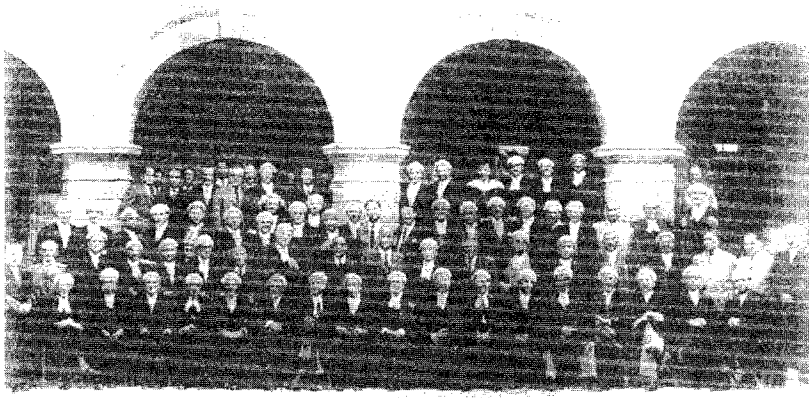
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Konsey Toplantısı (Strazburg)

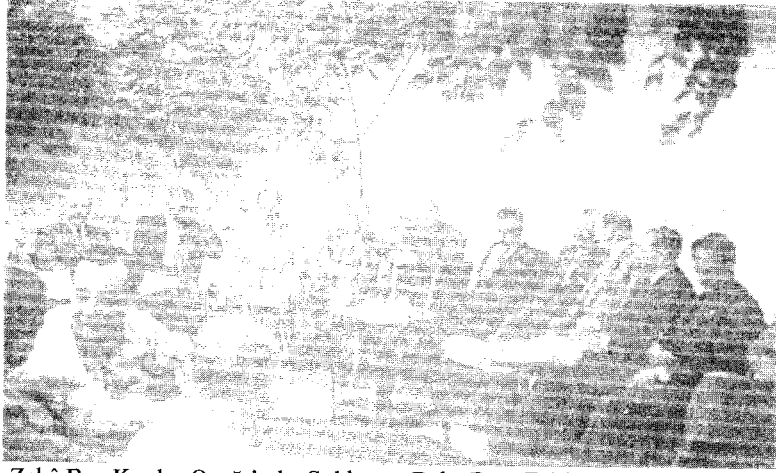
Türk İşleri Komisyonu'nda Zekâ Bey ve M. Salahattin Bey. Soldan, Rauf Raif Denктаş, Faiz Kaymak, A. Perdev, Avukat Fadıl Korkut, M. Dâna Efendi, Subhi Kenan, Kadızâde Burhan Bey; arkada Oktay Feridun

Hamidiye Vapuru Kıbrıs'ta (Haziran 1938) Zekâ Bey, gemi subaylarıyla
Mağusa George Hotel'de

Yüksek Mahkeme, Kaza Mahkemesi yargıçları ve avukatlar dahil tüm adalet
mensupları

Zekâ Bey Kardeş Ocağı'nda. Sol başta: Baha Bey, Zekâ Bey'in sol yanında Necmi Sakıb Bodamyalızade

Strazburg'da hakimlerle sohbet esnasında

Starzburg'da toplantı esnasında

Fadıl Niyazi Korkut'a Ait Fotoğraflar

Fadıl Bey (Şubat, 1907)

Fadıl Bey (5 Eylül 1911)

Fazıl Pülüner, Fadıl Niyazi Korkut, Dr. Fazıl Küçük, İbrahim Orhan bir kokteylde

Kardeş Ocağı'nda milli birlik ve KATAK'ın birleştirilmesi için yapılan toplantı (1949)

Oturan erkekler: Sağdan 1. Fevzi Akarsu (fotoğrafçı), sağdan 2. Orhan Bey (Baytar), sağdan 3. Ahmet, sağdan 4. Lülfi Bey, sağdan 5. Ahmet Çavuşçuk (Tapudan). Oturan bayanlar: Sağdan 1. Mumine (Fevzi Akarsu'nun hanımı), sağdan 2. Vedia Barut, sağdan 3. Emine (Avukat Fadil'in hanımı), sağdan 4. Türkan Hanım (Selim Sırrı'nın kızı), sağdan 7. Muazzez, sağdan 8. Neriman (Vedia Barut'un ablası). Ayaktaki erkekler (oturanlar bir üst sıra): Sağdan 1. Müfettiş Fikri, sağdan 2. Öğretmen Selçuk, sağdan 3. Zeki Hoca (sarıklı olan), sağdan 5. Dış doktoru Saffet (Vedia Barut'un hemen üstü). Duran üç kız: Sağdan 1. Bedia, soldan 1. Beria (Söz gazetesinin sahibinin kızları), ortadaki Melehat. Ayakta duran ortadaki kızın üstü: Raif Bey (Denktaş'ın babası, bıyıklı bey), Yağcı Ahmet (Arasta'da çalışan helvacı, beyaz saçlı bey), Avukat Fadil (dış doktora Saffet'in omzunu tutan)

Kendisinin de rol aldığı "Balkan'da Al Kan" oyunundan görüntü

Fadıl Bey'in son fotoğraflarından biri (kızı Dolun Ali Rıza ve oğlu Niyazi F.
Korkut'la birlikte)
-Dolun Ali Rıza Hanım'ın Albümünden-

Osman Örek'e Ait Fotoğraflar

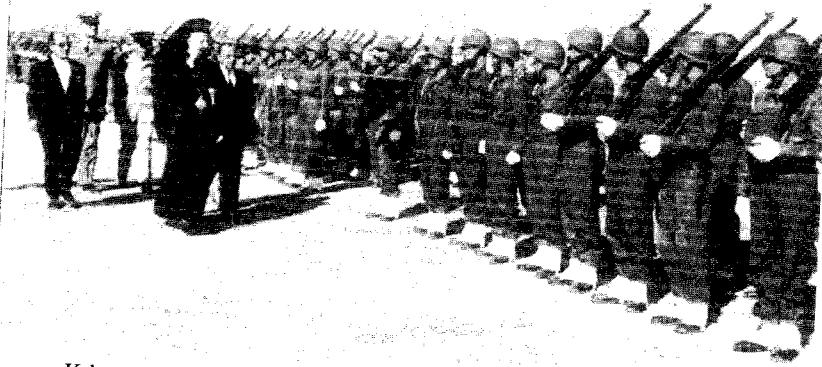
Osman Örek, Rauf R. Denктаş ve Dr. Küçük ile bir çalışma esnasında

Sir Hughfoots (Eylül, 1957)

Osman Örek konuşma yaparken

Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi'nde Dışişleri ve Savunma Bakanı iken
orduya yapılan ziyaret

Osman Örek, Başbakan iken kurmuş olduğu kabine

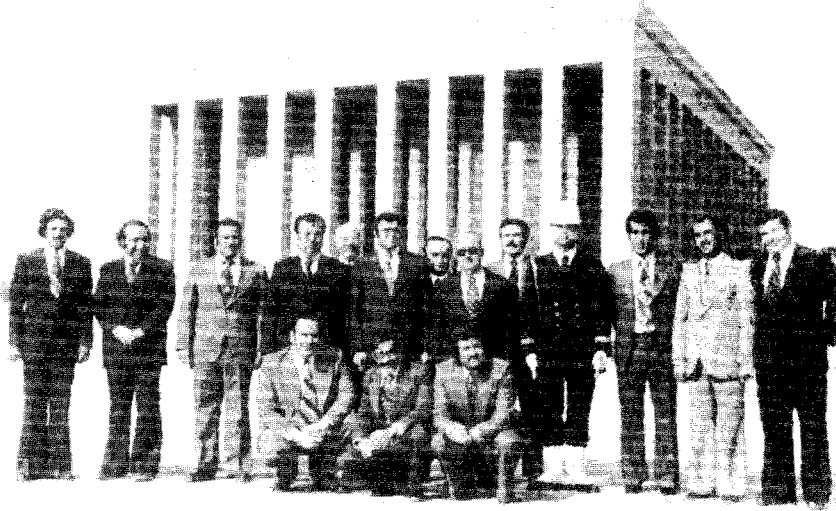

Osman Örek, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakanı Turhan Güneş ile birlikte

1961 Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde Hindistan'a yapılan resmi ziyaret sırasında
Hindistan Büyükelçiliği'ndeki resepsiyonda

Osman Örek Anıtkabir ziyaretinde

Osman Örek'in Türk Alayı'ndaki konuşması

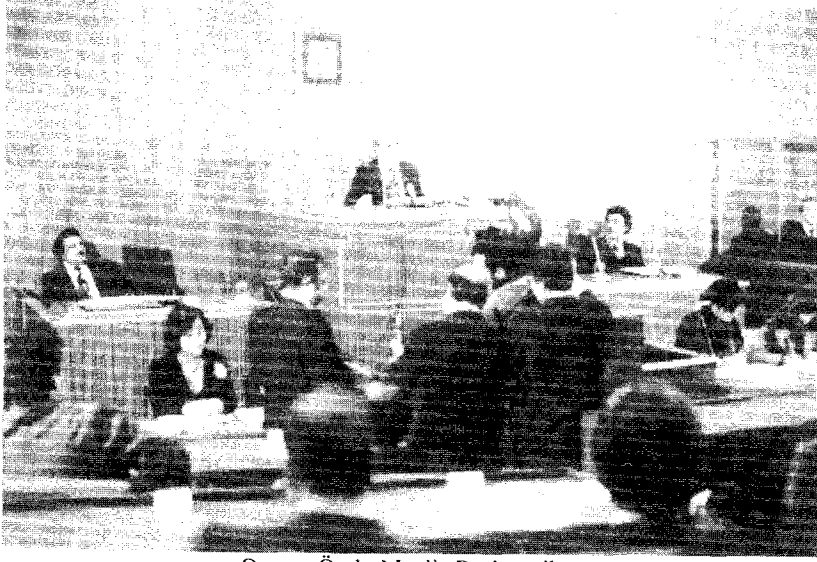
Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde Dışişleri ve Savunma Bakan Osman Örek'in Amerikan 6. Filosu onuruna Çağlayan'da düzenlemiş olduğu resepsiyon

1965 yılında New York'taki temaslar sırasında

Resmi Almanya ziyareti

Osman Örek, Meclis Başkanı iken

DAÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden doktorasını aldığı dönem

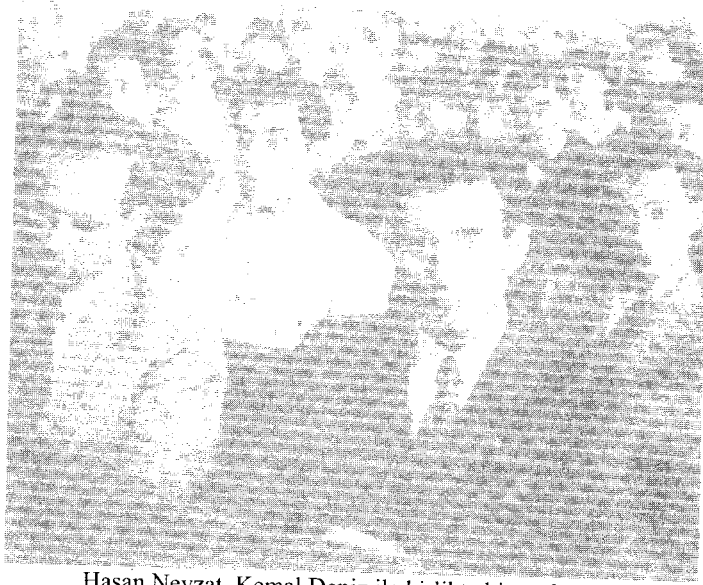
Nevzat Karagil'e Ait Fotoğraflar

Hasan Nevzat (1935)

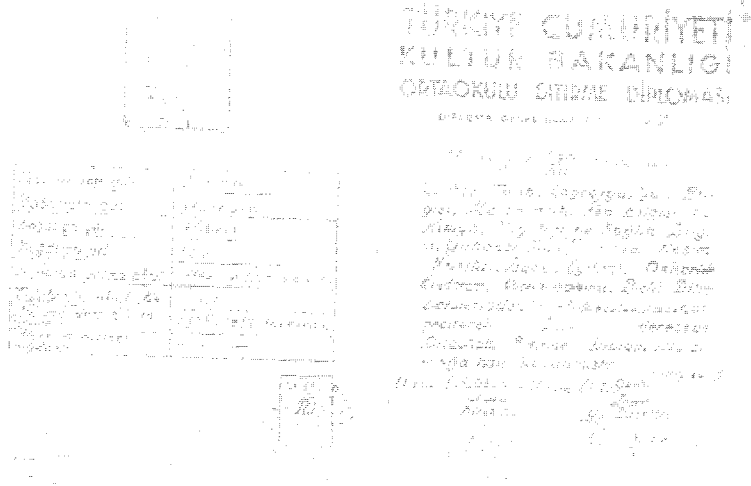
Hasan, annesi Cemile ve babası Hüseyin Kara Halil ile birlikte

Hasan Nevzat, Kemal Deniz ile birlikte bir toplantıda

Hasan Nevzat, Ovgoroz (Ergazi) köyünde berber Ahmet Şükrüoğlu ile birlikte

Hasan'ın, Mersin Ortaokulu'ndan 1939 yılında aldığı diploması

Hasan Nevzat (1942)

İstanbul'da okuyan Kıbrıslı üniversite öğrencileri: İçlerinden bazılarının isimleri:
Mehmet Müsevitoğlu, Osman Örek, Hüsnü Feridun, Ali Atun, Oğuz Veli, A.
M. Berberoğlu, Ali Niyazi Fikret, Kenan Umar, Hasan Nihad, Kelami Atun, Arif
Küfi, Burhan Nalbantoğlu, Zekai Ereş. Masada oturanlar: Nevzat Karagil ile
Doç. Dr. Derviş Manizade

Nevzat, avukat yazıhanesinde Yeşilada cildini incelerken

Hasan Nevzat Karagil, Kader Matbaası'nda çalıştığı günlerde

Nevzat, Bağdat Üniversitesi'nde okuyan Iraklı Türkmen öğrenciler ile birlikte

Sırrı Bellioğlu ile Nevzat Karagil

Nevzat, Londra'da T.C. Basın Ateşesi Nejat Sönmez ile birlikte

Bir Londra resmi: Soldan sağı: Nevzat Karagil, Necati Sağer, Kelami Atun,
Nevzat'ın kızkardeşi Tevhide, İbrahim Taşkent

Nevzat Karagil, Sezai Tırkeş ile birlikte

Nevzat, Behçet Kemal Çağlar ile birlikte

Nevzat'ın evlilik resmi - Ord. Prof. Şemsettin Günaltay (Türkiye Cumhuriyeti eski başbakan) Nevzat'ın şahidi. Hakim Sıtkı Şefkatlioğlu Radiye Cindi'nin şahidi

Kıbrıs Türktür Komitesi Başkanı Nevzat Karagil basın toplantısında. Yanındaki kişi komite üyelerinden Hüsamettin Canöztürk

Nevzat Karagil dava arkadaşları ile birlikte CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'yu ziyaret ederek Kıbrıs'ın son durumunu anlatmıştı (1952)

Nevzat Karagil ailesi ile birlikte

Nevzat Karagil Asım Çelebi ile birlikte

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları

1. *Proceedings of the First International Congress on Cypriot Studies* (1996). Edited by Emel Doğramacı, William Haney, Güray Köniğ.
2. *Birinci Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu* (1998). Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Ayşen Dağlı, M. Kansu.
3. *I. Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu Şiir Gecesi* (1998). Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Ayşen Dağlı, M. Kansu.
4. *Kıbrıs Türkünün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri 1. Cilt* (1998). Bahire Uzman İnan.
5. *Kıbrıs Türkünün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri 2. Cilt* (1998). Mürüvvet Atalay, Bahire Uzman İnan.
6. *Proceedings of the Second International Congress on Cyprus Studies, Volume I, Presentations in English* (1999). Edited by: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu.
7. *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, Cilt II, Türkçe Bildiriler, Edebiyat-Sanat* (1999). Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu.
8. *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, Cilt III, Türkçe Bildiriler, Tarih-Kıbrıs Sorunu* (1999). Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu.
9. *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, Cilt IV, Türkçe Bildiriler, Halkbilim-Çeşitli Konular* (1999). Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu.
10. *A Time to Remember (First Edition 1999, Second Edition 2000)*. Korkmaz Haktanır.
11. *İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler 1. Sempozyumu: Niyazi Berkes* (1999). Yayına Hazırlayan: İsmail Bozkurt.
12. *Hatıralar Fadıl Niyazi Korkut* (2000). Yayına Hazırlayanlar: Harid Fedai, Mustafa H. Altan.
13. *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume I, Tarih/History* (2000). Yayına Hazırlayan/Edited by İsmail Bozkurt.
14. *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume II, Dil-Edebiyat/Linguistics-Literature* (2000). Yayına Hazırlayan/Edited by İsmail Bozkurt.
15. *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume III, Kıbrıs Sorunu-Turizm/Cyprus Issue-Tourism* (2000). Yayına Hazırlayan/Edited by İsmail Bozkurt.

16. *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume IV, Halkbilim-Genel Konular/Folklore-Miscellaneous* (2000). Yayıma Hazırlayan/Edited by İsmail Bozkurt.
17. *IV. Uluslararası Gagauz Kültürü Sempozyumu Bildirileri* (2000). Yayıma Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Fedora Arnaut.
18. *İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler – 2. Dr. Hafız Cemal Lokmanhekim, Mehmet Aziz, Dr. Alpay Kelâmi* (2001). Yayıma Hazırlayan: Ülker Vancı Osam.
19. *Dördüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Fourth International Congress on Cyprus Studies* (2002). Editör/Editor: Ülker Vancı Osam.
20. *Kıbrıs Türk Görsel Sanatlar Arşiv Projesi – Panel ve Söyleşiler* (2006). Yayıma Hazırlayan: Zehra Şonya.
21. *İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler – 3. Mehmet Zekâ Bey, Fadıl Niyazi Korkut, Osman Örek, Nevzat Karagil* (2006). Editör: Necdet Osam.

Kıbrıs Türk halkının varolma mücadelesinde önemli görevler üstlenmiş olan Mehmet Zekâ Bey, Fadıl Niyazi Korkut, Osman Örek ve Nevzat Karagil'in yaşamları, idealleri ve milli dava için vermiş oldukları zorlu mücadeleler, elinizdeki kitapta kesitsel olarak yer almaktadır.

İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler-3'de yer alan bu dört değerli Kıbrıslı Türkün topluma bakış açılarının ve sorunları çözümü yöntemlerinin, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü olarak değerlendirilmesi durumunda, günümüzde yaşanan sorunlar karşısında zaman zaman düşülmesi olası yanılgılara hakemlik edeceğine inanıyoruz.

ISBN:975-8401-40-8

975-8401-40-8

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Kapak Tasarım: Senih Çavuşoğlu, Tasarım ve Baskı: DAÜ Basımevi (04.2007) T.No:500588